

Algemeen ambtsbericht Irak

Januari 2004

Ministerie van Buitenlandse Zaken
Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken
Afdeling Asiel- en Migratiezaken

5 januari 2004

1	Inleiding	4
2	Landeninformatie	5
2.1	Basisgegevens	5
2.1.1	Land en volk	5
2.1.2	Geschiedenis	6
2.1.3	Staatsinrichting	6
2.2	Politieke ontwikkelingen	12
2.3	Veiligheidssituatie	16
2.4	Sociaal-economische situatie	30
3	Mensenrechten	33
3.1	Juridische context	33
3.1.1	Verdragen en protocollen	33
3.1.2	Nationale wetgeving	33
3.2	Toezicht	36
3.3	Naleving en schendingen	38
3.3.1	Vrijheid van meningsuiting	38
3.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	40
3.3.3	Vrijheid van godsdienst en overtuiging	43
3.3.4	Bewegingsvrijheid	50
3.3.5	Rechtsgang	57
3.3.6	Arrestaties en detenties	59
3.3.7	Mishandeling en foltering	61
3.3.8	Verdwijningen	61
3.3.9	Doodstraf	61
3.4	Positie van specifieke groepen	62
3.4.1	Koerden	62
3.4.2	Fayli-Koerden en Irakezen van Iraanse afkomst	64
3.4.3	Moeras-Arabieren	64
3.4.4	Turkmenen	64
3.4.5	Dienstplichtigen / militairen	65
3.4.6	Vrouwen	66
3.4.7	Baathpartij	67
4	Migratie	70
4.1	Migratiestromen en –motieven	70
4.2	Opvang van binnenlands ontheemden	73
4.3	Activiteiten van internationale organisaties	73
4.4	Beleid andere Europese landen	74
5	Samenvatting	77

Bijlage 1. Samenstelling IGC	79
Bijlage 2. Samenstelling kabinet	80
Bijlage 3. Politieke partijen	81
Bijlage 4. Landkaart	85
Bijlage 5. Tijdelijk reisdocument	86
Literatuurlijst	87

1 Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de huidige situatie in Irak beschreven, voorzover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit Irak en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Iraakse asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere ambtsberichten over de situatie in Irak (laatstelijk 11 juni 2003). Het algemeen ambtsbericht beslaat de periode van juni tot en met december 2003.

Dit algemeen ambtsbericht is deels gebaseerd op informatie van openbare bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, niet-gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Bovendien liggen bevindingen ter plaatse¹, vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse vertegenwoordigingen in Irak en omliggende landen, in EU-lidstaten en de VS aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag. In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Overigens zijn de tekstpassages waarbij wordt verwezen naar openbare bronnen, in veel gevallen ook gebaseerd op informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op recente ontwikkelingen op politiek, veiligheids- en sociaal-economisch gebied. Ook is een korte passage over de geografie en de bevolking van Irak opgenomen.

In hoofdstuk 3 wordt de mensenrechtensituatie in Irak geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen waarbij Irak partij is, komen de mogelijkheden van toezicht aan de orde. Daarna volgt de beschrijving van de naleving dan wel schending van enkele klassieke mensenrechten. Ten slotte wordt de positie van specifieke groepen belicht.

In hoofdstuk 4 komen oorzaken van migratiestromen aan de orde. Tevens zal worden ingegaan op de opvang van binnenlandse ontheemden, het beleid van een aantal andere Europese landen inzake asielzoekers uit Irak en activiteiten van internationale organisaties, waaronder de positie van UNHCR, aan de orde.

Een algehele samenvatting volgt in hoofdstuk vijf.

¹ Naar aanleiding van specifieke dreiging is het uitgezonden personeel van de Nederlandse ambassade te Bagdad in oktober jl. geëvacueerd. De mogelijkheden voor onderzoek in Irak waren vanwege de slechte veiligheidssituatie aan beperkingen onderhevig.

2 Landeninformatie

2.1 Basisgegevens

2.1.1 Land en volk

De Republiek Irak heeft een oppervlakte van circa 444.000 km². Irak² telde in 1993 ongeveer twintig miljoen inwoners³. De huidige bevolking van Irak wordt geschat op ongeveer 23,3 miljoen.⁴

Etnisch en linguïstisch kunnen in Irak als geheel onder meer Arabieren, Koerden, Turkmenen en Assyriërs worden onderscheiden. Schattingen van het percentage Arabieren in geheel Irak lopen uiteen van 70 tot 85 procent. Schattingen over het percentage Koerden variëren van 15 tot 20 procent.

In het overwegend islamitische Irak (97% is moslim, de overige 3 % bestaat uit vooral christenen, yezidi's en Mandeëën) is het religieuze onderscheid tussen soennitische en sjiiitische moslims belangrijk.^{5 6} Soennitische Arabieren maken 12 tot 15 procent⁷ uit van een totale bevolking van Irak; sjiiitische Arabieren 50 tot 65. Soennitische Koerden vormen 18 tot 20 procent van de bevolking. Tevens is er een minderheid van sjiiitische Koerden, de Fayli-Koerden. Naast een minderheid van soennitische Turkmenen is er ook een kleinere minderheid van sjiiitische Turkmenen.

De Republiek Irak was sinds het einde van de Golfoorlog in 1991 de facto in tweeën uiteen gevallen, waarbij Noord-Irak⁸ was onttrokken aan het centrale gezag

² Inclusief Noord-Irak.

³ Fischer Weltatlas 1996; Harenberg Landerlexikon 1995/1996. Volgens een officiële volkstelling door de autoriteiten in Bagdad zouden er in 1997 in heel Irak 22 miljoen mensen hebben gewoond.

⁴ CIA World Fact Book 2001 – Iraq, Washington, 2001.

⁵ De soennitische en de sjiiitische islam zijn de grootste geloofsstromingen binnen de islam. Aanhangers van de soennitische islam - soennieten - volgen de 'sunna', de gedragslijn van de profeet Mohammed. Deze is schriftelijk vastgelegd in de verzameling van mondelinge overleveringen over hem (de zogenaamde 'hadith'). Het overgrote merendeel van de moslims ter wereld is soennitisch. De sjiiitische islam ontstond in de zevende eeuw na een geschil over de opvolging van de profeet Mohammed. De 'Partij van Ali' ('Sji'at Ali') is van mening dat de opvolgers van Mohammed nakomelingen zijn van diens neef Ali, die getrouwd was met Mohammeds dochter Fatima.

⁶ Zie verder over sjiieten subparagraaf 3.3.3.

⁷ Ook hogere percentages komen voor in de geraadpleegde bronnen.

⁸ In dit algemeen ambtsbericht wordt met Noord-Irak bedoeld op het gebied dat, voorafgaand aan de militaire interventie in Irak in de lente van 2003, onttrokken was aan het gezag van Bagdad. Noord-Irak behelst ruwweg de drie provincies Dohuk, Erbil en Sulaymaniyya

in Bagdad. Noord-Irak stond sindsdien onder controle van de Koerdische partijen PUK⁹ en KDP¹⁰ terwijl Centraal-Irak onder het gezag van de regering onder leiding van president Saddam Hoessein in Bagdad viel. Het militair ingrijpen van de coalitie in de lente van 2003 heeft aan deze de facto scheiding tussen Noord- en Centraal-Irak formeel een einde gemaakt.

2.1.2 **Geschiedenis**

Na meer dan dertig jaar een uiterst repressief bewind te hebben gevoerd in Irak is het bewind van president Saddam Hoessein door coalitietroepen in de lente van 2003 met een militaire interventie beëindigd. Sindsdien is een tijdelijke regering verantwoordelijk voor het bestuur van het land, met inbegrip van het gebied dat voorheen onder het gezag van de Koerdische partijen PUK en KDP stond. De tijdelijke regering valt onder de bevoegdheid van de Coalition Provisional Authority.¹¹

2.1.3 **Staatsinrichting**

Met het aantreden van de 'Coalition Provisional Authority' (CPA) zijn ten behoeve van de wederopbouw van Irak enkele ingrijpende hervormingen doorgevoerd in de staatsinrichting.

Nationaal bestuur

De politieke macht in Irak wordt uitgeoefend door de 'Coalition Provisional Authority' (CPA), het gezag van de coalitietroepen dat is voortgekomen uit de 'Office of Reconstruction and Humanitarian Assistance' (ORHA).¹² De CPA, met aan het hoofd de Amerikaanse ambassadeur Paul Bremer, bestaat uit elf directoraten die worden aangevoerd door Amerikaanse, Britse en Poolse overheidsfunctionarissen.

Op 13 juli werd de 'Iraqi Governing Council' (IGC) in het leven geroepen. Deze Iraakse bestuursraad bestaat uit vijfentwintig personen¹³ en vormt een afspiegeling

alsmede het noordelijk deel van de provincie Kirkuk (Al-Ta'mim) , een deel van het noorden van de provincie Diyala en een deel van de provincie Nineveh. Voorafgaand aan het militair ingrijpen vielen deze gebieden staatkundig onder het gezag van Bagdad. In de praktijk hadden de KDP en de PUK beiden in het door hen gecontroleerde gebied een regering gevormd. Deze regering wordt in beide gebieden aangeduid als de Kurdistan Regional Government (KRG): KRG/KDP en KRG/PUK. Zie verder algemeen ambtsbericht Noord-Irak, oktober 2002.

⁹ Patriottische Unie van Koerdistan.

¹⁰ Democratische Partij van Koerdistan.

¹¹ Zie ook: Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Algemene beschrijving van de huidige situatie in Irak', 11 juni 2003. Zie voor een beschrijving over de situatie in Centraal-Irak en Noord-Irak voorafgaand aan het militair ingrijpen onder meer de algemene ambtsberichten Centraal-Irak, mei 2003, november 2002 en Noord-Irak, mei 2003 en oktober 2002.

¹² Zie verder de Algemene beschrijving van de huidige situatie in Irak, 11 juni 2003.

¹³ Zie bijlage 1 voor een overzicht van de leden van de IGC.

van de voornaamste etnische en religieuze groeperingen in Irak.¹⁴ In de IGC is sprake van een maandelijks roulerend voorzitterschap onder negen leden (vijf sjiieten, twee soennieten en twee Koerden).¹⁵ De CPA behoudt echter een vetorecht over de beslissingen van de IGC.¹⁶ De IGC wees begin september jl. vijftig ministers¹⁷ aan voor een tijdelijk kabinet.^{18 19}

De CPA en de IGC kwamen 15 november een stappenplan voor de machtsoverdracht overeen. Volgens dit plan dient uiterlijk 31 mei 2004 een 'nationaal overgangsparlement' ('Transitional National Assembly') te zijn verkozen via getrapte verkiezingen. Op het niveau van de provincies²⁰ zullen vertegenwoordigers worden gekozen die zitting zullen nemen in het overgangsparlement. Het parlement zal vervolgens ministers aanstellen. De nieuwe overgangsregering ('Transitional Administration') zal 30 juni 2004 erkend worden door de CPA. Deze overgangsregering zal dan over de volledige soevereiniteit beschikken voor het bestuur van Irak. De CPA evenals de IGC dienen op 1 juli 2004, zodra de overgangsregering is opgericht en erkend, te worden ontbonden. Er gaan echter binnen de IGC stemmen op om in een nieuwe hoedanigheid voort te gaan.

Volgens dit tijdsplan zal gedurende de overgangsperiode de zogenaamde 'Basiswet'²¹ ('Fundamental Law') van kracht zijn. Deze dient uiterlijk 28 februari 2004 door de CPA en IGC te worden aanvaard. Vervolgens zullen uiterlijk 15 maart 2005 nationale, directe verkiezingen worden gehouden voor een grondwetsconventie. Deze conventie zal de nieuwe grondwet opstellen, die door

¹⁴ Twaalf leden zijn van sjiitische Arabische afkomst en vijf van soennitische Arabische afkomst. Voorts bevinden zich vijf Koerden, een christen en een Turkmeen in de raad.

¹⁵ De Assyrische christenen en de Turkmenen zijn niet in het roulerend voorzitterschap opgenomen. Ook de partijloze vertegenwoordigers hebben geen zitting in het voorzitterschap. (ANP, 'Presidentschap gaat rouleren tussen 9 mensen', 29 juli 2003. Reuters, 'Iraqi governing council chooses leader, at last', 30 juli 2003.)

¹⁶ De IGC diende volgens het oorspronkelijke stappenplan voor de politiek-institutionele wederopbouw van Irak onder meer ministers te benoemen, de begroting goed te keuren, voorbereidingen voor de opstelling van een grondwet en het houden van verkiezingen te treffen. Dit plan werd 15 november jl. vervangen door een nieuw stappenplan, overeengekomen door de CPA en de IGC.

¹⁷ Zie bijlage 2 voor een overzicht van het kabinet.

¹⁸ Onder de ministers bevinden zich dertien sjiieten, vijf soennieten, vijf Koerden, een Turkmeen en een Assyriër.

¹⁹ ANP, 'Iraqse regeringsraad benoemt ministers', 1 september 2003. BBC News, 'New ministers appointed in Iraq', 1 september 2003.

²⁰ Ook wel gouvernoraten genoemd.

²¹ De 'Basiswet' zal onder andere de volgende elementen bevatten: een verklaring van mensenrechten, een federale bestuursstructuur voor Irak, de geldigheidsduur van de 'Basiswet' en een tijdsplan voor het opstellen van een permanente grondwet. De CPA behoudt het vetorecht op de inhoud van deze 'Basiswet'. Overigens is de inhoud van de 'Basiswet' nog niet volledig uitgewerkt.

middel van een referendum in de tweede helft van 2005 zal worden aanvaard. De nieuwe grondwet dient dan de 'Basiswet' te vervangen. Ten slotte zullen, op basis van de nieuwe grondwet, verkiezingen voor een nieuwe Iraakse permanente regering uiterlijk 31 december 2005 plaatshebben.²²

Door de CPA is inmiddels wetgeving uitgevaardigd op verschillende gebieden.²³

Regionaal bestuur

CPA

In de achttien provincies in Irak heeft de CPA een apart bestuurskantoor geopend met aan het hoofd een 'Governorate Coordinator'. Deze CPA-kantoren worden aangestuurd door de CPA in Bagdad en zijn feitelijk de regionale vertegenwoordigingen van het centrale bestuursorgaan in Irak. De 'Governorate Coordinator' geeft leiding aan een zogenaamd 'Governorate Team'. Hierin zit civiel personeel (voor onder meer politieke en financiële zaken, perszaken, projectenbeheer) en ook een zogenaamd 'Governorate Support Team' (bestaande uit militairen die projecten op het gebied van civiel-militaire samenwerking uitvoeren). Binnen het 'Governorate Team' werken eveneens Iraakse adviseurs van de 'Iraqi Development and Reconstruction Council' en een Amerikaanse consultantbedrijf ('Research Triangle Institute') dat ondersteuning verleent op het gebied van lokaal bestuur. De CPA is tevens regionaal vertegenwoordigd in vier kantoren (noord, zuid, oost en west) die belast zijn met de regionale coördinatie.

Raden

Naast deze CPA-besturen op regionaal niveau zijn inmiddels in het merendeel van Irak provincie-, districts- en stadsraden, waar Irakezen zitting in nemen, geïnstalleerd.²⁴ Volgens de Amerikaanse autoriteiten zou per september 2003 in meer dan 85 procent van de Iraakse gemeentes sprake zijn geweest van een gemeenteraad.²⁵ In de drie Koerdische provincies is sinds 1991 / 1992 reeds sprake van plaatselijk bestuur.²⁶

De stand van zaken in plaatselijke bestuurlijke ontwikkelingen verschilt per regio. In de praktijk blijkt dat een aantal provincie- en districtsraden nog weinig bevoegdheden en beperkte financiële middelen heeft .

²² 'CPA and IGC Agreement on Political Process', 15 november 2003. Alistair Lyon , 'Iraq to get sovereign govt by June', Reuters, 17 november 2003.

²³ Zie verder subparagraaf 3.1.2.

²⁴ Reuters, 'US says Iraqis getting involved at local level', 30 september 2003.

²⁵ US Department of State, Bureau of Public Affairs, 'Iraqi reconstruction – rebuilding Iraq', Washington, 17 september 2003.

²⁶ Zie voor bestuurstructuren in Noord-Irak ook het algemeen ambtsbericht Noord-Irak, november 2002.

Door de CPA is besloten dat voor 15 januari 2004 de provincieraden in alle Iraakse provincies een representatief karakter moeten hebben. Als dat nog niet het geval is dan dient er voor die datum een selectieproces plaats te vinden om dit te bewerkstelligen. Vervolgens moeten de hernieuwde provincieraden voor 15 februari 2004 verkiezingen hebben gehouden voor het gouverneurschap (zoals in Al-Muthanna is gebeurd). In sommige provincies zal dit leiden tot de aanstelling van een nieuwe gouverneur. In andere provincies zal de zittende gouverneur op deze wijze een meer democratische legitimatie krijgen.

De volgende informatie is bekend over Bagdad, het noorden en zuiden van Irak. Informatie over het midden van Irak²⁷ is niet voorhanden.

Bagdad

Naar verwachting zal in januari 2004 de installatie van een overkoepelende gemeenteraad in Bagdad plaatsvinden. Inmiddels zijn in Bagdad reeds deel- en wijkraden geïnstalleerd. Bagdad is administratief opgedeeld in Kharq en Rusafa. Beide stadsdelen hebben een eigen deelraad. Deze zijn in augustus jl. aangewezen door de CPA. Er hebben hiertoe geen verkiezingen plaatsgevonden noch is hiervoor overleg gevoerd met de grootste politieke partijen. De CPA behoudt vetorecht over de besluiten van de deelraden.

De raden van Kharq en Rusafa hebben elk drie loco-burgemeesters. De functie van burgemeester in Bagdad wordt voorlopig niet bekleed.²⁸

De wijken die vallen onder Kharq en Rusafa hebben eigen wijkraden. Deze raden zijn in overleg met de CPA en vooraanstaande wijkbewoners tot stand gekomen. Er hebben geen verkiezingen plaatsgehad. De CPA noemt de wijkraden 'adviesraden'. De bevoegdheden van de wijkraden zijn niet exact bekend.

De sjiiitische leider Muqtada Al-Sadr²⁹ zou in Sadr City (Madinat Al-Thawra) in Bagdad zijn eigen deelraad hebben gevormd. Deze raad is niet door de CPA erkend.

²⁷ Met het midden van Irak wordt bedoeld op de provincies Babylon/ Babil, Wasit, Salah Ad-Din, Al-Anbar, Diyala (met uitzondering van het noordelijke deel dat onder het gezag van de KRG/PUK staat).

²⁸ Een van de loco-burgemeesters, Faris Abd Al-Razzaq, werd eind oktober om het leven gebracht. (RFE/RL Iraq Report, 'Assassinations continue', vol. 6, no. 45, 31 oktober 2003.)

²⁹ Zie ook subparagraaf 3.3.3.

*Het noorden van Irak*³⁰

De provincie Nineveh heeft een provincieraad die eveneens als stadsraad fungeert voor Mosul. De raad werkt nauw samen met de CPA. De provincieraad van Nineveh is in mei jl. tot stand gebracht. De CPA heeft in samenwerking met Iraakse partijen een raad van vierentwintig personen samengesteld waarbij rekening is gehouden met etnische en religieuze diversiteit.³¹ Uit deze raad is vervolgens een provinciebestuur gekozen. Ghanim Sultan Al-Basso is gekozen als gouverneur van Nineveh. De provincieraad is vooralsnog beperkt in haar bevoegdheden. De CPA behoudt vetorecht over de besluiten van de raad.

Diverse districten in Nineveh hebben eigen raden. Deze zijn in overleg met vooraanstaande burgers geselecteerd.

Ook de provincie Kirkuk³² heeft een eigen raad, die eveneens verantwoordelijk is voor het bestuur van de stad Kirkuk. Ook hier is door CPA in samenwerking met Iraakse partijen een provincieraad van vierentwintig personen opgesteld waarbij rekening is gehouden met etnische en religieuze diversiteit. Vervolgens zijn nog zes raadsleden hieraan toegevoegd.^{33 34} Uit de raad van dertig leden is een provinciebestuur gekozen. Abdurrahman Mustafa is gouverneur van Kirkuk.

Diverse districten hebben hun eigen raden. Deze zijn door vooraanstaande burgers geselecteerd.³⁵

KRG/KDP- en KRG/PUK-gebieden

In de provincies onder het bestuur van de KRG/KDP en de KRG/PUK is er in de bestuursstructuur op operationeel niveau weinig veranderd sinds de val van Saddam Hoessein. De regeringen in respectievelijk Erbil (KRG/KDP) en Sulaymaniyya (KRG/PUK) functioneren net als voorafgaand aan het militair

³⁰ Met het noorden van Irak wordt bedoeld op de provincies Dohuk, Erbil, Sulaymaniyya, Nineveh en Kirkuk (ook wel Al-Ta'mim). Hieronder vallen mede de gebieden onder de KRG/KDP en KRG/PUK.

³¹ De raad is samengesteld uit dertien soennitische Arabieren, drie soennitische Koerden, drie christenen, een yezidi, een Turkmeen en een Shabak.

³² De formele naam van de provincie Kirkuk is Al-Ta'mim. Aangezien doorgaans de naam Kirkuk wordt gebruikt, zal deze hier worden aangehouden.

³³ De bronnen zijn niet eenduidig; volgens sommige bronnen zijn deze laatste zes benoemd door de CPA. Volgens andere zijn deze zes door de 24 raadsleden verkozen.

³⁴ De raad bestaat in totaal uit zes soennitische Arabieren, zeven christenen, elf Koerden en zes Turkmenen.

³⁵ Zo hebben de overwegend Turkmeense districten Tuz Khormatu en Altun Kopri een districtsraad met beide een Turkmeense burgemeester. Arabische en Koerdische districten vertonen een vergelijkbare ontwikkeling.

ingrijpen. Ondanks samenwerking op veel terreinen lijken de KRG/KDP- en KRG/PUK-regeringen nog volledig gescheiden van elkaar te zijn.³⁶

De CPA heeft met betrekking tot de meest dagelijkse bestuurstaken in de praktijk een beperkte rol. Ook wat ordehandhaving betreft is de rol van de CPA in Noord-Irak beperkt.³⁷

De provincieraden van Erbil en Dohuk bestaan uit partijpolitici en technische bestuurders die door de KDP zijn aangewezen. In Erbil is een gemeenteraad samengesteld na verkiezingen in mei 2001. De meeste raadsleden behoren tot de KDP en de Kurdistan Islamic Union (KIU)^{38, 39}.

De provincieraad te Sulaymaniyya is benoemd door de PUK en bestaat, volgens PUK-vertegenwoordigers, in de eerste plaats uit technische bestuurders. De stad Sulaymaniyya beschikt over een eigen raad. Deze is samengesteld na de plaatselijke verkiezingen van mei 2001.⁴⁰

*Het zuiden van Irak*⁴¹

Ook in de zuidelijke provincies zijn bestuursraden op het niveau van de provincies, districten en steden ingesteld. In Al-Muthanna⁴² werden hiertoe een soort getrapte verkiezingen gehouden via een zogenaamd caucus-model.⁴³ Zo zijn er functionerende stads-/districtsraden in As-Samawah (de hoofdstad van Al-Muthanna), Ar-Rumaythah, El-Khidr en Salman.⁴⁴ Bovendien bestaat er sinds midden oktober een zogenaamde provincie- of gouvernoraatsraad voor de hele provincie. In de andere kleinere gemeentes van Al-Muthanna wordt gewerkt aan het democratiseren van de bestaande, vaak 'zelf benoemde' raden. Dit

³⁶ Er is meerdere malen door de leiders van KDP en PUK aangegeven nader te zullen samenwerken. Zie ook actualisering algemeen ambtsbericht Noord-Irak, mei 2003.

³⁷ Zie verder subparagraaf 2.3.

³⁸ Deze partij heeft ook vertegenwoordiging in de IGC. Zie paragraaf 2.2, subparagraaf 3.3.2 en bijlage 3.

³⁹ Overigens hadden het 'Assyrian Democratic Movement' (ADM) en 'Iraqi Turkmen Front' (ITF) deze verkiezingen geboycot.

⁴⁰ Het merendeel van de leden is afkomstig uit de PUK. Overige zetels worden bekleed door leden van de Kurdistan Socialist Democratic Party en Zahmatkeshan (ook wel Iraqi Toilers Party).

⁴¹ Met het zuiden van Irak wordt bedoeld op de provincies Najaf, Kerbala, Al-Muthanna, Basra, Dhi Qar, Maysan en Al-Qadisiyah.

⁴² In de provincie Al-Muthanna levert Nederland een bijdrage aan de multinationale stabilisatiemacht voor Irak. Zie verder paragraaf 2.3.

⁴³ In Al-Muthanna is een provincieraad samengesteld waarin twaalf stammenvertegenwoordigers, twaalf afgevaardigden voor politieke partijen, twaalf technische raadsleden, twee vertegenwoordigers van religieuze groeperingen en twee vrouwen zitting hebben.

⁴⁴ Deze vier steden zijn tevens de hoofdsteden van de vier districten (Qada) in Al-Muthanna met dezelfde naam. Binnen deze vier districten liggen zeven kleinere gemeentes (Nahieh).

proces is naar verwachting begin 2004 afgerond waarna alle bestuurslagen in Al-Muthanna een vorm van representatief bestuur hebben.

In Al-Muthanna zijn verkiezingen voor het gouverneur- en vice-gouverneurschap gehouden.⁴⁵

In de provincie Dhi Qar zijn eveneens raden op stads- en districtsniveau geïnstalleerd.

Een groot deel kwam tot stand door middel van (rantsoenkaart-)verkiezingen. Ook is een provincieraad samengesteld op basis van consultaties met een groot aantal belangengroepen waarbij, voorzover mogelijk, de voordracht van kandidaten aan de verschillende groepen (zoals politieke partijen, tribale vertegenwoordigers en dergelijke) is overgelaten. De provincieraad zal via een zorgvuldig proces een gouverneur benoemen.

In de provincie Basra is er op basis van brede consultaties een provinciale raad samengesteld. Ook is er sinds juli jl. een gouverneur in Basra. In Maysan wordt voor het einde van 2003 een nieuwe provinciale raad samengesteld. Ook in deze provincies zijn er raden op stads- en districtsniveau.

Rechterlijke macht

Door de CPA wordt gewerkt aan volledige hervorming van de rechterlijke macht in Irak. Hierbij wordt de totstandkoming van een onafhankelijke rechtsmacht nagestreefd.⁴⁶

2.2 Politieke ontwikkelingen

De politieke situatie in Irak wordt gekenmerkt door de wederopbouw van het land na het militair ingrijpen van de coalitie en de val van Saddam Hoessein. Terwijl gewerkt wordt aan politiek-institutionele opbouw, wetgeving, sociaal-economische ontwikkeling en verbetering van de infrastructuur, wordt Irak getekend door een instabiele veiligheidssituatie in de vorm van bom- en moordaanslagen, kleine onlusten en criminaliteit. De wederopbouw blijkt een moeizaam proces dat in grote mate hinder ondervindt van de veiligheidssituatie. Het gebrek aan zichtbare resultaten op korte termijn heeft onder delen van de bevolking frustratie en onvrede doen ontstaan.

De tijdelijke regeringsraad - IGC - kwam in juli tot stand.⁴⁷ Het feit dat de tijdelijke regeringsraad niet door verkiezingen tot stand kwam, heeft onvrede en frustratie onder een aantal Irakezen veroorzaakt. Sommige Iraakse politici waren

⁴⁵ Mohammed Ali Hassan Abbas Al-Hassani heeft de verkiezingen voor het gouverneurschap gewonnen.

⁴⁶ Zie verder subparagraaf 3.1.2.

⁴⁷ Zie subparagraaf 2.1.3, bijlagen 1 en 3.

van mening dat de Iraakse invloed in het politieke proces te klein was. Het IGC-lid

Mohammed Bahr Al-Ouloum schortte tijdelijk zijn lidmaatschap op uit verzet tegen het gebrek aan Iraakse invloed op veiligheidskwesties en algehele onvrede over de veiligheidssituatie.⁴⁸ Inmiddels is hij weer teruggekeerd als IGC-lid. Sjiitische leiders als Al-Sistani en Mohammed Baqir Al-Hakim hebben mede in dit licht hun onvrede geuit over de aanwezigheid in Irak van de coalitiemacht en (vreedzaam) verzet tegen de coalitie gesteund.⁴⁹ Een andere frustratie onder Irakezen betreft de nadruk op religie en etniciteit, die bij de totstandkoming van de IGC en het kabinet duidelijk naar voren kwam. Het accent op etnische en religieuze verschillen doet in de ogen van veel Irakezen geen recht aan de Iraakse maatschappelijke realiteit en brengt juist tegenstellingen aan die in het verleden niet zo sterk werden ervaren door de bevolking.

Hoewel in de verslagperiode de nodige voortgang is bereikt in het opzetten van het nieuwe bestuur, waren de onderlinge bevoegdheden van de tijdelijke regeringsraad, het kabinet en de CPA nog niet volledig uitgekristalliseerd. Ook op regionaal en lokaal niveau is het gezag van de nieuwe bestuurslichamen nog niet overall even effectief. Vooral in de zogenaamde soennitische driehoek Bagdad-Ramadi-Mosul wordt het gezag van de CPA, IGC en nieuwe lokale besturen veel minder geaccepteerd dan elders en bestaat er verzet tegen het nieuwe bestuur.⁵⁰ Het komt voor dat personen die onder het regime van Saddam Hoessein hoge posities bij overheidsinstellingen bekleedden, zitting hebben in de nieuwe besturen, ondanks de nadruk van de CPA op 'zuivering' van het politieke bestel. Corruptie, onervarenheid van bestuurders en overmatige bezetting van overheidsinstellingen hebben eveneens het functioneren van de besturen beperkt.⁵¹

⁵²

De onvrede en frustratie in Irak bij een deel van de bevolking over onder meer de aanwezigheid van coalitietroepen, de vermeende beperkte invloed van Irakezen in het politieke proces en de moeizame wederopbouw komen soms tot uiting in de vorm van demonstraties en aanslagen. Religieuze en politieke figuren alsmede personeel van internationale organisaties zijn bij aanslagen om het leven

⁴⁸ ICG Middle East Briefing, 'Iraq's shiites under occupation', 9 september 2003, p.21. 'Eigen milities van sjiieten voorgesteld', Het Parool, 4 september 2003.

⁴⁹ RFE/RL Iraq Report, 'Iraqi weekly cites Al-Sistani on constitution', vol. 6, no. 46, 7 november 2003. RFE/RL Iraq Report, 'Al-Sistani fatwa criticizes US, calls for elections', vol. 6, no.29, 4 juli 2003. Walid Al-Zubaydi, 'Shiite leaders in Iraqi call for resisting America peacefully', Al-Majallah, 20-26 juli 2003.

⁵⁰ RFE/RL Iraq Report, 'US-appointed delegates pick interim council in Tikrit', vol. 6, no. 39, 21 september 2003. Reuters, 'US runs criticised council vote in Saddam hometown', 15 september 2003. Zie ook paragraaf 2.3.

⁵¹ IWPR Iraq Crisis Report, no. 33, 29 oktober 2003.

⁵² Abd Alrahman Aljuburi, 'Citizens ambaste new town councils', Iraq Today, 27 oktober 2003.

gekomen.⁵³ Onvrede over het tempo van soevereiniteitsoverdracht leeft ook onder politici.⁵⁴

Mede in het licht van de verslechterde veiligheidssituatie⁵⁵ werden plannen voor de overdracht van het gezag in Irak bespoedigd.⁵⁶ Medio november 2003 werd door de IGC en de CPA een tijdschema voor de machtsoverdracht gepresenteerd, op basis waarvan de CPA het bestuur in juni 2004 dient over te dragen aan een Iraakse overgangsregering^{57 58}

In het noorden van Irak functioneert het de facto Koerdische bestuur van PUK en KDP tijdens de verslagperiode net als voor het militair ingrijpen, hetzij formeel onder de bevoegdheid van de CPA.

De KDP en de PUK lieten 20 december jl. weten dat de oprichting van een gezamenlijke regering nabij was.⁵⁹

In de verslagperiode werd door de coalitietroepen jacht gemaakt op Saddam Hoessein en hoge functionarissen verbonden aan het bewind van Saddam Hoessein. Op 13 december jl. werd Saddam Hoessein door Amerikaanse coalitiemilitairen gearresteerd in de buurt van Tikrit.

De coalitie maakte in juli 2003 bekend dat de zonen van Saddam Hoessein waren omgekomen bij een militaire actie in Mosul.⁶⁰ Verder zijn onder meer generaal Ali Hassan Al-Majid, ook wel bekend als Ali Chemicali, en de voormalig vice-president Taha Yassin Ramadan in augustus 2003 gearresteerd. In september 2003 gaf de voormalige minister van Defensie Sultan Hashim Ahmad zich over aan de

⁵³ De Speciale Vertegenwoordiger van de VN-Secretaris-Generaal (SRSG) Sergio Vieira de Mello kwam om bij een autobomaanslag bij het VN-hoofdkwartier in Bagdad op 19 augustus 2003. In Najaf overleed de sjiiitische geestelijke Mohammed Baqir al-Hakim – tengevolge van een bomaanslag op de Imam Ali Moskee op 29 augustus. Het IGC-lid Akila Al-Hashimi stierf als gevolg van een aanslag eind september 2003. Zie verder paragraaf 2.3.

⁵⁴ RFE/RL Iraq Report, 'Governing council president said to be challenging US plan in Iraq', vol. 6, no.40, 25 september 2003.

⁵⁵ De aanslagen op coalitiemilitairen en personen die verondersteld werden verbonden te zijn aan de coalitie namen sinds eind oktober toe. Zie verder paragraaf 2.3.

⁵⁶ White House report, 'US wants Iraqis more involved in governing Iraq. Bremer talks in Washington, Italian deaths', 13 november 2003. ANP, 'Bremer toch voor Iraakse paramilitaire macht', 5 november 2003.

⁵⁷ Zie verder subparagraaf 2.1.3.

⁵⁸ Al-Sistani heeft bezwaren geuit op het stappenplan. Naar zijn mening is de invloed van de Iraakse bevolking in dit plan te gering.

⁵⁹ Edward Wong, '2 Kurdish parties close to forming unity government', New York Times, 19 december 2003.

⁶⁰ United States HQ Central Command, 'Statement regarding operation in Mosul, Iraq, 22 juli 2003.

coalitietroepen.⁶¹ Hetzelfde geldt voor een meerderheid van de kopstukken van het oude regime.

De-Baathisering

Paul Bremer voerde bij zijn aantreden in Irak een nationaal beleid van de-Baathisering in.⁶²

Internationaal

In de Arabische wereld won de tijdelijke Iraakse regering langzamerhand aan erkenning. Hoewel de Arabische Liga in augustus jl. had aangegeven de nieuwe regering niet te erkennen stemde de Liga tijdens een bijeenkomst in Cairo op 9 september 2003 ermee in dat de Iraakse overgangsregering voorlopig werd toegelaten voor de duur van een jaar.⁶³ Naast de Arabische Liga hebben internationale organisaties als de Algemene Vergadering van de VN, de Organisatie voor de Islamitische Conferentie en de OPEC de Iraakse tijdelijke regeringsraad verwelkomd. De IGC verklaarde reeds in juli een delegatie naar de VN-Veiligheidsraad te zullen sturen.⁶⁴

In internationaal opzicht groeide voorts de discussie over het tijdsfad voor de overdracht van de soevereiniteit van de coalitie aan de Iraakse bevolking. Medio oktober 2003 werd in de VN-Veiligheidsraad resolutie 1511 aangenomen. Deze resolutie riep onder meer op tot een spoedig herstel van volledige Iraakse soevereiniteit. Vastgesteld werd dat de IGC gold als belichaming van de Iraakse soevereiniteit totdat door middel van verkiezingen een legitieme en representatieve regering aan de macht zou komen. Verder werd het tijdelijke karakter van de bestuurlijke rol van de CPA benadrukt. Voorts werd de regeringsraad uitgenodigd uiterlijk 15 december 2003 de VN-Veiligheidsraad een tijdsfad en programma te presenteren voor het opstellen van een nieuwe grondwet en het houden van verkiezingen.⁶⁵ Met de bekendmaking van het stappenplan⁶⁶ 15 november jl. heeft de IGC voldaan aan deze eisen en daaropvolgende informatieverstrekking aan de VN-Veiligheidsraad.

De relatie van Irak met enkele buurlanden vertoonde tijdens de verslagperiode geen bijzondere problemen, maar er deden zich enkele gevoeligheden voor. Syrië en Iran hebben aangegeven de Iraakse tijdelijke regeringsraad niet te erkennen,

⁶¹ RFE/RL 'Former Iraqi defense minister surrenders', Iraq Report, vol. 6, no. 39, 21 september 2003.

⁶² CPA, Verordening 1. De-Baathification of Iraqi society, 15 mei 2003. Zie verder subparagraaf 3.4.7.

⁶³ ANP, 'Arabische Liga laat Irak voor een jaar toe', 9 september 2003.

⁶⁴ ANP, 'Iraakse regeringsraad stuurt delegatie naar VN', 14 juli 2003.

⁶⁵ United Nations Security Council, resolution 1511 (2003), 16 oktober 2003.

⁶⁶ Zie subparagraaf 2.1.3.

daar deze is aangesteld door de Amerikaanse autoriteiten. De gespannen betrekkingen kwamen voorts tot uiting in november tijdens een topontmoeting in Damascus van de ministers van Buitenlandse Zaken van de buurlanden van Irak waar de IGC in eerste instantie niet voor was uitgenodigd.⁶⁷

Het voornemen van de Turkse autoriteiten om eventueel een militaire bijdrage te leveren in Irak stuitte op veel weerstand binnen de Iraakse tijdelijke regeringsraad. Met name onder de Koerdische bevolking werd gevreesd voor een te grote invloed van Turkije in Irak. Uiteindelijk heeft Turkije te kennen gegeven tijdelijk de kwestie te laten rusten.⁶⁸

Veiligheidssituatie

De veiligheidssituatie in Irak verschilt per regio, maar is over het algemeen sinds het einde van het militair ingrijpen zorgelijk, vooral in het midden van het land. Hoewel tijdens de verslagperiode eerst sprake leek van een lichte verbetering⁶⁹ in de veiligheidssituatie, is sinds eind oktober sprake van een zekere verslechtering. Tot november jl. kwamen aanslagen overwegend in Bagdad en de zogenaamde soennitische driehoek voor. Op 12 november jl. werd een aanslag gepleegd op de Italiaanse basis in Nassiriya en vond een kleinere aanslag in Basra plaats. Amerikaanse en Britse militairen bleken in de loop der tijd niet langer het voornaamste doelwit. In toenemende mate werden aanslagen gepleegd op 'soft targets' (zoals politiebureaus, Iraakse burgers die met de CPA samenwerkten en niet-militaire buitenlanders) en militairen van andere troepenleverende landen. Momenteel vinden nagenoeg dagelijks incidenten plaats waarbij doden en gewonden vallen.

De aanwezigheid van een grote hoeveelheid wapens onder de bevolking alsmede de onvrede, in het bijzonder onder de soennitische bevolking, over de aanwezigheid van de coalitietroepen en de slechte levensomstandigheden maken

⁶⁷ In eerste instantie waren voor de top, waar zaken met betrekking tot grensbewaking in Irak werden besproken, geen Iraakse vertegenwoordigers uitgenodigd onder druk van Iran en Syrië. In een laat stadium nodigden de Syrische autoriteiten alsnog de Iraakse minister van Buitenlandse Zaken Hoshyar Zebari uit die echter de invitatie afsloeg. De kwestie zou door Irak als een belediging zijn opgevat. (RFE/RL Iraq Report, 'Iraq's neighbors confer in Damascus', vol.6, no. 46, 7 november 2003. Reuters, 'Iraq council head to visit Turkey, Iran, Syria', 5 november 2003. Hurriyet, 3 november 2003.)

⁶⁸ RFE/RL Iraq Report, 'Turkey says troop-deployment issue 'closed' but continues to criticize US', vol.6, no. 46, 7 november 2003. Reuters, 'US voices regret about no Turkish troops for Iraq', 7 november 2003.

⁶⁹ In augustus was evenwel sprake van een verslechtering, toen verschillende grote aanslagen plaatsvonden en veel levens eisten. De aanslagen op IGC-lid Akila Al-Hashimi, de sjiiitische leider Mohammed Baqir Al-Hakim en het VN-hoofdkwartier, waarbij SRSG Vieira de Mello omkwam, getuigen hiervan. In september en de eerste helft van oktober was de situatie echter weer stabiel en vonden minder aanslagen plaats.

ordehandhaving moeilijk.⁷⁰ Een deel van de soennitische bevolking heeft het gevoel door de CPA te worden uitgesloten van een significante rol in het toekomstige Irak. Hoewel regelmatig arrestaties worden verricht en wapens in beslag genomen worden, blijken telkens weer aanslagen te worden gepleegd. De ordehandhaving verloopt vooral moeizaam in gebieden waar de CPA en de nieuwe lokale overheden weinig gezag genieten.⁷¹ Dit geldt met name voor de soennitische driehoek (Bagdad-Ramadi-Mosul), waar sterke anti-Amerikaanse sentimenten leven.⁷²

Een aantal Irakezen die samenwerken met de coalitie, zoals Iraakse politieke figuren, overheidsfunctionarissen, rechters, politiepersoneel en vooraanstaande religieuze leiders, is in de verslagperiode doelwit geweest van gewelddadige aanslagen. Hetzelfde gold voor buitenlanders die verondersteld worden verbonden te zijn aan de coalitie zoals werknemers van internationale organisaties (Verenigde Naties, 'International Committee of the Red Cross' en NGO's) en buitenlandse bedrijven alsmede diplomaten. Bij aanslagen zijn ook slachtoffers gevallen onder burgers.

Geweld kwam voor in de vorm van zelfmoord- en (auto-)bomaanslagen op overheidsinstellingen, kantoren van internationale organisaties en hotels waar zich ook buitenlanders bevonden, evenals beschietingen van voertuigen of konvoien. Ook Bagdad International Airport en omgeving zijn doelwit geweest van beschietingen

In vooral de soennitische driehoek hebben in de verslagperiode veel aanslagen op coalitietroepen plaatsgehad in de vorm van hinderlagen, het tot ontploffing brengen van langs de weg verborgen munitie of door te vuren met raketgestuurde granaten.⁷³ In het noorden bevinden zich rond de demarcatielijn tussen voormalig Centraal-Irak en Noord-Irak veel mijnen. Verder is er veel sprake van achtergelaten oorlogsmaterieel en munitieresten. Dergelijk explosief materiaal heeft regelmatig ongelukken veroorzaakt onder burgers, maar is ook wel gebruikt voor nieuwe 'geïmproviseerde explosieven' ('improvised explosive devices' ofwel IED's), waarmee in toenemende mate aanslagen worden gepleegd. Amnesty International heeft haar zorgen geuit over de veiligheidssituatie, in het bijzonder in

⁷⁰ Zie bijvoorbeeld: Human Rights Watch, 'Basra: Crime and insecurity under British occupation', vol. 15, no.6, juni 2003.

⁷¹ Amnesty International heeft kritiek geuit op de coalitie. Volgens de organisatie hebben de coalitietroepen niet voldaan aan hun plicht rust en orde te scheppen en bescherming te bieden aan de Iraakse bevolking. (Amnesty International, 'Iraq. The need for security', MDE 14/143/2003, juli 2003, p. 1.)

⁷² ANP, 'Doden in Bagdad tijdens PR-offensief van Bush', 9 oktober 2003.

⁷³ 'CPA C2 Operation threat warning, daily update', 9 oktober 2003.

relatie tot het vele niet-ontplofte materieel en de restanten van gebruikte clusterbommen.⁷⁴

Tegenstanders van de aanwezigheid van de coalitie, waaronder zich ook voorstanders van het voormalige Iraakse bewind bevinden, zouden achter dergelijke gewelddadigheden schuilen om de reeds fragiele wederopbouw van Irak te dwarsbomen.⁷⁵ Van diverse kanten is regelmatig naar voren gebracht dat strijders van buiten Irak verantwoordelijk waren voor aanslagen.⁷⁶

Naast politiek gemotiveerde aanslagen komt criminaliteit, in de vorm van ontvoeringen, autodiefstal, inbraken, roofovervallen, smokkel en sabotage voor.⁷⁷ Hiervan zijn zowel Iraakse burgers als buitenlanders het slachtoffer. Het vrijlaten van gevangenen onder het bewind van Saddam Hoessein eind 2002 heeft eveneens bijgedragen aan de hoge criminaliteit.⁷⁸

De zorgwekkende veiligheidssituatie heeft verschillende internationale organisaties en NGO's ertoe gebracht (gedeeltelijk) het internationale personeel terug te trekken. De VN heeft besloten de internationale bezetting uit Bagdad terug te roepen.⁷⁹ Het 'International Committee of the Red Cross' (ICRC) heeft de kantoren in Bagdad en Basra tijdelijk gesloten. Ook is in dezelfde periode de staf van drie diplomatieke vertegenwoordigingen, waaronder die van Nederland, geëvacueerd.

Wraakmoorden op voormalige leden van de Baath-partij en personen die het bewind van Saddam Hoessein steunen zijn tijdens de verslagperiode

⁷⁴ IRIN, 'Interview with International head', 19 juni 2003. Zie ook: United Kingdom Home Office Country Information and Policy Unit, Asylum and Appeals Policy Directorate, 'Iraq Bulletin' 3/2003, juni 2003. United Nations Security Council, 'Report of the Secretary-General pursuant to paragraph 24 of Security Council resolution 1483' (2003), p.7.

⁷⁵ Eric Schmitt en David E. Sanger, 'Guerillas posting more danger, says US', New York Times, 14 november 2003. ICG, Middle East Briefing report no. 17, 'Governing Iraq', Baghdad, Washington, Brussels, 25 augustus 2003, p. 6-10.

⁷⁶ ANP, 'Bush: buitenlandse strijders in Irak actief', 16 november 2003. ICG Middle East Report no.17, 'Governing Iraq', Baghdad, Washington, Brussels, 25 augustus 2003. ANP, 'Geweld verspreidt zich naar zuiden van Irak', 11 november 2003. Laurent Lozano, 'In small breakthrough, UN kicks off repatriation of Iraqi refugees from Iran', AFP, 19 november 2003.

⁷⁷ Amnesty International, 'Iraq. The need for security', MDE 14/143/2003, juli 2003, p.1 en 4. United Nations Security Council, 'Report of the Secretary-General pursuant to paragraph 24 of Security Council resolution 1483' (2003), p.7.

⁷⁸ The Danish Immigration Service, 'Joint British-Danish fact finding mission to Damascus, Amman and Geneva on conditions in Iraq', augustus 2003, p.10.

⁷⁹ Evelyn Leopold, 'UN pulls out last of foreign staff from Baghdad', 6 november 2003.

voorgekomen.⁸⁰ Het is niet mogelijk voor de volledige verslagperiode in te schatten op welke schaal wraakmoorden zijn voorgekomen.

Bagdad

De veiligheidssituatie in Bagdad werd in de verslagperiode getekend door aanslagen. Naar verluidt zou meer dan de helft van de aanslagen in Irak in en rond Bagdad hebben plaatsgevonden.⁸¹ Na de val van Saddam Hoessein was een avondklok (23 uur – ochtendgebed) ingesteld. In oktober werd de veiligheidssituatie door de coalitiemacht enigszins beter beoordeeld en werd de avondklok versoepeld (middernacht – 4 uur).⁸² De coalitietroepen besloten aan het begin van de Ramadan de avondklok voor Bagdad op te heffen.⁸³

Begin augustus vielen zeventien doden tengevolge van het ontploffen van een autobom bij de Jordaanse ambassade in Bagdad. Diezelfde maand werd een bomaanslag gepleegd op het VN-hoofdkantoor in Bagdad. Hierbij vielen drieëntwintig doden, onder wie de Speciale Vertegenwoordiger voor VN-Secretaris-Generaal (SRSG) Sergio Vieira de Mello. In september werd opnieuw met een autobom een aanslag gepleegd op het VN-hoofdkantoor waarbij twee doden vielen en zeventien gewonden. Ook in september werd een dodelijke aanslag gepleegd op een van de vrouwelijke leden van de IGC, Akila Al-Hashimi.

In oktober werd onder meer een dodelijke aanslag gepleegd op een medewerker van de Spaanse geheime dienst⁸⁴ en was een politiebureau in de sjiitische wijk Sadr City (Madinat Al-Thawra) in Bagdad doelwit van een zelfmoordaanslag met een autobom, waarbij acht mensen het leven lieten.⁸⁵ Diezelfde week werd een aanslag gepleegd op het ministerie van Buitenlandse Zaken. Hierbij vielen geen slachtoffers.⁸⁶ Op 12 oktober 2003 werd een zelfmoordaanslag gepleegd in de buurt van het Baghdad Hotel, waar veel functionarissen van de coalitiemacht en leden van de regeringsraad verbleven. Hierbij vielen zes doden, onder wie de dader zelf, en enkele tientallen gewonden.⁸⁷ Ook de Turkse ambassade was doelwit van een aanslag, hierbij vielen geen slachtoffers.

⁸⁰ The Danish Immigration Service, 'Joint British-Danish fact finding mission to Damascus, Amman and Geneva on conditions in Iraq', augustus 2003, p.20. Jordan Times, 'Revenge killings claim lives of Saddam's cronies in southern Iraq', 19 november 2003.

⁸¹ Iraq Today, Security report, 6 oktober 2003.

⁸² IRIN Iraq: 'Focus on curfew change', 9 oktober 2003.

⁸³ Reuters, 'US plans to lift Baghdad curfew for Ramadan', 22 oktober 2003. Het is niet bekend of de avondklok daadwerkelijk werd opgeheven.

⁸⁴ ANP, 9 oktober 2003.

⁸⁵ Reuters, Suicide car bomber kills at least eight in Bagdad, 9 oktober 2003.

⁸⁶ RFE/RL Iraq Report, 'Iraqi foreign ministry attacked in Bagdad', vol. 6, no. 42, 9 oktober 2003.

⁸⁷ ANP, 12 oktober 2003. Reuters, 12 oktober 2003.

Bij demonstraties van Iraakse voormalige militairen in 2003 is het tot schermutselingen gekomen met coalitietroepen. Bij deze rellen zouden enkele doden zijn gevallen. Na de ontmanteling van het leger was de toezegging gedaan door de coalitie dat een aantal Iraakse ex-militairen USD 40 zou ontvangen teneinde de overgangperiode te overbruggen. Onvrede ontstond onder de militairen die niet in aanmerking kwamen voor deze bijdrage, waarna zich de onlusten voordeden.⁸⁸

Tijdens het begin van de Ramadan (25/26 oktober 2003) vond een reeks zelfmoordaanslagen in Bagdad plaats waarbij in totaal meer dan veertig doden vielen. Het betrof onder meer een aanslag op het hoofdkwartier van de 'International Committee of the Red Cross' (ICRC) waarbij twaalf mensen om het leven kwamen. Begin november 2003 was het aantal aanslagen met mortieren en granaten toegenomen. Eind november kwamen zeven Spanjaarden, gelieerd aan de Spaanse nationale inlichtingendienst, ten zuiden van Bagdad om het leven bij een aanval op hun konvoi.⁸⁹

Het midden van Irak⁹⁰

Aanslagen en kleinere, gewelddadige incidenten deden tijdens zich tijdens de verslagperiode vooral voor in de zogenaamde soennitische driehoek Bagdad – Ramadi – Mosul^{91, 92}.

Een explosie in juni 2003 in een moskee in Fallujah kostte negen mensen, onder wie de imam, het leven.⁹³

Bij een trainingskamp voor politie-agenten in Ramadi kwamen in juli zeven Irakezen om als gevolg van een explosie.⁹⁴

In Bayji deden zich begin oktober 2003 drie dagen lang rellen voor.⁹⁵

⁸⁸ Xinhua, 5 oktober 2003.

⁸⁹ Khudair Majeed, 'US troops say kill 46 in fierce Iraq battle', Reuters, 1 december 2003.
ANP, 'Recordaantal verliezen coalitie in Irak in november', 30 november 2003.

⁹⁰ Met het midden van Irak wordt bedoeld op de provincies Babylon/ Babil, Wasit, Salah Ad-Din, Al-Anbar, Diyala (met uitzondering van het noordelijke deel dat onder het gezag van de KRG/PUK staat). Bagdad wordt apart beschreven in deze paragraaf.

⁹¹ Hoewel de stad Mosul in het noorden van Irak ligt, wordt de driehoek hier tot het midden van Irak gerekend.

⁹² 'CPA C2 Operation threat warning', 8 oktober 2003.

⁹³ Reuters, 'Recent major bomb attacks in Iraq', 14 oktober 2003.

⁹⁴ Challiss McDonough, 'At least 7 Iraqi policemen killed in powerful explosion', Voice of America, 5 juli 2003.

⁹⁵ RFE/RL Iraq Report, 'Ousted Iraqi police chief reinstated after replacement fails to provide order', vol. 6, no. 42, 9 oktober 2003.

Begin november kwamen vijftien Amerikaanse militairen om toen een transporthelikopter nabij Fallujah werd neergehaald. Kort daarop werd een helikopter van het Amerikaanse leger in de buurt van Tikrit neergeschoten, waarbij zes militairen om het leven kwamen.

Twee Japanse diplomaten werden eind november jl. doodgeschoten in de buurt van Tikrit. Ook werden twee Zuid-Koreaanse werknemers bij Tikrit op 30 november 2003 doodgeschoten.⁹⁶

Het noorden van Irak

Hoewel in vergelijking met het midden van Irak de veiligheidssituatie in het noorden redelijk stabiel is, is de situatie hier plaatselijk onrustig geweest. In Mosul, dat in het algemeen tot de soennitische driehoek wordt gerekend, en Kirkuk was er in de zomermaanden sprake van een onzekere veiligheidssituatie. Spanningen tussen Turkmene en Koerden zijn hoog opgelopen⁹⁷, net als in december 2003. Er hebben zich conflicten voorgedaan tussen veelal Arabische huiseigenaren en de oorspronkelijke, vaak Koerdische bewoners die hun onroerend goed teruggeisten, die zij verloren hadden als gevolg van de arabiseringspolitiek van kracht onder Saddam Hoessein.⁹⁸ Een aantal Arabische inwoners van Kirkuk en Khanaqin heeft inmiddels, al dan niet vrijwillig, hun woonplaats verlaten. Voorts kwam criminaliteit ook in het noorden veelvuldig voor. In Mosul zijn soldaten eveneens het slachtoffer geweest van aanslagen, hoewel in mindere mate vergeleken met de situatie in het midden van Irak. Bij de vroegere grens tussen Noord-Irak en voormalig Centraal-Irak, zijn vlak voor het militair conflict veel mijnen geplaatst door aan Saddam Hoessein gelieerde troepen.⁹⁹

Begin september vielen door een aanslag met een autobom in Erbil een dode en tientallen gewonden.¹⁰⁰ Dit was tot op heden de een van de weinige aanslagen in KRG/KDP-gebied. Eind september zou sabotage zijn gepleegd aan oliepijpleidingen in de omgeving van Kirkuk. In de buurt van Mosul werd een politiebureau vernield door een morteraanval begin november.¹⁰¹ Op 20 november jl. vond een aanslag nabij het lokale hoofdkwartier van de PUK te Kirkuk plaats waarbij enkele doden vielen.¹⁰² Bij ditzelfde kantoor kwamen op 1 januari 2004 naar verluidt vijf mensen om bij een gewelddadige demonstratie.

⁹⁶ ANP, 'Recordaantal verliezen coalitie in Irak in november', 30 november 2003.

⁹⁷ Zie ook subparagraaf 3.4.1 en 3.4.4.

⁹⁸ The Danish Immigration Service, 'Joint British-Danish fact finding mission to Damascus, Amman and Geneva on conditions in Iraq', augustus 2003, p.9.

⁹⁹ Zie ook actualisering algemeen ambtsbericht Centraal-Irak, mei 2003.

¹⁰⁰ Reuters, 'Recent major bomb attacks in Iraq', 14 oktober 2003.

¹⁰¹ AFP, 'Police station comes under mortar fire in northern Iraq', 11 november 2003.

¹⁰² 'Weer bloedige aanslagen in Irak', De Telegraaf, 21 november 2003. 'Forse daling van aantal aanslagen in Bagdad', Volkskrant, 21 november 2003.

In het noorden van Irak was tijdens de verslagperiode nog immer sprake van Turkse militaire presentie, die erop gericht was activiteiten van de PKK/KADEK te volgen.¹⁰³ Ook is de 'Peace Monitoring Force' nog steeds actief in Erbil en Sulaymaniyya. Deze behoort toe te zien op de wapenstilstand tussen PUK en KDP, die was vastgelegd in 1997. De macht bestaat uit circa duizend manschappen, overwegend Iraakse Turkmene en Assyriërs, aangestuurd door Turkse officieren.¹⁰⁴ PUK en KDP zien momenteel geen rol meer voor de PMF.

Peshmerga's¹⁰⁵

De Koerdische peshmerga's hebben in Noord-Irak dezelfde taken en bevoegdheden als voor de militaire interventie. Ze zijn in nagenoeg hetzelfde gebied als tevoren actief en hebben daarbuiten niet of nauwelijks taken of bevoegdheden van de CPA toebedeeld gekregen. De peshmerga's vallen in de Koerdische gebieden onder de ministeries van Peshmerga-zaken.

De peshmerga's in het gebied onder controle van de KRG/KDP zijn belast met de bewaking van grenzen, beveiliging van politici, gebouwen en het toezicht op de PKK/KADEK-strijders in Noord-Irak.¹⁰⁶ In het gebied onder het gezag van de KRG/PUK zijn de verdedigingstroepen belast met vergelijkbare taken als in het KDP-gebied. Hier wordt echter toezicht gehouden op fundamentalistische groeperingen als 'Ansar Al-Islam' en speelt PKK/KADEK geen rol van betekenis.¹⁰⁷

Beoogd wordt de peshmerga's in te lijven in de nieuwe Iraakse veiligheidsorganisaties¹⁰⁸. De Koerdische verdedigingstroepen zullen daarmee worden ontbonden. In november jl. waren volgens de KDP circa 3.000 peshmergastrijders van de KDP opgegaan in de nieuwe Iraakse strijdkrachten en veiligheidsorganisaties. Deze strijders zijn in de eerste plaats in de provincies Kirkuk en Nineveh gestationeerd. De KDP en de PUK streven ernaar zoveel mogelijk bewakingsdiensten in Noord-Irak te bemensen met ex-peshmerga's.

¹⁰³ The Economist, 'Turkey and the Kurds. Pragmatism prevails, so far', 11 oktober 2003, p. 48-49. Anatolia, 'Gul says Turkish forces will be in north of Iraq as long as terrorism threat continues', 28 oktober 2003. Anatolia, 'Turkish ambassador to US views ties, says army to remain in N.Iraq', 20 mei 2003.

¹⁰⁴ Zie verder algemeen ambtsbericht Noord-Irak, oktober 2002.

¹⁰⁵ Zie ook algemeen ambtsbericht Noord-Irak, oktober 2002.

¹⁰⁶ Het aantal peshmerga's in het KRG/KDP-gebied wordt geschat tussen de 32.000 en 65.000.

¹⁰⁷ Het aantal peshmerga's in dit gebied bedraagt naar schatting 13.000 tot 18.000.

¹⁰⁸ Peshmerga's zullen opgaan in het nieuwe leger, de faciliteitenbeveiligingsdienst, Iraqi Civil Defense Corps, de grensbewakingsdienst, de politie en de milieubeschermingsdienst. Zie verder in deze paragraaf.

Voor peshmergastrijders die niet langer in dienst willen is reïntegratie in de burgermaatschappij, gefaciliteerd door de 'Peshmerga Transformation Office' mogelijk. Deze kantoren bevinden zich op verschillende plaatsen in Noord-Irak.

Politie in KRG/KDP- en KRG/PUK-gebieden

In Noord-Irak is er sinds de militaire operatie niets zichtbaar veranderd in de wijze waarop de politie daar opereert. De politie in de gebieden onder het gezag van de KRG/KDP en de KRG/PUK heeft dezelfde autoriteit, taken en bevoegdheden als voorheen. De politiekorpsen in Noord-Irak onder de KRG/KDP en de KRG/PUK dienen op te gaan in de nieuwe Iraakse politie. Zij dienen in de eerste plaats in Noord-Irak gestationeerd te worden.

Het zuiden van Irak

In het zuiden was de veiligheidssituatie gedurende de verslagperiode aanvankelijk relatief rustig in vergelijking met het midden van Irak. In augustus nam het aantal aanslagen hier toe, vooral in de vorm van hinderlagen tegen patrouilles, kleinschalige beschietingen en aanslagen waarbij 'geïmproviseerde explosieven' gebruikt werden. In Najaf kwamen in augustus bij een bomaanslag circa tachtig mensen – onder wie de sjiiitische geestelijke en SCIRI-leider Mohammed Baqir al-Hakim¹⁰⁹ - om het leven.

Begin november werd in Najaf een rechter vermoord na ontvoerd te zijn.¹¹⁰

In november werd het zuiden van Irak eveneens opgeschrikt door een zelfmoordaanslag in Nassiriya in november 2003 waarbij in totaal 27 personen – Irakezen en een aantal Italiaanse coalitiemilitairen - omkwamen.¹¹¹ Een aanslag in Kerbala eind december jl. eiste eveneens dodelijke slachtoffers waaronder Bulgaarse en Thaise militairen.

Ook factionalisme in sjiiitische kring bracht in Kerbala incidenteel onrust voort. Hier deden zich begin oktober rellen voor tussen aanhangers van de gematigde geestelijke Ali Al-Sistani enerzijds en de radicalere sjiiitische geestelijk leider Muqtada Al-Sadr¹¹² anderzijds. Hierbij zou in elk geval een dode zijn gevallen en een twintigtal gewonden.¹¹³ Uit de pers is op te maken dat medio oktober coalitietroepen samen met het nieuwe Iraakse leger de Mokhayammoskee omsingelden op zoek naar leden van de militia van Muqtada Al-Sadr. Er werden

¹⁰⁹ Zie ook subparagraaf 3.3.3. en bijlage 3.

¹¹⁰ 'CPA Operational threat update', 4 november 2003.

¹¹¹ Andrew Hammond en Khudair Majeed, 'Bomb at Italian base kills at least 27', Reuters, 12 november 2003. Uit de pers werd vernomen dat de aanslag werd opgeëist door Al-Qaeda (ANP, Al-Qaeda claimt aanslag Nasiriya', 16 november 2003).

¹¹² Zie subparagraaf 3.3.3.

¹¹³ Reuters, 'Iraqi Shi'ites clash in holy city', 4 oktober 2003.

verschillende arrestaties gepleegd.¹¹⁴ Nadien is na overleg met de verschillende partijen de rust wedergekeerd.

Criminaliteit komt eveneens in het zuiden van Irak voor. Ook vormt, net als elders in Irak, de grote hoeveelheid wapens onder de bevolking een probleem voor de veiligheidssituatie.¹¹⁵ Incidenten hebben zich voorgedaan tussen aanhangers van verschillende sjiitische leiders. In het zuiden is de sociale controle door de invloed van sjiitische geestelijken aanzienlijk. Mede hierdoor kwamen criminaliteit en gewelddadige incidenten naar verhouding beperkt voor.¹¹⁶

Milities

Er bestaat in Irak een aantal milities die verbonden zijn aan politieke en religieuze partijen en / of groeperingen. Deze milities zijn vaak goed bewapend. Door het gebrek aan controle kunnen milities zich uitbreiden en een bedreiging vormen voor de veiligheidssituatie. Leden van dergelijke milities zouden ook functies bekleden in de vele vrijgekomen functies binnen het politie-apparaat en het onderwijssysteem.

Volgens Amerikaanse militairen zouden leden van de militante groepering 'Ansar Al-Islam' zich inmiddels ophouden in Bagdad en elders in de soennitische driehoek. De basis in het noorden van Irak van 'Ansar Al-Islam' was door de Amerikaanse en Koerdische troepen tijdens het militair ingrijpen in maart 2003 vernietigd.¹¹⁷ In september 2003 is melding gemaakt van arrestaties door peshmerga's in Sulaymaniyya van leden van 'Ansar Al-Islam'.¹¹⁸ Volgens de Amerikaanse autoriteiten is in Mosul medio oktober Aso Hawleri, een van de leiders van 'Ansar Al-Islam', gearresteerd door Amerikaanse troepen.¹¹⁹

Door de Turkse en Amerikaanse autoriteiten werd in oktober 2003 een 'actieplan' opgesteld waarmee de PKK/KADEK in het noorden van Irak diende te worden ontmanteld. Dit hangt mede af van de respons van PKK/KADEK-leden op de in

¹¹⁴ Zaid H. Fahmi, 'After arrests, Sader militia offers olive branch to ease Karbala tensions', Iraq Today Weekly, 27 oktober 2003.

¹¹⁵ Amnesty International, 'Iraq. The need for security', MDE 14/143/2003, juli 2003, p.2.

¹¹⁶ The Danish Immigration Service, 'Joint British-Danish fact finding mission to Damascus, Amman and Geneva on conditions in Iraq', augustus 2003, p.12.

¹¹⁷ Reuters, 'Ansar al-islam seen as main threat to US in Iraq', 23 oktober 2003.

¹¹⁸ RFE/RL Iraq Report, 'Kurdish peshmerga continue to arrest militants', vol. 6, no.40, 25 september 2003.

¹¹⁹ FreeRepublic.com, 'Head terrorist operative caught in Iraq', 14 oktober 2003. Alex Burghoon, 'VS plakken overal etiket Ansar Al-Islam op', Volkskrant, 28 oktober 2003.

Turkije aangenomen ‘amnestiewet’.¹²⁰ In november hebben Amerikaanse militairen in het noorden strijd geleverd met strijders van de PKK/KADEK.¹²¹

Er is regelmatig bericht, vooral door de Amerikaanse autoriteiten, dat vanuit buurlanden personen Irak zijn binnengedrongen om tegen de coalitie te vechten.¹²² Leden van ‘Al-Qaeda’ zouden, naar verluidt, zich aansluiten bij ‘Ansar Al-Islam’ in het noorden van Irak om zich vervolgens in het midden van het land, in de soennitische driehoek, te positioneren.¹²³

Op 13 december jl. heeft de IGC verklaard dat leden van de ‘Mujahedeen Khalq’ Irak dienen te verlaten. Mogelijk zal uitlevering aan Iran plaatsvinden.

Naar verluidt zouden tientallen anti-Amerikaanse milities in Irak actief zijn. Volgens een onbevestigd bericht zouden zich tien Iraakse organisaties hebben verenigd in een militia, het ‘National Front for the Liberation of Iraq’ (Al-jabhah Al-Wataniyah il tahrir al-Iraq), om (eventueel gewapend) verzet te bieden tegen de coalitietroepen en Irakezen die de coalitie steunen. Het front zou de verantwoordelijkheid voor een aantal aanslagen in Irak hebben opgeëist.

In het algemeen wordt aangenomen dat het veelal kleine facties betreft met een beperkt aantal leden.

Coalitietroepen

Tijdens de verslagperiode bevonden zich circa 154.000 manschappen van de coalitietroepen in Irak, bestaande uit zes divisies en drie brigades. Naast de VS en het VK maken rond de dertig landen deel uit van de coalitie.

Er was enige tijd sprake van een mogelijke Turkse militaire bijdrage in Irak. Uiteindelijk zag Turkije af van het voornemen nadat gebleken was dat hiertegen veel weerstand bestond binnen de Iraakse tijdelijke regeringsraad.

Volgens het tijdspad voor de machtsoverdracht¹²⁴ - zoals gepresenteerd in november 2003 – komt in juni 2004 een einde aan de militaire bezetting door de

¹²⁰ De Turkse autoriteiten vaardigden in augustus jl. een ‘amnestiewet’ uit voor leden van PKK/KADEK die afstand zouden willen nemen van de organisatie. Zie verder algemeen ambtsbericht Turkije, november 2003.

¹²¹ ANP, ‘Amerikaanse militairen in gevecht met voormalige PKK’, 10 november 2003. Reuters, ‘Turkey says US troops battle Kurd rebels in n.Iraq’, 10 november. Michael Howard, ‘Kurdish rebels in clash with border forces’, The Guardian, 11 november 2003.

¹²² ANP, ‘Bush: buitenlandse strijders in Irak actief’, 16 november 2003. ICG Middle East Report no.17, ‘Governing Iraq’, Baghdad, Washington, Brussels, 25 augustus 2003. ANP, ‘Geweld verspreidt zich naar zuiden van Irak’, 11 november 2003.

¹²³ RFE/RL Iraq Report, ‘Al-Qaeda cooperating with other groups in Iraqi terrorist attacks’, vol. 6, no. 45, 31 oktober 2003.

¹²⁴ Zie subparagraaf 2.1.3.

coalitietroepen. Alleen op uitnodiging van de Iraakse autoriteiten zullen de coalitietroepen blijven.¹²⁵

Nederlandse militaire bijdrage

Sinds 1 augustus 2003 draagt Nederland bij aan de multinationale stabilisatiemacht voor Irak (SFIR) en is het Nederlandse contingent van circa 1125 militairen operationeel in de provincie Al-Muthanna in Zuid-Irak. Het kabinet heeft op 28 november jl. besloten tot verlenging van de Nederlandse militaire bijdrage voor de duur van in beginsel zes maanden. Daarnaast heeft het kabinet besloten tot de tijdelijke inzet van een extra verkenningseenheid (zeventig militairen van het Korps Commandotroepen) ten behoeve van het vergaren van informatie in het zuidelijke gedeelte van Al-Muthanna. Naast het bevorderen van de stabiliteit en veiligheid in Al-Muthanna voeren de Nederlandse militairen CIMIC-projecten¹²⁶ uit, onder meer op het gebied van wederopbouw van de Iraakse politieorganisatie, training van de Iraq Civil Defence Corps en herstel van scholen en infrastructuur. Er vindt nauwe samenwerking plaats met de plaatselijke vertegenwoordiging van de CPA.¹²⁷

Veiligheidsorganisaties

Met betrekking tot de opbouw van Iraakse¹²⁸ veiligheidsorganisaties is tijdens de verslagperiode het volgende gebleken.

Beoogd wordt een veiligheidsapparaat op te bouwen bestaande uit vijf onderdelen: leger (40.000 personen), politie (75.000 personen), grensbewaking / douane (15.000 personen), bewaking van installaties (34.000) en een Iraqi Civil Defence Corps (18.000 personen).

Het Iraakse ministerie van Binnenlandse Zaken is betrokken bij de oprichting, opleiding en inzet van politie, grensbewaking en douane. De oprichting van het legerkorps en civiele defensie ligt in handen van de CPA.

Leger

Met verordening 2 'dissolution of entities' van 23 mei 2003 zijn alle Iraakse militaire en paramilitaire instellingen actief onder het regime van Saddam Hoessein ontbonden. Een nieuw leger is in oprichting. De 'Iraqi Military Law Nr. 13' van 1940, 'Iraqi Military Procedures Law Nr. 44' van 1941, 'Code of Legal

¹²⁵ ANP/AFP, 'VS blijven na machtsoverdracht Irak', 16 november 2003. ANP, 'Coalitie: bezetting Irak eindigt op 30 juni 2004', 17 november 2003.

¹²⁶ CIMIC staat voor 'Civil Military Cooperation'.

¹²⁷ Zie ook: Brief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, DVB/CV-329/03, 14 november 2003.

¹²⁸ Linda D. Kozaryn, 'Iraqi administrative councils taking hold', American Forces Press Service, 8 juli 2003; Persconferentie Paul Bremer, Bagdad, 8 juli 2003.

Notification of Military Personnel Nr. 106' van 1960, 'Punishment of Military Deserters Law Nr. 28' van 1972 en 'Penal Code of the Popular Army Nr. 32' van 1984 zijn komen te vervallen .

Het leger staat onder centrale aansturing van de CPA totdat er een permanente Iraakse regering is aangetreden.

De dienstplicht is afgeschaft. Indiensttreding bij het beroepsleger is vrijwillig en voor de duur van 26 maanden.

De minimum leeftijd waarop men kan toetreden is achttien jaar. Personen die eerder in het Iraakse leger hebben gediend en een rang hebben gehad hoger dan die van majoor alsmede personen die verbonden zijn geweest aan de Iraakse veiligheids- en inlichtingendiensten zijn van indiensttreding uitgesloten evenals kaderleden van de Baathpartij.

Na indiensttreding mag men niet politiek actief zijn en dient men zich van alle politieke activiteiten en/of uitlatingen te onthouden.

Verordening 23 ('Creation of a code of military discipline for the new Iraqi army', 7 augustus 2003) bevat nauwgezette bepalingen over disciplinaire regelgeving, de oprichting van een militaire rechtbank, de benoeming van militaire rechters, regelgeving inzake arrestatie, detentie, voorgeleiding aan de rechtbank, voorwaarden waaraan het disciplinair onderzoek moet voldoen, recht op juridische bijstand, de strafmaat (een reprimande, boete, strafwerkzaamheden, inhouden van salaris, degradatie of maximaal zeven dagen detentie) en bezwaarmogelijkheden.

In oktober voltooide de eerste lichter soldaten hun negen weken durende opleiding van het nieuwe Iraakse leger. In het leger nemen soldaten uit het voormalige leger, nieuwelingen en peshmerga-strijders plaats.¹²⁹ Er wordt naar gestreefd in oktober 2004 een Iraaks leger van 40.000 mensen gereed te hebben. Een tweede lichter zou begin oktober 2003 beginnen aan de opleiding. Onder de militairen bevonden zich naar verluidt een dertigtal Iraakse officieren die dienden onder het bewind van Saddam Hoessein.¹³⁰

Politie

Tijdens de verslagperiode bevond de nieuwe Iraakse politie zich nog in de oprichtingsfase. De politie dient vanaf augustus 2004 volledig operationeel te zijn. Het was voor de politie thans nog niet mogelijk volwaardige dienstverlening en bescherming te bieden. In Noord-Irak is er sinds de militaire operatie niets zichtbaar veranderd in de wijze waarop de politie daar opereert. De politie in de gebieden onder het gezag van de KRG/KDP en de KRG/PUK heeft dezelfde

¹²⁹ RFE/RL Iraq Report, 'Reporters observe new Iraqi army', vol. 6, no.39, 21 september 2003.

¹³⁰ RFE/RL Iraq Report, 'New Iraqi army debuts first soldiers', vol. 6, no. 42, 9 oktober 2003.

autoriteit, taken en bevoegdheden als voorheen. Deze politie dient op termijn op te gaan in de nieuwe Iraakse politie.

De structuur van het voormalige Iraakse politie-apparaat is grotendeels intact gebleven, maar verschillende hervormingen hebben plaatsgehad. Zo is het salaris verhoogd (van circa drie tot acht USD naar honderdtwintig USD per maand) en vindt de-Baathisering plaats. Ook heeft het personeel een aanvullende opleiding genoten. Getallen van de grootte van het politiepersoneel variëren van 40.000 tot 70.000 functionarissen. In Bagdad bevonden zich in oktober vijfendertig operationele politiebureaus.¹³¹ Voor de ontwikkeling van het nieuw Iraaks politie-apparaat zijn de VS en het VK voornemens om trainingen te geven aan politiepersoneel.¹³² Jordanië en Hongarije hebben verklaard bereid te zijn trainingen voor politiepersoneel te faciliteren. Jordanië is begin december jl. met trainingen begonnen.¹³³ Er wordt naar gestreefd in circa twee jaar 35.000 – 40.000 politiemensen op te leiden. Op termijn dienen in Irak (Basra, Mosul, Kirkuk) drie regionale trainingcentra te worden opgericht zodra de veiligheidssituatie voldoende verbeterd is.

Iraqi Civil Defense Corps (ICDC)

Deze paramilitaire eenheid, opgericht bij verordening 28 van 9 september 2003, dient de Iraakse politie, ordetroepen en de coalitiemacht bij te staan in geval van noodsituaties. De ICDC staat formeel onder de bevoegdheid van het hoofd van de CPA. Elk van de achttien provincies dient een bataljon toegewezen te krijgen.¹³⁴ In totaal dient de ICDC uit 18.000 personen te bestaan.

De dienst is bevoegd politietaken¹³⁵ uit te voeren. Er is echter geen gezagsrelatie met de Iraakse politie. De ICDC heeft voorts geen opsporingsbevoegdheid. Wel is men gerechtigd verdachte of voortvluchtige personen aan te houden en te arresteren. Deze personen moeten binnen twaalf uur aan de Iraakse politie of

¹³¹ White House Report, 3 oktober 2003, 'Bush discusses progress on Iraqi police force with Kerik'.

¹³² Abd- Al-Razzaq Al-Najjar, 'Under British supervision and training, first class of Basra support police graduates', Kuwait Al-Watan, 10 oktober 2003.

¹³³ RFE/RL Iraq Report, 'Jordan to train 30.000 Iraqi security forces', vol. 6, no. 41, 3 oktober 2003. ANP, 'Jordanië leidt 32.000 Iraakse agenten op', 30 november 2003.

¹³⁴ Reuters, 'US to launch Iraq paramilitary force, expand police', 24 september 2003.

¹³⁵ De dienst is geautoriseerd "[T]o perform constabulary duties, including: patrolling urban and rural areas, conducting operations to search for and seize illegal weapons and other contraband; providing fixed site, check point, area route and convoy security; providing crowd and riot control; disaster response services; search and rescue services; providing support to humanitarian missions and disaster recovery operations including transportation services; conducting joint patrols with coalition forces; and participating in other activities designed to build positive relationships between the Iraqi people and coalition authorities including serving as community liaisons", (CPA, 'verordening 28, Establishment of the Iraqi Civil Defense Corps (ICDC)', 9 september 2003).

coalitietroepen worden overgedragen. Indien dit niet mogelijk is, dient vrijlating te volgen. Functionarissen van de ICDC mogen door hen staande gehouden personen niet ondervragen.

Rekrutering vindt plaats op vrijwillige basis. De rekrutering, training en organisatie van de ICDC vindt plaats onder leiding van coalitietroepen. Gepland is eind 2003 tachtig procent gereed te hebben van de beoogde capaciteit van 18.000 personen. Er is geen werkrelatie met het Iraakse leger.

Het korps is opgericht als tijdelijke kracht. Het voortbestaan hiervan zal worden heroverwogen wanneer de bestuurlijke soevereiniteit over Irak door de CPA is overgedragen aan een permanente Iraakse regering.

De dienst is thans in beperkte mate operationeel.

Facilities Protection Service (FPS)

Deze beveiligingsdienst ziet toe op beveiliging van publieke instellingen zoals oliepijpleidingen en waterleidingen.¹³⁶ Medewerkers krijgen geen opsporingsbevoegdheid. Wel mogen de FPS verdachten aanhouden en arresteren. Verdachten dienen binnen twaalf uur te zijn overgedragen aan de politie of coalitietroepen. Gebeurt dit niet, dan dient de arrestant te worden vrijgelaten.¹³⁷

Grensbewaking

Voor de beveiliging van grenzen heeft de CPA besloten tot de vorming van een nationale grensbewakingsorganisatie die de volledige grens van Irak moet bewaken. Inmiddels is gestart met de training van grenspolitie. In oktober 2003 bestond de organisatie uit circa 5000 personen.¹³⁸ Dit aantal dient op termijn uitgebreid te worden naar 11.500 personen.

De grensbewaking in KDP/KRG- en PUK/KRG-gebieden was tijdens de verslagperiode nog in handen van KDP- en PUK- peshmerga's. De coalitie beoogt een deel van deze peshmerga's uiterlijk eind 2004 op te kunnen nemen in het grensbewakingspersoneel. Voorts werd in de verslagperiode door de coalitie ten behoeve van de bestrijding van illegale inreis contact gelegd met stammen die woonachtig zijn in het grensgebied bij Saoedi-Arabië, Syrië en Jordanië.

Local Security Forces (LSF)

In het Britse divisievak worden 'Local Security Forces' ingezet als buurtwacht ten behoeve van de veiligheid op plaatselijk niveau. De LSF dient samen te werken

¹³⁶ RFE/RL Iraq Report, 'CPA establishes facilities protection service', vol. 6, no. 38, 15 september 2003.

¹³⁷ CPA, 'verordening 27, Establishment of the facilities protection service', 7 september 2003.

¹³⁸ Brief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Ministerie van Defensie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, 22 oktober 2003, DAM/GO 485/03.

met de coalitiemacht en de Iraakse politie. Milities die gelieerd zijn aan verschillende politieke groeperingen worden eventueel hiervoor ingezet.

Sociaal-economische situatie

De sociaal-economische situatie van Irak stond tijdens de verslagperiode in het teken van wederopbouw, die ernstig vertraagd werd door de veiligheidssituatie.

Hoewel de wederopbouw een tijdrovend proces blijkt te zijn, is inmiddels een aantal resultaten geboekt. Op het gebied van infrastructuur vonden verschillende verbeteringen plaats. Met betrekking tot het herstel van de elektriciteitsvoorziening werd voortgang geboekt. Volgens de CPA was de energietoevoer inmiddels weer op dezelfde sterkte gebracht als voor het militair ingrijpen gebruikelijk was.¹³⁹ Ook in de watervoorziening zijn verbeteringen bereikt in vergelijking met enkele maanden geleden. Netwerken voor mobiele telefonie dienen begin 2004 gereed te zijn.¹⁴⁰ Veel landlijnen functioneren weer.

Scholen gingen bij aanvang van het nieuwe schooljaar in oktober 2003 weer open. Een groot deel van de scholen was in oktober echter nog niet gereed om opnieuw de deuren te openen. Leraren ontvangen inmiddels een hoger salaris dan onder het bewind van Saddam Hoessein. Volgens berichten in de pers zouden circa 4,5 miljoen kinderen in oktober weer naar school gaan.¹⁴¹ Als gevolg van de veiligheidssituatie gaan echter veel meisjes niet naar school.¹⁴²

De werkloosheid vormde in de verslagperiode een groot probleem. Eind september 2003 bedroeg het aantal werklozen circa vijf miljoen personen. De toename van criminaliteit is naast de gebrekkige controle door de autoriteiten mede toe te schrijven aan de grote werkloosheid.

Op 23 en 24 oktober 2003 vond in Madrid een donorconferentie plaats ten behoeve van de wederopbouw van Irak. In totaal heeft de donorconferentie circa 33 miljard euro opgebracht. De Wereldbank en de VN schatten in dat 56 miljard USD nodig is voor de Iraakse wederopbouw.

De VS hebben 20 miljard USD (ruim 17 miljard Euro) toegezegd voor de eerstvolgende achttien maanden. Het VK stelde een totale bijdrage van circa 428 miljoen Euro ter beschikking. Door de EU-lidstaten en de Europese Commissie is circa 1,3 miljard Euro vrijgemaakt voor de Iraakse wederopbouw voor de periode tot 2007. De Wereldbank bood Irak leningen van 3 tot 5 miljard USD. Andere grote donoren waren Japan, Duitsland, Australië en Spanje. Nederland stelde daar 13 miljoen Euro extra ter beschikking, waarvan 8 miljoen Euro voor de

¹³⁹ Reuters, 6 oktober 2003.

¹⁴⁰ Reuters, 6 oktober 2003.

¹⁴¹ RFE/RL Iraq report, 'Schools reopen in Iraq', vol 6, no. 41, 3 oktober 2003.

¹⁴² IRIN, 'Fears of drop in school attendance due to insecurity', 27 november 2003. Zie ook subparagraaf 3.4.6.

wederopbouw. Daarnaast draagt Nederland eveneens bij middels de indirecte bijdrage via de Europese Unie.¹⁴³ Tijdens de conferentie in Madrid werd de 'International Reconstruction Fund Facility for Iraq' in het leven geroepen ten behoeve van het beheer van de giften voor de wederopbouw van Irak. De VN en Wereldbank nemen zitting in het bestuur van dit fonds, dat onafhankelijk functioneert van de CPA.¹⁴⁴

Humanitaire situatie

De humanitaire situatie hing in de verslagperiode nauw samen met de veiligheidssituatie. In Irak was tijdens de verslagperiode geen grootschalige humanitaire catastrofe gaande. De situatie was in het noorden van Irak over het algemeen beter dan in het midden en zuiden van Irak.

Noden betreffen vooral de basisgezondheidszorg, water, sanitatie, onderwijs, ontmijning en het herstel van belangrijke infrastructuur. Door de VN is naar voren gebracht dat de huidige situatie grotendeels het gevolg is van een combinatie van vooroorlogse kwesties (sancties, verwaarlozing en slecht beheer van opbrengsten van de fossiele brandstoffen) en de plunderingen die plaatsvonden na het gewapend ingrijpen.

In december jl. bleek sprake te zijn van een brandstofcrisis.¹⁴⁵

In juli 2003 waren de medische voorzieningen in Irak enigszins verbeterd in vergelijking met de situatie voorafgaand aan en tijdens het militair ingrijpen. Veel voorzieningen hebben na de militaire operatie te lijden gehad onder plunderingen en vernielingen. De distributie van medische voorzieningen onder de bevolking verliep in de zomermaanden zeer moeizaam ten gevolge van logistieke en administratieve beperkingen.¹⁴⁶

In het zuiden waren de medische voorzieningen over het algemeen redelijk. De meeste mensen die werkzaam waren in de gezondheidszorg zijn langzamerhand weer teruggekeerd naar hun werk, ondanks de slechte omstandigheden en

¹⁴³ Reuters, 'Contributions to reconstruction in Iraq', 23 oktober 2003. ANP, 'Australië geeft 14 miljoen dollar extra aan Irak', 24 oktober 2003. Reuters, 'Japan pledges extra \$3,5 bln for building Iraq'. AFP, 'Donors pledge 33 billion dollars for Iraq reconstruction', 24 oktober 2003. ANP, 'Donoren tasten diep in de buidel voor Irak', 24 oktober 2003. Brief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Ministerie van Defensie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, 22 oktober 2003, DAM/GO-485/03.

¹⁴⁴ Dit nieuwe fonds bestaat naast het Iraq Development Fund, dat met VNVR-resolutie 1483 is opgericht.

¹⁴⁵ Ghada Butti, 'Gas shortage gets worse', Iraq Today, 22 december 2003.

¹⁴⁶ The Danish Immigration Service, 'Joint British-Danish fact finding mission to Damascus, Amman and Geneva on conditions in Iraq', augustus 2003, p.16.

uitstaande salarissen. In het zuiden is gedurende een bepaalde periode een substantieel aantal gevallen van cholera voorgekomen.¹⁴⁷

Gedurende de verslagperiode was het Olie voor Voedselprogramma¹⁴⁸ (OvV) nog in volle gang. Bijna zestig procent van de bevolking ontving in het kader van dit programma voedsel, gedistribueerd door het 'Public Distribution System', zoals voorafgaand aan het militair ingrijpen.¹⁴⁹ De distributie van het voedsel onder het OvV is op 21 november jl. overgedragen aan aan het Ministerie van Handel en de CPA, conform VN-Veiligheidsraadresolutie 1483.¹⁵⁰ Het 'World Food Programme' heeft aangegeven bereid te zijn om een rol te blijven spelen en het ministerie van Handel te ondersteunen bij capaciteitsopbouw. Er was tijdens de verslagperiode nog sprake van ondervoeding, in het bijzonder betrof het hier ontheemden en de kwetsbare groep van moeders en kinderen.¹⁵¹

Als gevolg van de veiligheidssituatie hebben internationale organisaties en NGO's hun bezetting in Irak gereduceerd.¹⁵² Zo heeft de VN de internationale staf inmiddels teruggeroepen uit Bagdad en deze tijdelijk in Amman en Larnaka gestationeerd. Er is nog wel sprake van presentie van internationaal VN-personeel in het noorden van Irak. De lokale VN-staf zet in Irak de meest noodzakelijke projecten voort. Uit de pers werd vernomen dat ICRC in november jl. besloot haar kantoren in Bagdad en Basra tijdelijk te sluiten.¹⁵³

¹⁴⁷ The Danish Immigration Service, 'Joint British-Danish fact finding mission to Damascus, Amman and Geneva on conditions in Iraq', augustus 2003, p. 17. United Kingdom Home Office Country Information and Policy Unit, Asylum and Appeals Policy Directorate, 'Iraq Bulletin' 3/2003, juni 2003.

¹⁴⁸ Met het Olie voor Voedselprogramma van de VN worden sinds 1996 in ruil voor Iraakse olie-exporten humanitaire contracten afgesloten. Middelen verkregen uit de olie-export worden behalve voor voedsel ook aangewend voor elektriciteitsvoorzieningen, woningbouw en telecommunicatie. (RFE/RL Iraq report, 'UN termination of oil for food programme on schedule', vol 6, no. 45, 31 oktober 2003). Zie ook: algemeen ambtsbericht Centraal-Irak, november 2003.

¹⁴⁹ WFP is vanuit Amman actief aangezien de VN haar internationale personeel (gedeeltelijk) heeft teruggetrokken uit Irak.

¹⁵⁰ Zie ook: Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Algemene beschrijving van de huidige situatie in Irak', 11 juni 2003.

¹⁵¹ Zie ook: Brief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Ministerie van Defensie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer van 22 oktober, DAM/GO-485/03.

¹⁵² IRIN, 'Security measures stepped up after downing of helicopter', 3 november 2003.

¹⁵³ ICRC hield het kantoor in Noord-Irak open. (Sasa Kavic, Red Cross shuts offices', Reuters, 8 november 2003.)

3 Mensenrechten

3.1 Juridische context

3.1.1 Verdragen en protocollen

Onder de tijdelijke regering blijft Irak partij bij verdragen en protocollen, inclusief de mensenrechtenverdragen. De CPA dient, zolang er geen permanente regering is aangesteld, de eerder door Irak getekende verdragsverplichtingen na te leven.¹⁵⁴

Irak is partij bij tal van internationale mensenrechtenverdragen¹⁵⁵, waaronder:

- Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten;
- Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten;
- Verdrag inzake de Uitbanning van Rassendiscriminatie;
- Verdrag inzake de Voorkoming en Bestrafing van Genocide;
- Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen;
- Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

Irak is geen partij bij het Anti-Folterverdrag (CAT). Evenmin is Irak partij bij het Vluchtelingenverdrag van Genève en het bijbehorende Protocol.

3.1.2 Nationale wetgeving

Onder de CPA is een dertigtal nieuwe wetten, regels en verordeningen uitgevaardigd.¹⁵⁶

De CPA heeft het Wetboek van Strafrecht van 1969 en het Wetboek van Strafvordering van 1971 laten herleven als de enige wetboeken die met betrekking tot het straf- en procesrecht in Irak geldig zijn. Deze wetboeken zullen waar nodig worden aangepast volgens internationale regelgeving.

Alle wetgeving die na 1968, met het aan de macht komen van Saddam Hoessein, door de Revolutionaire Commandoraad van Irak is uitgevaardigd is met ingang van 9 april 2003 ongeldig verklaard.¹⁵⁷

Central Criminal Court of Iraq

De CPA heeft alle revolutionaire en speciale rechtbanken alsmede het hof van nationale veiligheid met ingang van 9 april 2003 afgeschaft. Met verordening 13 werd bepaald dat te Bagdad een 'Central Criminal Court of Iraq' ofwel centrale

¹⁵⁴ VNVR-resolutie 1500, dd. 14 augustus 2003: "Welcomes the establishment of the (...) Governing Council (...) as an important step towards the formation (...) of an internationally recognized, representative government that will exercise the sovereignty of Iraq."

¹⁵⁵ www.unhchr.ch

¹⁵⁶ Zie www.cpa-iraq.org

¹⁵⁷ Zie verder subparagraaf 3.1.2.

strafrechtbank werd opgericht. Deze rechtbank zal vertegenwoordigers in diverse andere steden hebben. De rechtbank bestaat uit twee afdelingen; een onderzoeksgerecht ('investigative court') onder leiding van een onderzoeksrechter en een afdeling waar men in beroep kan gaan tegen beslissingen van het onderzoeksgerecht ('trial court') onder leiding van drie rechters.

Een verdachte kan onder meer worden voorgeleid bij de centrale strafrechtbank indien hij/zij ervan wordt verdacht een strafbaar feit te hebben gepleegd dat:

- erop gericht is regeringsinstellingen en –activiteiten te destabiliseren
- gebaseerd is op ras, nationaliteit, etniciteit of religie
- betrekking heeft op het op gewelddadige wijze afzetten van de autoriteiten

of indien:

- de verdachte een invloedrijke positie bekleedde onder het voormalige regime en daarmee nog steeds in staat is beslissingen van de rechterlijke macht of andere overheidsinstellingen te beïnvloeden
- de verdachte alleen of in groepsverband betrokken is bij criminele en/of terroristische activiteiten die gericht zijn op de bevolking of leden van de CPA of legaal opererende coalitietroepen in Irak

Zittingen van de rechtbank zijn openbaar. Tegen beslissingen van het 'investigative court' kan men in beroep gaan bij het 'trial court'. Beslissingen van het 'trial court' kunnen worden aangevochten bij het Hof van Cassatie. Verdachten hebben recht op juridische bijstand.

Procedures¹⁵⁸

Het Wetboek van Strafvordering van 1971 geldt als het enige wetboek inzake procesrecht. Dit wetboek biedt rechtswaarborgen. Repressieve bepalingen uit dit wetboek, toegevoegd na 1971, zijn komen te vervallen.

Volgens het wetboek dienen verdachten na arrestatie onmiddellijk op de hoogte te worden gesteld van hun rechten. Verdachten mogen 72 uur na arrestatie een advocaat raadplegen of juridische bijstand inschakelen. Voorts dienen verdachten zo spoedig mogelijk na arrestatie schriftelijk geïnformeerd te worden over de aanklacht die jegens hen loopt. Een verdachte dient zo spoedig mogelijk na arrestatie te worden voorgeleid aan een onderzoeksrechter, maximaal binnen negentig dagen. Verder is vastgelegd dat verdachten recht hebben op bezoek van vertegenwoordigers van de 'International Committee of the Red Cross' (ICRC).

¹⁵⁸

CPA Memorandum 3. 'Criminal procedures', 18 juni 2003.

De periode die verdachten in voorarrest doorbrengen, zal worden afgetrokken van de eventuele gevangenisstraf.

Voorts is hoofdstuk 4 van de Vierde Conventie van Genève van toepassing inzake detentie-omstandigheden.

Delicten en straffen

CPA heeft op 10 september 2003 'Order 31. Modifications of Penal Code and Criminal Proceedings Law' uitgebracht waarin de straffen voor een aantal delicten zijn opgenomen. Hieronder volgt een beschrijving van enkele delicten en straffen.¹⁵⁹

Ontvoering

De maximum gevangenisstraf voor ontvoering wordt gesteld op levenslang.¹⁶⁰ Verzachtende omstandigheden, zoals opgenomen in artikel 130 van het wetboek van Strafrecht van 1969, kunnen niet (langer) dienen als reden tot strafvermindering bij ontvoering. Artikel 130 is komen te vervallen. Indien de ontvoerde in het huwelijk treedt met de ontvoerder, geldt dit ook niet langer als reden tot strafvermindering. Artikel 427 van het Wetboek van Strafrecht, dat hierover handelt, is komen te vervallen.

Verkrachting/Seksueel geweld

De maximum gevangenisstraf voor verkrachting en / of seksueel geweld wordt gesteld op levenslang. De maximum straf voor aanranding wordt gesteld op vijftien jaar detentie.

Vernieling van publieke eigendommen

De maximum gevangenisstraf voor vernieling van publieke eigendommen wordt gesteld op levenslang. Personen die op basis van artikel 353 inzake vernieling van publieke eigendommen zijn veroordeeld, komen niet in aanmerking voor vervroegde invrijheidstelling.

Nationaliteitswetgeving

Door de IGC wordt gewerkt aan een nieuwe nationaliteitswet.¹⁶¹ Naar verluidt zal volgens de nieuwe wet men alleen op uitdrukkelijk verzoek van de persoon in kwestie de Iraakse nationaliteit verliezen. Ontneming van de Iraakse nationaliteit door de overheid zal niet langer zijn toegestaan. Voorts zal de wet het mogelijk maken over een dubbele nationaliteit te beschikken. Niet-Arabische buitenlanders kunnen in aanmerking komen voor Iraaks burgerschap indien zij negen jaar of langer in Irak legaal woonachtig zijn geweest. Voor Arabische buitenlanders geldt

¹⁵⁹ Zie ook subparagrafen 3.3.2. en 3.3.10.

¹⁶⁰ Met levenslang wordt bedoeld op het resterende, natuurlijke leven van betrokkene.

¹⁶¹ Zie ook subparagraaf 3.4.2 over Fayli-Koerden en Irakezen van Iraanse afkomst.

hier een periode van drie jaar of langer.¹⁶² Aanvragers dienen ouder dan achttien jaar te zijn.

Tribunaal

Op 10 december jl. is door de IGC een speciaal tribunaal opgericht voor de vervolging en berechting van onder meer personen die zich onder het bewind van Saddam Hoessein schuldig hebben gemaakt aan misdaden tegen de menselijkheid, genocide en oorlogsmisdaden, gepleegd tussen 17 juli 1968 en 1 mei 2003. Het statuut van het speciale tribunaal, de procedureregels van het speciale tribunaal, het Iraakse strafrecht en de internationale rechtspraak zullen van toepassing zijn.

Voor de totstandkoming van het tribunaal is een onderzoekscommissie opgericht. Een van de onderzoeksrechters die hiervan deel uitmaakte werd in november ontvoerd en doodgeschoten.¹⁶³ In november en december jl. zijn meerdere rechters vermoord die op een of andere wijze betrokken waren bij de totstandkoming van dit tribunaal.¹⁶⁴

Medio december jl. was nog niet bekend wanneer het tribunaal operationeel zou zijn. Na de arrestatie van Saddam Hoessein op 13 december jl. groeide internationaal de discussie op welke wijze de verdreven president dient te worden berecht. Dara Noor Alzin, lid van de IGC en betrokken bij de totstandkoming van het tribunaal, liet in de pers weten dat Saddam Hoessein zal worden gedaagd voor het tribunaal zodra het benodigde bewijs tegen hem is verzameld.¹⁶⁵

The Official Gazette of Iraq

Nieuwe wetgeving zal worden gepubliceerd in de staatscourant 'The Official Gazette of Iraq'. Wetgeving zal in werking treden na publicatie. Amnesty International heeft in juli jl. kritiek geuit over de inhoudelijke verschillen tussen de Engelstalige en Arabischstalige teksten zoals verschenen onder de CPA.¹⁶⁶

3.2

Toezicht

Na het militair ingrijpen door de coalitie zijn door de VN waarnemers naar Irak gestuurd om toezicht te houden op de naleving van de mensenrechten. In het bijzonder dienden waarnemers erop toe te zien dat de burger-, sociaal-economische en politieke rechten in het democratiseringsproces geëerbiedigd

¹⁶² Voor zover bekend is het voor Palestijnen niet mogelijk de dubbele nationaliteit te verkrijgen.

¹⁶³ IRIN, 'Bringing the former regime to justice', 4 november 2003.

¹⁶⁴ ABC Online, 'Top Iraqi judge murdered', 24 december 2003. AFP, Reuters, 'Iraakse rechter in Mosul doodgeschoten', 24 december 2003.

¹⁶⁵ AFP, 'Iraq's war crimes court to try Saddam first', 14 december 2003.

¹⁶⁶ Amnesty International, 'Iraq. Memorandum on concerns relating to law and order', juli 2003, p. 4.

werden. Daarbij werd ook gelet op een eerlijke voedselverdeling.¹⁶⁷ De activiteiten van SRSG Vieira De Mello (tot daarvoor Hoge Commissaris voor de Mensenrechten) zouden – onder meer – de bescherming van de mensenrechten betreffen. Op 30 juni en 1 juli 2003 heeft onder leiding van SRSG Vieira De Mello de eerste mensenrechtenconferentie in Bagdad plaatsgehad.¹⁶⁸ Zijn overlijden in augustus tengevolge van een aanslag¹⁶⁹ en de terugtrekking van het internationale VN-personeel uit Bagdad hebben de activiteiten van de VN inzake mensenrechten in Irak ernstig bemoeilijkt.¹⁷⁰

Voor mensenrechtenorganisaties als Amnesty International¹⁷¹ (AI) en Human Rights Watch (HRW) was het sinds het militair ingrijpen mogelijk Irak binnen te reizen. Van beide organisaties zijn tijdens de verslagperiode verschillende rapporten inzake de mensenrechtensituatie verschenen. Uit de pers werd vernomen dat, tengevolge van de verslechterde veiligheidssituatie, AI sinds de aanslag op het VN-hoofdkwartier in augustus 2003 niet meer in Irak is geweest. AI opereert thans buiten het land.¹⁷²

AI heeft in juli 2003 het rapport ‘Iraq. Memorandum on concerns relating to law and order’ over het Iraakse juridische systeem gepubliceerd. Hierin werd kritiek geuit op de wijze waarop de CPA in Irak rechtshandhaving uitoefent. Naar aanleiding van dit rapport hebben gesprekken plaatsgevonden tussen AI en de CPA.

In Europees verband is het belang van de vorming van een volledig representatieve Iraakse regering middels democratische verkiezingen onderstreept.¹⁷³

¹⁶⁷ ANP, ‘VN sturen waarnemers mensenrechten naar Irak’, 5 mei 2003. Reuters, ‘UN sends first human rights officers to Iraq’, 9 mei 2003.

¹⁶⁸ United Nations Security Council, ‘Report of the Secretary-General pursuant to paragraph 24 of Security Council resolution 1483’ (2003), S/2003/715, 17 juli 2003, p.8-10 en 20.

¹⁶⁹ Zie paragraaf 2.3.

¹⁷⁰ De Secretaris-Generaal van de VN heeft in december jl. Ross Mountain benoemd tot waarnemend SRSG voor Irak.

¹⁷¹ AI was sinds 23 april 2003 aanwezig in Irak. (Amnesty International, ‘Iraq. Memorandum on concerns relating to law and order’, juli 2003, p.1, Amnesty International, ‘On whose behalf? Human rights and the economic reconstruction process in Iraq’, MDE 14/128/2003, 20 juni 2003, p.15.)

¹⁷² IRIN, ‘Calls for greater transparency on civilian deaths’, 30 oktober 2003.

¹⁷³ Council of the European Union, 13575/03, 14 oktober 2003.

3.3 Naleving en schendingen

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

Sinds de val van Saddam Hoessein is voor het eerst sinds ruim dertig jaar sprake van vrijheid van meningsuiting in geheel Irak. Onder de CPA is het de bevolking toegestaan vrij te demonstreren en is er persvrijheid. Demonstraties tegen de vertegenwoordigers van de bezettende coalitie getuigen hiervan.¹⁷⁴

Tijdens de verslagperiode kon in Irak worden gebeld met satelliettelefoons.¹⁷⁵ Door de coalitie worden in de grote steden de netwerken voor vaste telefonie hersteld. Er wordt gewerkt aan het opzetten van netwerken voor mobiele telefonie in Irak. Deze zouden mogelijk begin 2004 gereed zijn.¹⁷⁶ In Noord-Irak werd reeds vóór het militair ingrijpen gebruik gemaakt van mobiele telefoons.

Persvrijheid

Na jarenlang zware censuur en overheidspropaganda te hebben ondervonden, kent Irak nu persvrijheid.

In het gebied onder de KRG/KDP is waargenomen dat enige terughoudendheid in acht wordt genomen wat kritische berichtgeving over het leiderschap van de KDP betreft.

Na het militair ingrijpen hebben vele partijen en sociale bewegingen hun eigen televisie- en radiozenders opgericht. Ook op lokaal niveau bestaan inmiddels verschillende onafhankelijke televisie- en radiozenders.¹⁷⁷ De Iraakse staatstelevisie hervatte haar activiteiten medio mei 2003.¹⁷⁸ Het Iraqi Media Network is een nationale Iraakse zender gesteund door de VS.¹⁷⁹ Schotelantennes zijn op grote schaal verkrijgbaar waardoor buitenlandse televisie- en radiozenders ontvangen kunnen worden. Circa een derde van de Iraakse bevolking zou, volgens berichten van de Amerikaanse autoriteiten, toegang hebben tot een schotelantenne.¹⁸⁰ Ook zijn er in Bagdad en andere Iraakse steden veel meer internetcafé's en telefoniewinkels dan voorheen.¹⁸¹

¹⁷⁴ Zie bijvoorbeeld ook: ICG Middle East Briefing, 'Baghdad: Race against the clock', Baghdad, Washington, Brussels, 11 juni 2003, p.1.

¹⁷⁵ ANP, 'Rode Kruis laat Irakezen gratis telefoneren', 15 mei 2003.

¹⁷⁶ United States Department of Defense News Briefing, Linton Wells II, PDASD (Networks and Information Integration), 1 augustus 2003.

¹⁷⁷ AP, Bassem Mroue, 'Vrije media overspoelen Irak', 21 mei 2003. FBIS report, 'Update of clandestine Iraqi radios 19-20 May', 21 mei 2003. Hiwa Osman, 'Ethnic tension divides Kirkuk', BBC News, 26 mei 2003.

¹⁷⁸ Mena, 'Iraqi tv resumes transmission', 14 mei 2003.

¹⁷⁹ Dean Yates, 'Battle for hearts of Iraqi TV viewers heats up', Reuters, 3 november 2003.

¹⁸⁰ Dean Yates, 'Battle for hearts of Iraqi TV viewers heats up', Reuters, 3 november 2003.

¹⁸¹ Matthew Price, 'Bagdad media explosion', BBC News, 12 augustus 2003

Sinds de val van Saddam Hoessein hebben in geheel Irak tenminste tweehonderd dag- en weekbladen het licht gezien. In Bagdad circuleren thans circa zestig publicaties. Vrijwel elke politieke beweging brengt haar eigen publicaties uit en ook talloze sociaal-maatschappelijke groeperingen zijn hiertoe overgegaan.¹⁸² Verschillende bladen die eerder buiten Irak werden uitgegeven hebben hun kantoren naar Bagdad verplaatst. Diverse Koerdische kranten uit Noord-Irak opereren inmiddels (mede) vanuit Bagdad en verschijnen in de rest van Irak.¹⁸³ Sport- en sensatiebladen vinden ook gretig aftrek. De levensvatbaarheid van veel media is echter onzeker.

Een paar dag- en weekbladen hebben openlijk opgeroepen tot geweld en onverdraagzaamheid jegens bepaalde groepen, in het bijzonder de CPA of de coalitietroepen. Zo heeft het weekblad Al-Sa'a ('Het Uur') op 28 juni jl. een artikel gepubliceerd van de invloedrijke soennitische geestelijke Ahmed Al-Kubeisi waarin deze de 'martelaren' in zijn woonplaats Fallujah alsmede Ramadi uitvoerig prees voor hun aanslagen op coalitietroepen. Het weekblad 'Sada al-Sadr' ('De echo van al-Sadr'), het orgaan van Muqtada Al-Sadr, heeft medio juli lijsten gepubliceerd van Baathleden die door de redactie werden aangemerkt als 'vijanden van het volk die hun gerechtvaardigde straf niet mogen ontlopen'. In totaal zijn bijna vierhonderd personen met naam en toenaam genoemd. Waarnemers zien hierin een duidelijke oproep tot geweld. Wraakmoorden op voormalige leden van de Baathpartij en personen die het bewind van Saddam Hoessein steunen zijn tijdens de verslagperiode voorgekomen.

Eind juli heeft de CPA de kantoren van het weekblad 'Al-Mustaqilla' ('De onafhankelijke') gesloten. De redactie had in een artikel opgeroepen 'alle spionnen en een ieder die met de Amerikanen samenwerkt' om het leven te brengen. Hen vermoorden zou, aldus de redactie, een religieuze plicht zijn.¹⁸⁴

Verordening 14, hoofdstuk 2¹⁸⁵ maakt het de CPA mogelijk op te treden tegen dergelijke oproepen. Persvrijheid is toegestaan mits niet wordt opgeroepen tot geweld.

Indien het verbod op oproepen tot geweld wordt overschreden kan zonder voorafgaande verwittiging tot sluiting van de redactie, intrekking van de licentie, inbeslagname van de goederen en zelfs arrestatie en veroordeling (maximaal 1 jaar) van de redactieleden worden overgegaan.

¹⁸² ANP/AFP, 'Nieuwsgierig Bagdad krijgt langzaam opnieuw media', 7 mei 2003.

¹⁸³ Mideast Mirror, 'Iraq's flourishing media', 9 juni 2003. Judy Pointon, 'New day dawns for Iraq's press', BBC News, 25 juni 2003.

¹⁸⁴ ANP, 'Amerikanen verbieden krant in Irak', 22 juli 2003.

¹⁸⁵ CPA verordening 14, hoofdstuk 2, 'Prohibited Media Activity', van 10 juni 2003

De redactie kan, in het geval van sluiting en dergelijke, bij de CPA in bezwaar gaan.

Eind september 2003 kondigde de IGC aan de activiteiten van de Arabische televisiezenders Al-Jazeera (Qatar) en Al-Arabiya (Dubai) als waarschuwing tijdelijk te beperken vanwege het aansporen tot terrorisme. Het werd de zenders enkele weken verboden verslaggeving te doen over activiteiten van de IGC. Ook was het de twee zenders tijdelijk niet toegestaan de persconferenties bij te wonen.¹⁸⁶ Op 24 november jl. besloot de IGC - met goedkeuring van de CPA - tot een werkverbod voor Al-Arabiya vanwege het uitzenden van een bericht dat aanspoort tot geweld tegen de autoriteiten. De televisiezender had namelijk kort daarvoor een boodschap van - naar het schijnt - Saddam Hoessein uitgezonden waarin de voormalige leider opriep tot moord op leden van de IGC.¹⁸⁷

De IGC had eerder in november laten weten dat satellietzenders die aanzetten tot haat en geweld mogelijk een boete krijgen van maximaal tien miljoen USD. De tijdelijke regeringsraad zou voorts Iraakse aanklagers hebben opgeroepen zaken aan te spannen tegen satellietzenders die militante acties tegen Amerikaanse coalitiemilitairen verheerlijkten.¹⁸⁸

Mensenrechtenorganisatie HRW en organisaties belast met toezicht op persvrijheid hebben hun zorgen geuit over de situatie voor journalisten in Irak. Verschillende journalisten zijn om het leven gekomen tijdens en na het militair ingrijpen.¹⁸⁹

3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

CPA heeft geen wetgeving uitgevaardigd inzake de oprichting van politieke partijen. Dit valt buiten het mandaat van de CPA. Wel is door de CPA bepaald dat de Baathpartij (met inbegrip van de afsplitsing Hizb Al-Awda) en bewegingen die pleiten voor geweld tegen de coalitie of de IGC verboden zijn. Ook 'Ansar Al-Islam', 'Jaish Al-Mohammed' en andere islamitisch-extremistische groeperingen vallen onder het verbod.

Vrijheid van vergadering, bijeenkomst, demonstratie en openbare meningsuiting wordt door de CPA gegarandeerd door uitvaardiging van besluit 19, mits aan een aantal administratieve en logistieke voorwaarden is voldaan.

¹⁸⁶ Reuters, 'Iraq council curbs two Arab tv channels', 23 september 2003. RFE/RL Iraq Report, 'Governing council bans Al-Jazeera, Al-Arabiya for two weeks', vol. 6, no 40, 25 september 2003.

¹⁸⁷ Reuters, 'US backs Iraq governing council on Arab tv shutdown', 24 november 2003.

¹⁸⁸ ANP, 'Irak beoet haatzaaiende satellietzenders', 4 november 2003.

¹⁸⁹ IRIN, 'Concern over safety for journalists following editor's death', 29 oktober 2003. Human Rights Watch News, 'Iraq: US military responses imperil journalists', 24 september 2003.

Alle bepalingen uit het Wetboek van Strafrecht van 1969 die toezien op het verbod op vergadering, bijeenkomst, demonstraties en openbare meningsuiting (deel 2, hoofdstuk 2, artikelen 220 t/m 222) zijn met besluit 19 van 9 juli 2003 komen te vervallen. Vrijheid van vergadering, bijeenkomst, demonstraties en openbare meningsuiting is hiermee gegarandeerd.

Schriftelijke toestemming is echter vereist indien de vergadering, bijeenkomst of demonstratie zal plaatsvinden op doorgaande verkeerswegen, verkeersknooppunten, tijdens het spitsuur of in een publieke ruimte.

Bijeenkomsten mogen maximaal vier uur duren. Instellingen of faciliteiten van de CPA of coalitie mogen op maximaal vijfhonderd meter worden benaderd.

De CPA behoudt zich het recht voor wijzigingen aan te brengen in het aantal deelnemers aan een vergadering, bijeenkomst of demonstratie.

Demonstraties hebben met regelmaat plaatsgevonden, vaak betroffen het protesten gericht tegen maatregelen genomen door de CPA. Circa tweeduizend Irakezen protesteerden 7 en 8 oktober 2003 in Bagdad tegen de arrestatie van imam Shaykh Mu'ayyad Al-Khazraji door de Amerikaanse autoriteiten. Deze zou zijn gearresteerd op verdenking van opruiing van Irakezen tegen de coalitiemacht en het bezit en verbergen van wapens in de Al-Bayya moskee in Bagdad.¹⁹⁰ Verder hebben in Bagdad, Hilla en Basra duizenden voormalige militairen, in dienst onder Saddam Hoesseins bewind, gedemonstreerd uit onvrede over hun sociaal-economische situatie. Bij de hierbij ontstane rellen zouden volgens berichten in de pers enkele doden zijn gevallen.¹⁹¹

Politieke partijen¹⁹²

Sinds de val van Saddam Hoessein is een groot aantal politieke partijen opgericht.¹⁹³ De oppositiepartijen die voorheen buiten Irak opereerden hebben inmiddels hun kantoren geopend in Bagdad en in andere steden.¹⁹⁴ De meeste partijen beschikken over eigen media.

Het democratische proces bevond zich tijdens de verslagperiode in een pril stadium.¹⁹⁵ Vooralsnog beschikten weinig partijen tijdens de verslagperiode over een substantieel draagvlak onder de Iraakse bevolking. Vooral sjiiitische en Koerdische partijen kunnen thans rekenen op een serieuze achterban. Teruggekeerde politici afkomstig uit de Iraakse diaspora genieten over het

¹⁹⁰ RFE/RL Iraq Report, 'Iraqis protest imam's arrest', vol 6, no. 24, 9 oktober 2003.

¹⁹¹ RFE/RL Iraq Report, 'Former Iraqi soldiers riot', vol 6, no. 24, 9 oktober 2003. Zie ook paragraaf 2.3.

¹⁹² Zie bijlage 3 voor een beschrijving van een aantal politieke partijen.

¹⁹³ Zie ook: ICG. Middle East Report no. 17. 'Governing Iraq', Baghdad, Washington, Brussels, 25 augustus 2003.

¹⁹⁴ In Kirkuk bevinden zich veel Turkmeense bewegingen. In Kerbala, Najaf en Basra zijn vooral sjiiitische partijen en groeperingen gevestigd.

¹⁹⁵ Abd Alrahman Aljuburi, 'Citizens ambaste new town councils', Iraq Today, 27 oktober 2003.

algemeen beperkte aanhang en bekendheid in Irak zelf. De vele kleine politieke groeperingen worden veelal geleid door een klein aantal, vaak onbekende en politiek onervaren personen.

In de KRG/KDP- en KRG/PUK-gebieden zijn thans tegen de vijftig politieke partijen actief. Slechts een aantal¹⁹⁶ van hen beschikt over wezenlijke aanhang en/of invloed, onder meer doordat zij ministers aanleveren voor de KRG/KDP- en KRG/PUK-regeringen. De overige bewegingen lijken marginaal van aard en zijn soms niet meer dan splinterbewegingen van een grotere partij.

Politieke bewegingen die zich bij de KRG/KDP- en KRG/PUK-autoriteiten willen laten registreren, dienen het streven naar Koerdische autonomie te onderschrijven.¹⁹⁷ Indien men als beweging het streven naar Koerdische autonomie niet wenst te ondersteunen, kan in principe geen registratie plaatsvinden.¹⁹⁸

In de IGC nemen vertegenwoordigers zitting van de Iraqi National Accord (INA), Iraqi National Congress (INC), Patriotic Union of Koerdistan (PUK), Koerdistan Democratic Party (KDP), Supreme Council for the Islamic Revolution in Iraq (SCIRI), Al-Da'wa / Islamic Call Party, Da'wa Party, Assyrian Democratic Movement (ADM), Independent Democratic Movement, Iraqi Communist Party (ICP), Hizbollah, Kurdistan Islamic Union (KIU), National Democratic Party en Iraqi Islamic Party.¹⁹⁹ Naast deze partijen neemt een aantal onafhankelijke politici deel aan de IGC, onder wie Ghazi Mashal Ajil Al-Yawer en Sondul Chapouk.

Maatschappelijke organisaties

Naast politieke partijen zijn ook talloze maatschappelijke organisaties opgericht.²⁰⁰

Bijvoorbeeld 'The Society of Iraqi political prisoners' behartigt de belangen van voormalige politieke gevangenen. De organisatie verzamelt en verschaft informatie over misdrijven en mensenrechtenschendingen van het voormalige bewind. Voorts poogt deze de identiteit te achterhalen van de vele politieke gevangenen die zijn omgekomen of vermist zijn geraakt tijdens het regime van

¹⁹⁶ Dit zijn met name de KDP, PUK, Assyrian Democratic Movement, Beit Nahreen, Islamic Movement of Iraqi Kurdistan, Iraqi Turkmen Front, Kurdistan Islamic Union, Kurdistan Communist Party en Iraqi Toilers Party.

¹⁹⁷ Om deze reden hebben Koerdische communisten van het ICP in 1993 besloten tot de oprichting van de KCP (Kurdistan Communist Party).

¹⁹⁸ Voor zover bekend is het 'Iraqi Turkmen Front' als enige vooraanstaande politieke beweging niet geregistreerd bij de Koerdische partijen. Desalniettemin wordt de partij gedoopt en heeft zij een vestiging in Erbil.

¹⁹⁹ Zie bijlagen 1 en 3. Zie verder de algemene ambtsberichten Noord-Irak, oktober 2002 en Centraal-Irak, november 2002 en de actualisering van beide ambtsberichten van mei 2003.

²⁰⁰ IRIN, 'Focus on emergence of civil society groups', 17 november 2003.

Saddam Hoessein. Ook wil de organisatie duidelijkheid verkrijgen over massagraven. Een vergelijkbare organisatie is de 'Human Committee for Prisoners and Disappeared Persons', geleid door de sjiitische geestelijke Immedine Al-Awaddi. Andere organisaties zijn onder meer: 'Baghdad Centre for Human Rights', 'Democracy and Human Rights Centre', 'Organisation of Human Rights in Iraq' en diverse vrouwenorganisaties als 'The Independent Women Organisation', 'Women Association under the Constitutional Monarchy', 'Democratic Iraqi Women Society' en 'Kurdistan Women Federation'.

3.3.3 Vrijheid van godsdienst en overtuiging

Sinds de val van Saddam Hoessein zijn er verbeteringen waargenomen inzake het bedrijven van politiek op religieuze gronden. Dit was onder Saddam Hoessein niet toegestaan.²⁰¹

Sjiïeten

Sinds de val van Saddam Hoessein is de positie van sjiïeten sterk verbeterd. Veel sjiïtische geestelijken zijn uit het buitenland teruggekeerd naar Irak. Met het wegvallen van het regime van Saddam Hoessein is de onderdrukking van het sjiïtische leiderschap beëindigd.²⁰² Sjiïtische symbolen zijn in het Iraakse straatbeeld terug te vinden.²⁰³ Zo is in Bagdad de wijk Saddam City onofficieel herdoopt in Sadr City²⁰⁴, ter nagedachtenis aan de door Saddam Hoessein vermoorde ayatollah Mohammed Sadiq Al-Sadr.²⁰⁵ Sjiïeten zijn voorts ruim vertegenwoordigd in de IGC²⁰⁶ en het kabinet²⁰⁷. Net als andere groeperingen en partijen hebben ook sjiïtische kringen inmiddels hun eigen kranten en bladen opgericht.²⁰⁸ Een aantal sjiïtische groeperingen beschikt over een eigen milities zoals de aan het SCIRI verbonden Badr-brigade. Door Mohammed Bahr Al-Ouloum is opgeroepen tot het beschermen van de sjiïtische heiligdommen door eigen milities. Door de coalitietroepen werden pogingen ondernomen de milities te ontwapenen.²⁰⁹ Volgens SCIRI was de Badr-brigade echter nog steeds actief.²¹⁰

²⁰¹ Wel kon men onder het voormalige bewind de eigen religie belijden, zolang hierbij het staatsbelang niet in het geding kwam. Zie verder algemeen ambtsbericht Centraal-Irak, november 2002.

²⁰² Zie algemeen ambtsbericht Centraal-Irak, november 2002.

²⁰³ Reuters, Christine Hauser, 'Freedom exposes internal divisions for Iraqi shias', 21 april 2003.

²⁰⁴ De officiële naam is Madinat Al-Thawra.

²⁰⁵ Zie voor een uitgebreide beschrijving van de positie van sjiïeten: ICG Middle East Briefing, 'Iraq's shiites under occupation', 9 september 2003.

²⁰⁶ Achmed Chalabi, Abdel Aziz Al-Hakim, Ibrahim Al-Jafaari, Iyad Allawi, Ahmed Al-Barak, wijlen Akila Al-Hashimi, Raja Habib Al-Khuzaa'i, Hamid Majid Moussa, Mohammed Bahr Al-Ouloum, Abdel Zahra Othman Mohammed, Mouwafak Al-Rabii en Wael Abdul Latif zijn sjiïeten. SCIRI en Al-Da'wa zijn sjiïtische partijen.

²⁰⁷ Dertien ministers zijn van sjiïtische afkomst.

²⁰⁸ Judy Pointon, 'New day dawns for Iraq's press', BBC News, 25 juni 2003.

²⁰⁹ ANP, 'Sjiïtische milities moeten zich deze week ontwapenen', 7 september 2003.

Sjiitische geestelijken en politici hebben voor veel Irakezen het sociaal-politieke vacuüm weten te vullen dat ontstaan is na de val van het Baathregime. De sociale controle van sjiitische geestelijken is er naar verhouding groot en heeft - vooral in het zuiden en in sjiitische wijken in Bagdad – mogelijk in bepaalde mate criminaliteit en geweld jegens aanhangers van het voormalige regime weten te beperken.²¹¹ Ook radicale sjiieten hebben zich in deze maatschappelijke leemte weten te manifesteren. Een prominent voorbeeld is de jonge geestelijke Muqtada Al-Sadr. Vanuit zijn beweging is opgeroepen tot verzet tegen de coalitie.

Iraakse sjiieten vormen geenszins een verenigde gemeenschap en zijn politiek en religieus verdeeld.²¹² Tijdens de verslagperiode kwamen SCIRI, de beweging van Muqtada Al-Sadr en de traditionele geestelijken in Najaf, in het bijzonder ayatollah Al-Sistani, als de drie meest invloedrijke sjiitische bewegingen naar voren. De drie groeperingen nemen verschillende standpunten in over de Amerikaanse aanwezigheid. Naast de rellen en schermutselingen die zich voordeden tussen sjiieten zijn er verschillende moordaanslagen op sjiitische geestelijken gepleegd.²¹³

Reeds in april – voorafgaand aan de verslagperiode - werd ayatollah Al-Khoei vermoord. In augustus 2003 werd een mislukte aanslag op een oom van Al-Hakim gepleegd. Diezelfde maand kwam bij een grote bomaanslag de geestelijk leider Mohammed Baqir Al-Hakim om. De aanslag vond plaats op een van meest heilige sjiitische plaatsen - het moskeecomplex rond het graf van imam Ali, grondlegger van het sjiitische geloof - en wekte grote woede en frustratie onder aanhangers van Al-Hakim. Vermoed wordt dat tegenstanders van de coalitietroepen achter dergelijke aanslagen schuilen. Geestelijken als Al-Khoei en Al-Hakim namen een relatief gematigde positie²¹⁴ in ten aanzien van de Amerikaanse aanwezigheid in Irak in vergelijking met radicalere sjiitische groeperingen als de beweging van Muqtada Al-Sadr.

²¹⁰ RFE/RL Iraq Report, 'SCIRI officials confirm Badr corps remain active', vol. 6, no. 39, 21 september 2003.

²¹¹ Christopher de Bellaigue, 'The shiites under occupation', The New York Review, 17 juli 2003, p. 25.

²¹² De diversiteit onder sjiieten uit zich in de verschillende religieuze scholen, stamlijnen, etnische achtergronden, politieke voorkeuren en sociale strata. Zie voor een algemene beschrijving van sjiieten in Irak ook de voorgaande algemene ambtsberichten Centraal-Irak.

²¹³ Aanhangers van Al-Sistani en Muqtada Al-Sadr zijn slaags geraakt in oktober 2003 in Kerbala. Michael Gregroy, 'Iraq shi'ites clash after radical calls for new government', Reuters, 14 oktober 2003. Michael Gregory, 'fiery shi'ite cleric latest threat to Americans in Iraq', Reuters, 15 oktober 2003. Zie ook paragraaf 2.3.

²¹⁴ Al-Hakim vertoonde hierin een enigszins dubbele houding. Hoewel hij gewapend verzet tegen de Amerikaanse troepen afwees, heeft hij steun uitgesproken voor vreedzaam verzet. Zie verder subparagraaf 3.3.2 onder SCIRI.

Eenzijds werd door de Amerikaanse autoriteiten intensief contact onderhouden met sjiitische bewegingen en politici, anderzijds bestond er bij de VS wantrouwen over sjiitische milities, sjiitisch extremisme en eventuele banden tussen sjiitische groeperingen en Iran.²¹⁵ Er zijn invallen gedaan door Amerikaanse troepen in het kantoor van SCIRI te Bagdad.²¹⁶ Voorts zouden pogingen zijn gedaan milities als de Badr-brigade te ontwapenen. Er bestond bij de Amerikaanse autoriteiten grote vrees voor terroristische krachten onder sjiitische bewegingen.

Naar verluidt zijn conservatieve normen en waarden in door sjiieten gedomineerde gebieden van grotere invloed dan voorheen. In het zuiden van Irak is vanuit sjiitische kring gepleit voor strengere kledingvoorschriften voor vrouwen en een scheiding van seksen in openbare ruimtes. Ook zijn enkele berichten bekend van geweldpleging door sjiieten jegens verkopers van alcohol in het zuiden van Irak. Hierbij zouden ook doden zijn gevallen.²¹⁷

Al-Sayyid Al-Sistani

De belangrijkste sjiitische geestelijke in Irak, ayatollah Al-Sayyid Al-Sistani uit Najaf nam een voorzichtig kritische houding in ten aanzien van de IGC en de Amerikaanse aanwezigheid. Naar zijn mening dient de geestelijkheid zich afzijdig te houden van politiek.²¹⁸ Toch heeft hij kenbaar gemaakt dat volgens hem de IGC te weinig democratisch van karakter was, aangezien deze niet was verkozen door de Iraakse bevolking. Ook heeft Al-Sistani bezwaren geuit op het medio november jl. gepresenteerde stappenplan. Naar zijn mening is de invloed van de Iraakse bevolking in dit plan te gering. Evenwel heeft hij opgeroepen om samen te werken met de Amerikaanse autoriteiten. In de pers is ook gemeld dat Al-Sistani reeds eerder heeft opgeroepen tot vreedzaam verzet tegen de bezetting door de coalitie.²¹⁹

Muqtada Al-Sadr

-
- ²¹⁵ Michael Gregory, 'Iraqi shiite protesters march on US HQ', Reuters 8 oktober 2003.
- ²¹⁶ Reuters, 'Shi'ite group says US raids Baghdad office', 21 juni 2003.
- ²¹⁷ Amnesty International, 'Iraq. The need for security', MDE/14/143/2003, juli 2003, p. 6.
Christopher de Bellaigue, 'The shiites under occupation', The New York Review, 17 juli 2003, p. 26. ICG Middle East Briefing, 'Iraq's shiites under occupation', 9 september 2003, p. 2. Andrew Marshall, 'Iraqi cinemas reopen in Basra, but strictly no sex', Reuters, 28 mei 2003. Andrew Marshall, 'Iraqi clerics impose new morals on once wild Basra', Reuters, 27 mei 2003.
- ²¹⁸ Roger Hardy, 'Splits worsened by cleric's murder', BBC News, 2 september 2003.
Christopher de Bellaigue, 'The shiites under occupation', The New York Review, 17 juli 2003, p. 26.
- ²¹⁹ Walid Al-Zubaydi, 'Shiite leaders in Iraq call for resisting America peacefully', Al-Majallah, 20 juli 2003.

Muqtada Al-Sadr, de jongste zoon van de in sjiiitische kringen zeer gerespecteerde, in 1999 vermoorde ayatollah Mohammed Sadiq Al-Sadr²²⁰, heeft inmiddels zijn plaats opgeëist als invloedrijke sjiiitische geestelijke in Irak. Muqtada Al-Sadr heeft zich opgeworpen als pleitbezorger voor religieus-conservatieve sjiieten door een fel anti-westerse houding. Volgens Al-Sadr dienen westerse aspecten als satellietschotels, alcohol en het ongesluierd verschijnen door vrouwen in openbare ruimtes in Irak te worden uitgebannen. Voor Irak bepleit hij een staatsbestel naar conservatief islamitisch model. De geestelijk leider heeft zich in zijn gebeden uitgesproken tegen de IGC en opgeroepen tot verzet tegen de Amerikaanse aanwezigheid.²²¹

Uit protest tegen de coalitiemacht maakte hij kenbaar een schaduwregering uit te willen roepen²²² en richtte hij zijn eigen militie, het 'Al-Mahdi-leger', op.²²³ De militie van Al-Sadr stond tijdens de verslagperiode in de negatieve belangstelling van de Amerikaanse coalitietroepen.²²⁴ In oktober kwam het tot een arrestatie van meer dan dertig personen in Kerbala.²²⁵ Ook deed zich in oktober een vuurgevecht voor tussen Amerikaanse militairen en militieleden in Bagdad, Sadr City (Madinat Al-Thawra).²²⁶ De militie is beperkt van omvang.

De beweging van Muqtada Al-Sadr kent vooral aanhang onder armere delen van de bevolking.²²⁷ In het bijzonder in Najaf en Bagdad zouden zich veel volgelingen van Muqtada Al-Sadr bevinden.

Uit de pers werd vernomen dat de IGC bezig zou zijn een arrestatiebevel voor Muqtada Al-Sadr voor te bereiden in verband met de moord op de geestelijke Abdel Majid Al-Khoei in april 2003.²²⁸

²²⁰ Zie ook algemeen ambtsbericht Centraal-Irak, november 2002 en april 2001.

²²¹ ANP, 'Leider Iraakse sjiieten verwerpt regeringsraad', 18 juli 2003. RFE/RL Iraq Report, 'Al-Sadr denounces Iraq's governing council', vol. 6, no.32, 27 juli 2003.

²²² RFE/RL Iraq Report, 'Iraqi cleric al-Sadr establishes Islamic 'shadow' government', vol. 6, no. 42, 16 oktober 2003.

²²³ Akhbar Al-Yawm, 'Al-Sadr's deputy cited on 'shadow government', 'Al-Mahdi's army', 25 oktober 2003. RFE/RL Iraq Report, 'Al-Sadr calls for islamic state, shi'ite army', vol. 6, no.32, 24 juli 2003. RFE/RL Iraq Report, 'Al-Sadr says he is an enemy of US occupation', vol. 6, no. 33, 1 augustus 2003.

²²⁴ RFE/RL Iraq Report, 'Al-Sadr calls for islamic state, shi'ite army', vol. 6, no.32, 24 juli 2003. Reuters, 'US forces surround office of Iraq shi'ite cleric', 18 oktober 2003.

²²⁵ 'Tientallen shi'ieten opgepakt in Karbala', Volkskrant 22 oktober 2003. Ian Simpson, 'US troops arrest suspected Iraqi guerillas in raid', Reuters, 11 oktober 2003. Brian Williams, Govari Gulan, 23 oktober 2003. Zie ook 2.3.

²²⁶ ANP, 'Schietpartij tussen sjiieten en Amerikanen', 9 oktober 2003.

²²⁷ IWPR Crisis Report, no.30, 3 oktober 2003.

²²⁸ Al-Quds, 'Iraqi authorities reportedly to arrest Al-Sadr for 'inciting' attack on Al-Khu'i', 23 oktober 2003.

Formeel is ayatollah Al-Ha'iri – en niet de zoon, Muqtada Al-Sadr - de leider van de volgelingen van ayatollah Mohammed Sadiq al-Sadr, de Sadriyun. Hij is een Iraakse conservatieve geestelijke die ideologisch aansluiting heeft gevonden bij de Velayat-i-Faqih-leer van ayatollah Khomeiny. Volgens deze stroming dient de hoogste geestelijke leider van een land ook de politiek leider te zijn.

Soennieten²²⁹

Soennitische Arabieren nemen zitting in de tijdelijke regeringsraad en het tijdelijke kabinet. Ook nemen soennieten deel aan de besturen op regionaal niveau.

Als gevolg van het beleid van de-Baathisering en de ontmanteling van de voormalige Iraakse strijdkrachten zijn veel soennitische Arabieren werkloos geraakt.

Onder tegenstanders tegen de aanwezigheid van de coalitie in Irak bevinden zich soennitische Arabieren.

Er hebben zich wraakmoorden voorgedaan op soennitische extremisten na de moord op Mohammed Baqir Al-Hakim. Hier zouden sjiiitische militieën verantwoordelijk voor zijn die fundamentalistische soennieten van betrokkenheid bij de moord verdachten.²³⁰

Christenen

De situatie voor christenen in Irak is verbeterd. Christenen hebben sinds de val van Saddam Hoessein de vrijheid om namens hun religieuze gemeenschap een politieke rol te spelen in Irak. Met Younadem Kana van het ADM²³¹ zijn christenen politiek vertegenwoordigd in de IGC. Op lokaal niveau, in het bijzonder in het gebied rond Mosul, zetelen christelijke burgermeesters.²³² In de nieuwe gemeenteraad te Mosul zijn drie van de achttien raadsleden christenen en te Kirkuk zijn zeven van de dertig raadsleden van christelijke komaf. Andere christelijke partijen zijn de Assyrische 'Beit Nahreen', 'Assyrian Patriotic Organization' en 'Khaldean Democratic Movement'.

Christelijke organisaties hebben net als andere groeperingen in Irak eigen media. Ook zouden christelijke groeperingen hun eigen militieën hebben gevormd om de gemeenschap te beschermen vanwege toegenomen criminaliteit en de

²²⁹ In de verslagperiode was weinig relevante informatie over de positie van soennieten in het algemeen voorhanden.

²³⁰ ICG Middle East Briefing, 'Iraq's shiites under occupation', 9 september 2003, p. 13.

²³¹ Zie subparagraaf 3.3.2.

²³² Deze burgemeesters zijn in overleg door de diverse Assyrische, Chaldeeuwse en Syrisch-orthodoxe kerken verkozen. Hier hebben geen gemeenteraadsverkiezingen plaatsgevonden.

veiligheidssituatie.²³³ In tegenstelling tot voor de val van Saddam Hoessein is de toegang voor bijbelgenootschappen en andere christelijke organisaties uit het buitenland in geheel Irak verbeterd.²³⁴

Uit de pers werd voorts vernomen dat het aantal pelgrims zou zijn toegenomen in de buurt van Mosul.²³⁵

In oktober vond in Bagdad voor het eerst een bijeenkomst plaats van drie christelijke stromingen in Irak. Leaders van de Chaldeeuwse, Assyrische en Syrisch-orthodoxe gemeenschappen stelden vast dat zij gezamenlijk één bevolkingsgroep, de Chaldeeuwse Assyriërs, vormen gezien de etnische, culturele en linguïstische overeenkomsten. Ook beogen zij een eenduidig politieke stem te laten horen.²³⁶ Ook dient hun gemeenschappelijke taal, het Sureth, als een van de officiële talen van Irak te worden erkend. Voorts wenst men een grotere politieke rol in de provincie Nineveh, de bakermat van de Assyrische cultuur.

Uit berichten in de pers werd vernomen dat voor christenen tijdens de verslagperiode geen sprake was van vervolging louter vanwege hun geloof.²³⁷

In het zuiden en in Bagdad is er evenwel sprake geweest van enige spanningen tussen christenen en sjiïeten. Toenemende islamisering zou hieraan ten grondslag liggen. Naar eigen zeggen wordt er door veel Iraakse christenen gevreesd voor islamisering van Irak. Niet bekend is in hoeverre hiervoor concrete dreiging bestaat. Er werd uit de pers vernomen dat in een aantal moskeeën opruiende taal jegens christenen werd gebezigd.²³⁸ Sjiïeten zouden christenen islamitische leefregels willen opleggen, zoals het dragen van de hoofdsluier voor vrouwen.²³⁹ Er zijn gevallen bekend van christelijke slijters in Bagdad, Basra en Amara die gewelddadig bejegend werden, omdat zij alcohol verkochten. In Basra zijn bij

²³³ Henk Müller, 'Christenen in Irak dromen van een eigen staat', Volkskrant, 6 oktober 2003. The Danish Immigration Service, 'Joint British-Danish fact finding mission to Damascus, Amman and Geneva on conditions in Iraq', augustus 2003, p. 22.

²³⁴ ANP, 'Eerste kinderbijbel voor Koerden in Irak', 30 juli 2003.

²³⁵ Henk Müller, 'Christenen in Irak dromen van een eigen staat', Volkskrant, 6 oktober 2003.

²³⁶ Zo wensen zij in de te ontwerpen grondwet vastgelegd zien dat christenen, met Arabieren, Koerden en Turkmenen, volwaardig deel uitmaken van de natie door representatieve en ruimere vertegenwoordiging. Het percentage christenen zou naar eigen zeggen niet op vier (zoals algemeen aanvaard), maar rond de acht procent liggen. De gemeenschap wenst een ruimere vertegenwoordiging in het bestuur terug te zien.

²³⁷ Hassan Hafidh, 'Christians still find tolerance in Iraq - archbishop', Reuters, 9 september 2003

²³⁸ World News Connection, Milan Il Giornale, 'Baghdad Bishop wants more international cooperation to counter fundamentalists.', 27 september 2003. Caroline Hawley, 'Iraqis fear rise of clerics', BBC News, 9 juni 2003.

²³⁹ Fiona O'Brien 'Christians feel vulnerable in post-Saddam Iraq', Reuters, 21 september 2003.

dergelijke geweldplegingen twee doden gevallen.²⁴⁰ Dergelijke incidenten waren later in de verslagperiode in christelijke kring niet bekend. Tussen christelijke en islamitische geestelijk leiders is daarentegen vreedzaam contact geweest.²⁴¹

In het noorden was de situatie voor christenen tijdens de verslagperiode stabiel.²⁴² Zoals eerder aangegeven zijn christenen in het noorden in een aantal plaatsen vertegenwoordigd in de gemeenteraden.

Op basis van een besluit van de IGC van begin november 2003 mogen Assyriërs in geheel Irak basisonderwijs in de eigen taal genieten. ADM is voornemens in 2004-2005 enkele Assyrische lagere scholen in de regio rond Mosul te openen. In KRG/KDP-gebied wordt op ruim veertig scholen in het Sureth²⁴³ onderwezen.

Van christelijke zijde is vernomen dat zich in ieder geval problemen hebben voorgedaan met betrekking tot grond- en eigendomsrechten. Veel christenen hebben door de arabiseringspolitiek van Saddam Hoessein bezittingen verloren. Thans wil men de eigendomsrechten doen herleven, hetgeen problemen heeft veroorzaakt met de huidige, Arabische bezitters.

Uit Assyrische kring is gemeld dat Koerden in de nasleep van het militair ingrijpen landerijen van christenen hebben onteigend.

De IGC heeft kenbaar gemaakt dat personen die eigendommen en grond onder dwang zijn kwijt geraakt, recht hebben op teruggave danwel compensatie. Het was tijdens de verslagperiode niet duidelijk op welke manier teruggave en / of compensatie zouden worden gerealiseerd.²⁴⁴

Een aantal christelijke groeperingen zou zich hebben verenigd in een federatie, genaamd 'Democratic Brotherhood Union'.²⁴⁵

Veel christenen, die onder Saddam Hoessein gedwongen waren naar Bagdad te trekken na de Anfal-campagne, zijn teruggekeerd naar hun oorspronkelijke woonplaatsen in het noorden van Irak, in de buurt van Mosul.²⁴⁶ Sommige christenen zouden uit angst voor islamitisch extremisme vanuit Bagdad en Basra naar het noorden zijn getrokken.

²⁴⁰ IRIN, 'Basra's Christians look to the future with hope – and a little fear', 17 juni 2003. ICG Middle East Briefing, 'Iraq's shiites under occupation', 9 september 2003, p. 17.

²⁴¹ Hassan Hafidh, 'Christians still find tolerance in Iraq – arhbishop', Reuters, 9 september 2003.

²⁴² Nederlands Dagblad, 'Irakese kerken alleen nog overdag bijeenkomsten', 16 mei 2003.

²⁴³ Assyriërs en Chaldeeuwiers spreken van oudsher Sureth. Zie ook algemeen ambtsbericht Centraal-Irak, november 2002.

²⁴⁴ Zie ook subparagraaf 3.4.1.

²⁴⁵ RFE/RL Iraq Report, 'Christian sects unite to form representative federation', vol. 6, no. 27., 21 juni 2003.

²⁴⁶ Zie de algemeen ambtsberichten Noord-Irak, laatstelijk oktober 2002.

Joden

De joodse gemeenschap in Irak is zeer klein van omvang. Enkele joden zijn onder begeleiding van de Israëliëse organisatie Jewish Agency naar Israël vertrokken. Er leek tijdens de verslagperiode in Irak sprake van wantrouwen jegens zionistische joden. In de Iraakse pers verschenen tijdens de verslagperiode berichten waarin vermeld werd dat joden op grote schaal grond en bezittingen zouden opkopen. Naar verluidt heeft een prominente geestelijke te Najaf tijdens de verslagperiode een fatwa uitgeroepen die voorschrijft dat het verkopen van bezittingen aan joden met de dood dient te worden bestraft.²⁴⁷

Yezidi's

Er is geen politieke beweging die specifiek de belangen van yezidi's vertegenwoordigt. Als religieuze gemeenschap lijkt men zich afzijdig van de politiek te willen houden. Op lokaal niveau zijn wel yezidi's actief in de politiek.²⁴⁸ Naar eigen zeggen is de situatie in Irak voor yezidi's sinds de val van Saddam Hoessein verbeterd. Men kan nu de yezidische heiligdommen ongehinderd bezoeken. Onder Saddam Hoessein was het passeren van diverse controleposten - in het bijzonder tussen het voormalige Centraal-Irak en het de facto autonome Noord-Irak - vaak moeilijk.

3.3.4 Bewegingsvrijheid

Besluit 26 van de CPA ('Creation of the Department of Border Enforcement') van 24 augustus 2003 betreft de oprichting van een departement voor grenscontrole. Daar het departement nog in oprichting is, was tijdens de verslagperiode de taakverdeling niet geheel uitgekristalliseerd. Het volgende is evenwel bekend.

Het 'Department of Border Enforcement' zal toezicht houden op personen- en goederenverkeer van en naar Irak en alle aanverwante werkzaamheden. Het ministerie van Buitenlandse Zaken blijft belast met de afgifte van diplomatieke en dienstpaspoorten.

Het 'Bureau for Border Inspections' is belast met de heffing van invoerrechten en accijns. De 'Immigration Inspections Division', een afdeling van dit bureau, zal toezicht gaan houden op de in- en uitstroom van Irakezen en vreemdelingen alsmede de afgifte van visa. Het verifiëren van de identiteit en/of Iraakse nationaliteit van vermeende Irakezen alsmede onderzoek naar (en inbeslagname van valse) Iraakse documenten, hoort ook tot haar taakstelling.

²⁴⁷

BBC News, 'Iraq Jews' spiritual move to Israel', 29 juli 2003. Reuters, 'Israeli immigration envoy visits Bagdad Jews', 22 juni 2003.

²⁴⁸

In de provincie Nineveh hebben in verschillende plaatsen yezidi's zitting in de lokale raden.

Reisrestricties voor academici en studenten, van kracht onder het oude regime, zijn komen te vervallen.

De grenscontrole was tijdens de verslagperiode formeel in handen van de coalitietroepen. Ten behoeve van grenscontrole is in de verslagperiode een grensbewakingsdienst opgericht. In oktober jl. telde deze controledienst circa 6.000 personeelskrachten. Dit aantal dient op termijn uitgebreid te worden naar 11.500 personen.

Hoewel aan grensbewaking gewerkt werd door coalitietroepen en de huidige Iraakse autoriteiten bleken veel grenzen zeer poreus. In het zuiden werd grenspolitie getraind om grensovergangen bij Safwan, Shalamancha en Shomariya te bemensen.

In gebieden onder de KRG/KDP en KRG/PUK is de grenscontrole in de praktijk in handen van de Koerdische autoriteiten.

Binnenlands personenverkeer

Burgers mogen zich vrij bewegen. Het personenverkeer tussen het Koerdische noorden en het gebied dat voorheen onder de controle van Bagdad stond is na het militair ingrijpen op gang gekomen.

Er zijn veel controleposten in geheel Irak. Elke stad heeft diverse controleposten bij de toegangswegen. Over het algemeen zijn lokale politiefunctionarissen belast met de controles. Op de grens tussen voormalig Centraal-Irak en de KRG/KDP- en KRG/PUK-gebieden zijn afgelopen zomer wederom controleposten ingesteld. Hier wordt intensieve controle uitgeoefend. De posten op deze grens worden, net als overige controleposten in KRG/KDP- en KRG/PUK-gebieden, bemensd door peshmerga's.²⁴⁹ In Mosul en Kirkuk zijn soms peshmerga's werkzaam bij controleposten onder het gezag van lokale autoriteiten en in samenwerking met de Iraakse politie. In Najaf, Kerbala en Bagdad (Thawra City) zijn er controleposten ten behoeve van veiligheidscontroles, bemensd door militieleden van SCIRI (Badr-brigade) of Muqtada Al-Sadr. Deze bevoegdheden hebben zij zichzelf toebedeeld.

Slechts incidenteel is er sprake van Amerikaanse of Britse presentie bij reguliere controleposten. Soldaten van de coalitietroepen zijn wel belast met de bewaking van controleposten bij lokaties waar functionarissen van de coalitie werkzaam zijn en / of verblijven. Het betreft hier kantoren van de CPA of het lokale bestuur, verbindingkantoren van de CPA, militaire kampen, luchthavens en grote hotels.

²⁴⁹

Andrew Gray, 'Iraqis rediscover Kurdish north after decade away', Reuters, 15 oktober 2003.

De reisrestricties van kracht onder het bewind van Saddam Hoessein zijn opgeheven. Voorafgaand aan het militair ingrijpen was het Irakezen slechts toegestaan zich in een andere gemeente te vestigen met toestemming van de plaatselijke veiligheidsautoriteiten. Deze restricties zijn niet langer van kracht.

Vanuit Bagdad International Airport wordt door de VN en Air Serv ook op Erbil en Basra gevlogen.

In het noorden zou gewerkt worden aan het herstel van het vliegveld Bakrajo in de buurt van Sulaymaniyya.²⁵⁰

Buitenlands personenverkeer

Vanuit Baghdad International Airport is vliegverkeer mogelijk. Het betreft hier, naast militaire vluchten, humanitaire transporten en vliegverkeer voor medewerkers van internationale organisaties. De CPA heeft eind juli luchtvaartmaatschappijen uitgenodigd om vanuit Irak commerciële vluchten aan te bieden.²⁵¹ Vanuit verschillende luchtvaartmaatschappijen is interesse getoond voor commerciële vluchten op Bagdad. Gezien de veiligheidssituatie zijn dergelijke vluchten niet op gang gekomen. De toegang tot het vliegveld wordt streng gecontroleerd door onder meer coalitiemilitairen.

Jordanië

De Iraaks-Jordaanse grens te Trebeel wordt aan Iraakse zijde bemand door medewerkers van het 'Department of Border Enforcement'. Er is sprake van Amerikaanse aanwezigheid. Over de taakverdeling tussen de coalitietroepen en Iraakse ambtenaren bestaat geen duidelijkheid.

Irakezen hebben geen visum nodig voor Jordanië. De Jordaanse grensautoriteiten behouden zich echter het recht voor personen de toegang te weigeren. Mannen in de leeftijd 18 - 40 jaar ondervinden hierdoor soms problemen.

Begin september vlogen vanuit Amman UNHAS, Royal Wings²⁵² (een dochter van Royal Jordanian) en Air Serv op Bagdad. Royal Wings heeft inmiddels de vluchten gestaakt.

Syrië

Voor het personenverkeer tussen Irak en Syrië wordt gebruik gemaakt van de drie officiële grensovergangen tussen Syrië en Irak, namelijk Tenf – Al Walid (meest zuidelijke grensovergang op de weg tussen Damascus en Bagdad), Abu Kamal – Al-Qa'im (bij de Eufraat op de weg tussen Deir al-Zor en Bagdad) en Al-

²⁵⁰ IWPR's Iraqi Crisis Report, no.31, 10 oktober 2003.

²⁵¹ RFE/RL Iraq Report, 'CPA invites applications for commercial air operation', vol. 6, no. 33., 1 augustus 2003.

²⁵² Toestellen van Royal Wings worden gecharterd door de Amerikaanse autoriteiten.

Ya'urubiya - Al-Sa'ida (meest noordelijke grensovergang op de weg tussen Mosul en Al-Qamishleh). Daarnaast bestaat er nog een onofficiële grensovergang tussen Syrië en Noord-Irak bij Fish Khabour/ Al-Qamishleh. Aan Iraakse zijde vindt bij deze laatste overgang controle plaats door KRG/KDP-autoriteiten. Deze grensovergang wordt overwegend gebruikt door personen die naar KRG/KDP- en KRG/PUK-gebied reizen. Via KDP- of PUK-vertegenwoordiging danwel vertegenwoordigingen van andere Iraakse politieke bewegingen in Damascus dient hiervoor toestemming te worden aangevraagd bij de Syrische inlichtingendienst. Voor de overtocht wordt gebruik gemaakt van een pont. Irakezen die via de officiële grensovergangen naar Syrië willen reizen, dienen over een visum te beschikken van de Syrische diplomatieke vertegenwoordiging in Bagdad. In november is aangekondigd dat de wekelijkse treinverbinding tussen Irak (Mosul) en Syrië (Aleppo) weer in gebruik is sinds het militair ingrijpen.

De CPA heeft in oktober 2003 een verordening uitgevaardigd waarmee de coalitie bevoegd is alle mannen tussen de achttien en veertig jaar tegen te houden bij de grens met Syrië.

Turkije

In de verslagperiode vond via de grensovergang bij Habur (Turkse zijde)/ Ibrahim Khalil (Iraakse zijde), bemand door de KDP, personen- en goederenverkeer plaats. Er wordt door de Turkse autoriteiten nog altijd gestreefd naar de opening van een tweede grenspost (Ovaköy).²⁵³ Opening van deze grenspost ligt echter gevoelig in de betrekkingen met Koerdische partijen.

De grens kent thans intensief verkeer. Aan beide zijden van de grens werden begin november jl. lange files van Turkse vrachtauto's waargenomen. Er wordt ruwe olie

uitgevoerd en nafta, benzine, diesel en kerosine ingevoerd. De wachttijden kunnen oplopen tot enkele dagen. Het personenverkeer ondervindt hiervan geen hinder. Iraakse auto's mogen Turkije niet inreizen. De grensbruggen kunnen niet door voetgangers worden overgestoken; men is verplicht een Turkse taxi te nemen.

De controle aan Turkse zijde (Habur) is efficiënt. Men maakt gebruik van computers. Illegale oversteek wordt bemoeilijkt door controleposten van grensbewaking, politie, douane en inlichtingendienst.

²⁵³

Turkish daily news, 'Turkey, Iraq to launch talks on second border gate this month', 4 december 2003. RFE/RL Iraq Report, 'Turkey plans new border gate with Iraq', vol. 6, no.43, 16 oktober 2003.

Aan KRG/KDP- zijde worden de persoonsgegevens geautomatiseerd verwerkt. De paspoorten worden niet gestempeld. Reizigers krijgen een formulier met daarop het nummer van het inreisvisum.

Irakezen die naar Turkije willen reizen, dienen daartoe een Turks visum aan te schaffen. Dit visum kan worden aangevraagd bij de Turkse ambassade te Bagdad.

Inwoners van de KRG-gebieden kunnen een dergelijk visum ook aanvragen bij de KRG/KDP- autoriteiten of het Iraqi Turkmen Front (ITF) te Erbil. Visa worden in deze gevallen aan de grens afgegeven op basis van eerdere goedkeuring. Zowel KDP als ITF kunnen dagelijks maximaal vijf goedkeuringen voor Turkse visa afgeven. De PUK heeft deze bevoegdheid niet. De KRG/KDP- autoriteiten geven dergelijke goedkeuringen af indien aangetoond kan worden dat de reis voor studie-, handels- of medische doeleinden is of dat het een doorreis naar het westen betreft en de persoon in kwestie geen antecedenten heeft. Bemiddeling via de KDP is gratis. Het ITF vraagt 600 USD voor een goedkeuring. Na afgifte van toestemming voor een Turks visum door KDP of ITF behouden de Turkse autoriteiten zich het recht voor afgifte van het visa te weigeren.

Iran

Er zijn grensovergangen bij Arafat / Shalamsha, Badrah / Mehran, Mundhiriyya / Qasr-e Shirin (Khusravi), Haj Umran, Chamsari, Golle, Bashmakh, Tawella en Zurbatia.

Bij de grensplaats Haj Umran is het grensverkeer weinig intensief. Er is geen zichtbare aanwezigheid van coalitietroepen. De Iraakse zijde wordt bemensd door KRG/KDP-functionarissen.

In KRG/KDP-gebied is er een grensovergang bij Sidekan. Niet duidelijk is of de Iraanse autoriteiten deze plek ook als officiële grensplaats beschouwen. In het gebied onder de KRG/PUK zijn twee grensovergangen, bij Laladar (Penjawin) en Khurmali (Halabja). Ook hier is niet duidelijk of de Iraanse autoriteiten deze plek als officiële grensplaats beschouwen.

Personenverkeer door pelgrims en goederenverkeer vanuit Iran naar Irak en vice versa vindt plaats.²⁵⁴ In de pers werd gesteld dat Iraanse infiltranten, vermomd als pelgrims, de grens zouden zijn overgestoken.²⁵⁵

²⁵⁴ World News Connection, 'Convoy of 400 Iranians leave for Iraq to attend Hakim's memorial service', 3 oktober 2003.

²⁵⁵ RFE/RL Iraq Report, 'Iranian agents entering Iraq disguised as pilgrims', vol. 6, no. 41, 3 oktober 2003.

Irakezen die Iran willen inreizen, kunnen een visum aanvragen bij de Iraanse ambassade te Bagdad.

Inwoners van de KRG- gebieden die gebruik willen maken van de Iraaks-Iraanse grensovergangen in KDP/KRG- en PUK/KRG- gebieden dienen hiervoor toestemming aan te vragen bij de Iraanse inlichtingendienst. Dit kan via bemiddeling van de KDP- of PUK-veiligheidsdiensten.

Saoedi-Arabië

Er is geen personenverkeer mogelijk tussen Saoedi-Arabië en Irak daar de grens bij Arar gesloten is. De grens is een enkele maal open geweest ten behoeve van humanitaire transporten. Doorgaans gaat het verkeer tussen Saoedi-Arabië en Irak via Koeweit. Aangezien Iraakse paspoorten tot dusver niet in Saudi-Arabië worden erkend is er geen in- en uitreis van Irakezen mogelijk.

Koeweit

Er vindt op uiterst kleine schaal personenverkeer plaats tussen Koeweit en Irak bij Safwan, de enige grensovergang. Er is hier een militaire doorgang voor de strijdkrachten van de coalitie en een civiele doorgang voor overig personenverkeer.

De in- en uitreismogelijkheden voor Irakezen zijn zeer strikt. Er kan alleen naar Koeweit worden gereisd op uitnodiging, bijvoorbeeld voor politiek overleg of voor handelsdoeleinden.

Er vindt zeer strenge controles plaats. Alleen met een militaire identiteitskaart kan de militaire grensovergang worden gepasseerd. Bij de civiele grensovergang vindt alleen doorgang plaats op basis van een speciale pas.

Documenten

Uit vertrouwelijke bron is vernomen dat na 9 april 2003 – de val van het regime van Saddam Hoessein - Iraakse ambassades zijn doorgegaan met het afgeven van paspoorten aan Iraakse staatsburgers. Met ingang van 14 mei 2003 hebben zij dit gestaakt daar de nieuwe autoriteiten in Bagdad de ambassades gelastten hun werkzaamheden stop te zetten.

De CPA heeft de regelgeving inzake reisdocumenten aangepast met het uitvaardigen van verordening 16 van 27 juni 2003 inzake ‘temporary control of Iraqi borders, ports and airports’.

- De CPA heeft in juli 2003 de paspoorten van de N-serie, zoals afgegeven tussen 1996 en 2002 geldig verklaard. De serie was door de autoriteiten onder Saddam Hoesseins bewind ongeldig verklaard met ingang van 1 maart 2003.

- Alle Iraakse paspoorten die in de afgelopen vier jaar zijn verlopen, waren geldig voor een inreis naar Irak tot 31 december 2003.
- Indien een Iraaks paspoort een geldigheidsduur heeft van vier jaar wordt deze verlengd tot acht jaar.
- Alle Iraakse paspoorten die na 19 maart 2003 zijn afgegeven en geen stempel van de CPA bevatten zijn ongeldig verklaard.
- Vooraanstaande leden van de Baathpartij, personen tegen wie een strafrechtelijk onderzoek loopt, mogelijke terroristen en personen met kennis van het wapenprogramma van het bewind van Saddam Hoessein mogen Irak niet verlaten zonder toestemming van de CPA.
- Personen met de Iraakse nationaliteit, personen die in Irak geboren zijn, personen die werkzaam zijn voor de coalitie, de VN of aanverwante instellingen, kunnen Irak zonder vooraf verkregen toestemming inreizen. Anderen die toestemming nodig hebben dienen deze te verkrijgen bij Iraakse diplomatieke vertegenwoordigingen.

CPA verklaarde later in de verslagperiode dat het Irakezen is toegestaan het land uit te reizen zonder paspoort.²⁵⁶

In oktober werden nieuwe tijdelijke reisformulieren²⁵⁷ afgegeven waarmee Irakezen kunnen uitreizen. Dit formulier heeft een geldigheidsduur van zes maanden en kan slechts gebruikt worden voor één uitreis en één inreis. Nadien is dit document niet meer geldig.²⁵⁸

De CPA onderzocht tijdens de verslagperiode de mogelijkheden voor uitgifte van reispapieren aan in het buitenland verblijvende Irakezen om Irak in te reizen. Het is niet duidelijk welk resultaat dit onderzoek heeft gehad.

Tijdens de verslagperiode bleek dat alle Iraakse documenten op eenvoudige wijze illegaal verkrijgbaar zijn. Het betreft hier na 9 april 2003 uit Iraakse overheidsinstellingen gestolen, authentieke documenten, die aan alle vormvereisten, met uitzondering van de wijze van afgifte, voldoen. In Irak was tijdens de verslagperiode sprake van grootschalige handel in dergelijke documenten. Handelaren zijn veelal ook in het bezit van de officiële stempels en zegels.

Afgifte

²⁵⁶ Bureau of International Information Programs, 'CPA prepares to issue interim travel documents to Iraqis', 19 augustus 2003.

²⁵⁷ Zie voor een voorbeeld bijlage 5. De nieuwe Iraakse autoriteiten en / of de CPA geven nog geen Iraakse paspoorten uit. Men is nog bezig met de ontwikkeling van een nieuw paspoort. Het is nog niet duidelijk wanneer dit proces zal zijn afgerond.

²⁵⁸ Wisam Al-Qaisi, 'Iraqis get travel documents for first time since war', Reuters, 21 oktober 2003.

Binnen het 'Department of Border Enforcement' zijn de afgifte en verlenging van Iraakse paspoorten, reisdocumenten, identiteitskaarten of nationaliteitsakten toebedeeld aan het 'Bureau of Nationality and Civil Affairs'. De registratie van geboorten en sterfgevallen vindt eveneens hier plaats. De afgifte van nieuwe Iraakse identiteitsdocumenten²⁵⁹ aan personen die in het verleden onder dwang hun Iraakse nationaliteit hebben verloren valt ook onder de verantwoordelijkheid van dit bureau.²⁶⁰ Regelgeving op dit gebied is nog in ontwikkeling. Het is niet bekend wanneer dit proces is afgerond. Er zijn nog geen gevallen bekend van verlening van Iraakse identiteitsdocumenten en / of Iraakse nationaliteit aan personen die eerder de Iraakse nationaliteit waren kwijtgeraakt.

Zoals eerder aangegeven was dit departement tijdens de verslagperiode nog in oprichting en was de definitieve taakverdeling nog niet geheel duidelijk. Evenmin was bekend in hoeverre de organisatie volledig operationeel was en op welke wijze de organisatie gedecentraliseerd was.

3.3.5 **Rechtsgang**

Op het gebied van rechtsgang is een aantal hervormingen doorgevoerd. De effectiviteit is tijdens de verslagperiode aan beperkingen onderhevig geweest, als gevolg van capaciteitsproblemen en de algehele instabiele situatie²⁶¹ in Irak. Het rechtssysteem heeft, net als andere instellingen in de nog prille Iraakse staatsinrichting, te kampen met corruptie, hetgeen de effectiviteit ernstig belemmert.²⁶² Desalniettemin kunnen de volgende ontwikkelingen genoemd worden.

Zoals eerder beschreven is nieuwe strafwetgeving uitgevaardigd.²⁶³

Sinds begin oktober 2003 is de 'Iraqi Council of Judges' wederom werkzaam, nadat Saddam Hoessein deze raad had ontbonden in 1979.²⁶⁴ De raad opereert onafhankelijk van het ministerie van Justitie en dient toezicht te houden op de

²⁵⁹ Zoals eerder vermeld geven de nieuwe Iraakse autoriteiten en / of de CPA nog geen Iraakse paspoorten uit. Men is nog bezig met de ontwikkeling van een nieuw paspoort. Het is nog niet duidelijk wanneer dit proces zal zijn afgerond.

²⁶⁰ Zo is onder het bewind van Saddam Hoessein Faily-Koerden, etnische Perzen en sjiieten, die in de jaren tachtig vanuit Irak naar Iran zijn gedeporteerd, en van politieke opposanten de Iraakse nationaliteit ontnomen.

²⁶¹ Gewelddadige intimidatie van rechters heeft zich voorgedaan. Zie verder in deze subparagraaf.

²⁶² Amnesty International, 'Iraq. Memorandum on concerns relating to law and order', juli 2003. Reuters, 'Iraqi police system "broken"', 22 mei 2003.

²⁶³ Zie subparagraaf 3.1.2.

²⁶⁴ RFE/RL Iraq Report, 'Council of judges reestablished', vol. 6, no. 42, 9 oktober 2003.

onafhankelijkheid, kwaliteit en integriteit van het gerechtelijke apparaat.²⁶⁵ De raad staat onder leiding van de voorzitter van de Hoge Raad en bestaat uit acht personen. Tegen beslissingen van de raad staat bezwaar open. De uitspraak op bezwaar is echter onherroepelijk en bindend.

AI heeft zich in juli 2003 kritisch uitgelaten over het feit dat veel verdachten tijdens de verslagperiode geen toegang hadden tot een advocaat. Het kwam voor dat vonnissen werden uitgesproken zonder dat de verdachte juridische bijstand had ontvangen. Bovendien was er een tekort aan rechters waardoor het voorarrest soms weken in beslag nam.²⁶⁶

Rechters

De CPA heeft aangegeven actief te streven naar een spoedige benoeming van rechters. Veel rechters hebben echter kaderfuncties binnen de Baathpartij bekleed tijdens het bewind van Saddam Hoessein, hetgeen een soepele doorstroom naar het nieuwe juridische apparaat bemoeilijkt. Er is echter door de coalitie aangegeven dat gewerkt wordt met rechters die werkzaam waren onder het bewind van Saddam Hoessein, aangezien het opleiden van nieuwe rechters teveel tijd in beslag neemt. Op basis van onderzoek naar het arbeidsverleden van de rechters dient bepaald te worden of een benoeming van de rechter in kwestie wenselijk is.²⁶⁷ Rechters bleken voorts doelwit van aanslagen. Muhan Jabr Al-Shuwaili, rechter te Najaf, werd in de buurt van Najaf doodgeschoten na ontvoerd te zijn. Al-Shuwaili leidde een speciale onderzoekscommissie die belast was met het aanklagen van aanhangers van het regime van Saddam Hoessein.²⁶⁸ In november en december jl. zijn meerdere rechters vermoord die op een of andere wijze betrokken waren bij de totstandkoming van dit tribunaal.²⁶⁹

²⁶⁵ De taken van de Council of Judges zijn: "To provide administrative oversight of all the judges and all public prosecutors, excluding, however, the members of the Supreme Court. To investigate allegations of professional misconduct and incompetence involving members of the judiciary or public prosecutors, and, when appropriate, to take appropriate disciplinary or administrative measures against members of the judiciary or public prosecutors, including but not limited to, removing a judge or prosecutor from office, including the members of the supreme court. To nominate capable persons as required to fill judicial or public prosecutors vacancies, and to recommend their appointment. To promote, advance, upgrade, and transfer judges and prosecutors. To assign or reassign judges and prosecutors to hold specific judicial and prosecutorial posts as provided for in the law of Judicial Organisation (Law 160 - 1979) and the Law of Public Prosecution (Law 159 - 1979)."

²⁶⁶ Amnesty International, "Iraq. Memorandum on concerns relating to law and order", juli 2003, p.9-10.

²⁶⁷ Andrew Marshall, 'Prisons and courts in Iraq's Basra back by June 1', Reuters, 23 mei 2003.

²⁶⁸ Reuters, 'Gunmen kill two prominent judges in Iraq', 4 november 2003.

²⁶⁹ ABC Online, 'Top Iraqi judge murdered', 24 december 2003. AFP, Reuters, 'Iraakse rechter in Mosul doodgeschoten', 24 december 2003.

3.3.6 Arrestaties en detenties

Arrestaties en detenties door de coalitie-autoriteiten hadden tijdens de verslagperiode vooral betrekking op voormalige (hooggeplaatste) functionarissen werkzaam onder Saddam Hoessein in het leger of bij de overheid. Verdenking van betrokkenheid bij schending van mensenrechten, genocide, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden stond hierbij centraal. Voorts vonden arrestaties plaats onder personen die ervan werden verdacht banden te onderhouden met terroristische organisaties of milities die de coalitie vijandelijk gezind zijn, zoals 'Fedayeen Saddam', 'Ansar Al-Islam', de militia verbonden aan Muqtada Al-Sadr en andere soortgelijke groeperingen. Een aantal arrestaties - waaronder die van Saddam Hoessein zelf - vond plaats in en rond Tikrit, de geboorteplaats van Saddam Hoessein, waar zich nog een aantal aanhangers van de verdreven president zou bevinden. Volgens berichten uit de pers zouden de coalitietroepen circa 4000 personen gevangenen hebben gezet wegens verzet tegen de coalitie. Het overgrote merendeel van deze gevangenen zou van Iraakse afkomst zijn. Enkele honderden zouden afkomstig zijn uit andere landen.²⁷⁰

Op 13 december jl. werd Saddam Hoessein door Amerikaanse coalitiemilitairen gearresteerd in de buurt van Tikrit.

Uit de pers werd opgemaakt dat het Amerikaanse leger begin oktober 112 Irakezen in detentie genomen heeft nabij de grens met Syrië. Onder deze gevangenen zou zich een voormalig generaal van het inmiddels ontbonden Iraakse leger bevinden.²⁷¹ Voorts heeft de CPA gedurende de verslagperiode arrestaties uitgevoerd op verdenking van oliesmokkel.²⁷²

In augustus 2003 hebben volgens berichten in de pers Amerikaanse troepen mullah Ali Abdul Al-Aziz, van de 'Islamic Movement in Kurdistan' gearresteerd op verdenking van banden met 'Ansar Al-Islam'.²⁷³

²⁷⁰ RFE/RL Iraq Report, 'US forces seal former president's village in Iraq', vol. 6, no. 46, 7 november 2003. 'Tientallen shi'ieten opgepakt in Karbala, Volkskrant 22 oktober 2003. Ian Simpson, 'US troops arrest suspected Iraqi guerillas in raid', Reuters, 11 oktober 2003. Brian Williams, 'Tikrit triggerman slip the net in huge US raid', 29 september 2003. 'British forces storm a hideout of the deposed regime's cronies', Al-Itihad, 27 september 2003. Reuters, 'US troops raid homes of Iraq rebel financiers', 25 september 2003. WNC, KurdSat, 'Iraqi police arrest members of 'death squad' said linked to Al-Qaida', 24 september 2003. ANP, 'Amerikanen zetten 4000 'verzetstrijders' vast in Irak', 16 september 2003. ANP, 'Veiligheidsgevangenen vooral leden Moedjahedien Khalq', 18 september 2003. RFE/RL Iraq Report, 'US acknowledges holding US, UK citizens in Iraqi prison', vol. 6 No. 39, 21 september 2003.

²⁷¹ ANP, Amerikaanse leger neemt 112 Irakezen gevangen, 8 oktober 2003.

²⁷² RFE/RL Iraq Report, 'Oil-smuggling trial under way', vol. 6, no. 42, 9 oktober 2003.

²⁷³ Al-Sharq Al-Awsat, Iraqi islamic group member denies link to Ansar Al-Islam, views arrest of leader, 5 augustus 2003. RFE/RL Iraq Report, 'Kurdistan Islamic Movement threatens US forces after leader arrested', vol. 6, no.34, 7 augustus 2003.

De gouverneur van Najaf, Abu Haydar Abdul Munim, is eind juni gearresteerd op verdenking van ontvoering, gijzeling en financieel wanbeheer.²⁷⁴ Het Iraakse centrale gerechtshof veroordeelde hem tot veertien jaar detentie.²⁷⁵

Detentiecentra en gevangenissen

Met de uitvaardiging van verordening 10 door de CPA is het beheer over detentie- en gevangenisfaciliteiten overgedragen aan het ministerie van Justitie.²⁷⁶ Voorts is regelgeving vastgelegd inzake het waarborgen van goede – volgens internationale normen opgestelde – leefomstandigheden in detentiecentra en gevangenissen. Hierbij wordt aandacht geschonken aan onder meer scheiding der seksen, scheiding tussen verdachten en veroordeelden, tussen minder- en meerderjarigen. Verder wordt voorgeschreven dat gevangenen in afzonderlijke cellen worden gedetineerd. Ook voorziet de regelgeving in waarborgen inzake voedsel- en drinkvoorzieningen, sport-, recreatie- en onderwijsfaciliteiten, medische voorzieningen, arbeidsomstandigheden, bezoekrechten, beklagrecht en geloofsbelijdenis. Ook bevat het besluit bepalingen inzake disciplinaire instructies, waaronder een verbod op alle vormen van mishandeling, en de eisen waaraan gevangenispersoneel dient te voldoen.

De VS hebben het militaire detentiecentrum Camp Cropper begin oktober 2003 gesloten. Gedetineerden zijn overgeplaatst naar gevangenissen rond Bagdad.²⁷⁷ De beruchte Abu Gharib-gevangenis²⁷⁸ werd tijdens de verslagperiode gerenoveerd en heropend als ‘Baghdad Central Penitentiary’.²⁷⁹

Uit de pers is op te maken dat door familieleden van gedetineerden geklaagd is over gebrekkige toegang tot en contact met hun gearresteerde verwanten.²⁸⁰

Amnesty International heeft zich in het rapport ‘Iraq. Memorandum on concerns relating to law and order’ van juli 2003 kritisch uitgelaten over de omstandigheden in detentiecentra onder het gezag van de CPA.²⁸¹

²⁷⁴ ‘Shiitische leider verwierpt plan VS voor Irak’, Volkskrant, 1 juli 2003.

²⁷⁵ Reuters, ‘Court jails former Iraqi governor for 14 years’, 4 november 2003.

²⁷⁶ Onder het regime van Saddam Hoessein lag het beheer bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Werkgelegenheid en Sociale Zaken.

²⁷⁷ RFE/RL Iraq Report, ‘US closes Camp Cropper’, vol. 6, no. 42, 9 oktober 2003.

²⁷⁸ Zie ook het algemeen ambtsbericht Centraal-Irak, november 2002.

²⁷⁹ Reuters, ‘US carves new prison out of notorious Iraqi jail’, 4 augustus 2003.

²⁸⁰ IRIN, ‘Families of detainees want greater access’, 3 november 2003.

²⁸¹ Amnesty International, ‘Iraq. Memorandum on concerns relating to law and order’, juli 2003, p. 11-13.

ICRC heeft zich op verzoek van de CPA sinds juli jl. beziggehouden met met de registratie van gedetineerden in Irak. Eind december jl. hebben de 'Iraqi Assistance Centers' enkele taken van ICRC met betrekking tot gedetineerden, zoals informatieverstrekking aan familieleden van gedetineerden, overgenomen.²⁸²

3.3.7 Mishandeling en foltering

Tijdens de verslagperiode was sprake van een zorgwekkende veiligheidssituatie waarin op grote schaal ernstige gewelddadigheden plaatsvonden. Het is niet bekend in hoeverre er sprake was van mishandeling en foltering vanwege politieke motieven. Wel is bekend dat sommige politieke groeperingen geweld hebben gebruikt en soms aanslagen hebben gepleegd op tegenstanders.

3.3.8 Verdwijningen

Ontvoeringen kwamen tijdens de verslagperiode voor. Veelal betrof het hier ontvoeringen in ruil voor losgeld door criminelen en / of bendes. Het is niet met zekerheid vast te stellen hoe vaak sprake is geweest van politiek gemotiveerde ontvoeringen.

Volgens Amnesty International zijn veel Irakezen die gearresteerd en gedetineerd zijn niet meer te lokaliseren door hun familie. Het zou hier mogelijk ook gaan om krijgsgevangenen.²⁸³ CPA heeft hiertegenover gesteld dat Amerikaanse functionarissen problemen hebben ondervonden bij de registratie en het achterhalen van de identiteit van gedetineerden. De systematiek van namen - die verschilt van de westerse manier - zou hierbij een rol spelen.

3.3.9 Doodstraf

De doodstraf is door de CPA afgeschaft. Daar waar de doodstraf de enige straf is die kan worden uitgedeeld, zal deze worden vervangen door levenslange gevangenisstraf.

De KRG-autoriteiten stelden na aanvaarding van een nieuwe grondwet te zullen bezien of de doodstraf zal worden afgeschaft. Van de zijde van de KRG-autoriteiten werd vernomen dat deze de doodstraf tijdelijk hebben opgeschort naar aanleiding van het besluit van de CPA de doodstraf af te schaffen. Overigens is volgens de KDP en de PUK sinds 1998 in Noord-Irak de doodstraf niet meer voltrokken.²⁸⁴

²⁸² Iraq Today, 29 december 2003.

²⁸³ Amnesty International, Press release, 'Iraq: Amnesty International in Basra – field update May 8 2003, MDE 14/110/2003, 8 mei 2003.

²⁸⁴ Zie verder algemeen ambtsbericht Noord-Irak, oktober 2002.

3.4 Positie van specifieke groepen

3.4.1 Koerden

In het noorden van Irak voeren KRG/KDP en KRG/PUK het dagelijks bestuur in dezelfde gebieden als in de periode voorafgaand aan het militair ingrijpen, hetzij thans formeel onder aansturing van de CPA te Bagdad. De Koerden zijn vertegenwoordigd in de IGC.²⁸⁵ De KDP en PUK hebben inmiddels, overeenkomstig andere politieke partijen, kantoren geopend in onder meer Bagdad. Voorts zullen de peshmerga's opgaan in de nieuwe veiligheidsorganisaties, waaronder de dienst belast met grensbewaking.^{286 287}

In Kirkuk deden zich in juni spanningen voor tussen Arabieren, Koerden, Turkmene en Assyrische christenen. Schermutselingen tussen Koerden en Arabieren in mei 2003 zouden circa tien personen het leven hebben gekost. Ook zouden plunderingen hebben plaatsgevonden. De spanningen hadden naar verluidt te maken met het teruggeven van bezit door Koerden, die onroerend goed waren verloren tengevolge van de arabiseringspolitiek van kracht onder Saddam Hoessein. Ook zouden de rellen te maken hebben met wraaknemingen op leden van de Baathpartij.²⁸⁸ Op 1 januari 2004 kwam het in Kirkuk tot een gewelddadig treffen waarbij enkele doden vielen.

Hoewel zich etnische spanningen in Noord-Irak voordeden bleek er ook sprake van officiële toenadering tussen de PUK en het Turkmeense Front. In een gezamenlijke verklaring verwierpen partijen het geweld en werd opgeroepen tot een vreedzaam samengaan van de verschillende etnische groepen.²⁸⁹ Uit de pers werd vernomen dat door de IGC was besloten dat onderwijs in de Koerdische, Turkmeense en Assyrische talen is toegestaan.²⁹⁰

Er hebben zich conflicten voorgedaan tussen veelal Arabische huiseigenaren en de oorspronkelijke, vaak Koerdische bewoners die hun onroerend goed teruggeisten,

²⁸⁵ Naast Jalal Talabani (PUK), Massoud Barzani (KDP) en Salaheddine Bahaeddin (KIU) bevinden zich twee Koerden in de IGC die niet aan een partij verbonden zijn, te weten Mahmoud Othman en Dara Noor Alzin.

²⁸⁶ Brian Williams, 'New Iraqi force takes control of some border posts', Reuters, 27 september 2003.

²⁸⁷ Zie paragraaf 2.3.

²⁸⁸ Esmat Salaheddin, 'Iraqi Kurds seek reversal of 'ethnic cleansing'', Reuters, 29 juni 2003. Daren Butler, 'More than 10 die in Arab-Kurd clashes in north Iraq', Jordan Times, 20 mei 2003. MENA, 'Reports on US military reinforcements to Kirkuk to control ethnic tensions', 20 mei 2003.

²⁸⁹ 'Agreement between PUK and Turkmen front', 26 augustus 2003.

²⁹⁰ Kurdistan Nuwe, 29 oktober 2003.

die zij verloren hadden als gevolg van de arabiseringspolitiek van kracht onder Saddam Hoessein.²⁹¹

De CPA heeft de regeling 'Iraqi Property Reconciliation Facility' opgezet. Hiermee dienen teruggave en compensatie met betrekking tot onteigende eigendommen te worden geregeld.²⁹² De afhandeling van de eigendomsclaims heeft CPA toebedeeld aan de International Organisation for Migration (IOM). Juridische experts van IOM zouden de omvang van de problematiek in kaart brengen, statistische gegevens aanleveren en duurzame juridische oplossingen aandragen. Het IOM heeft haar internationale staf echter in het licht van de veiligheidssituatie uit Irak geëvacueerd. Men is nimmer aan deze werkzaamheden toegekomen.

De IGC heeft uitgesproken dat een ieder die eigendommen heeft verloren (huizen, goederen, landerijen) recht heeft op teruggave hiervan, hetgeen echter nog niet is uitgewerkt in wet- en/of regelgeving. Het is onduidelijk wanneer dit zal gebeuren. Ook zijn er door IGC geen uitspraken gedaan over de mogelijkheden tot financiële compensatie.

De KDP liet in mei weten dat samen met de Amerikaanse autoriteiten gewerkt zou worden aan een oplossing voor de problemen rond onteigend bezit.²⁹³

PKK/KADEK

PKK/KADEK verklaarde in november 2003 zichzelf te hebben ontbonden. De organisatie verklaarde een 'nieuwe, democratischer organisatiestructuur' voor ogen te hebben. De organisatie zal waarschijnlijk als 'Kurdistan People's Congress' doorgaan. De militaire tak was echter niet opgeheven.²⁹⁴

In het noorden was tijdens de verslagperiode nog steeds sprake van Turkse militaire presentie met het oog op terroristische activiteiten van de PKK/KADEK. Door de Turkse en Amerikaanse autoriteiten werd in oktober 2003 een 'actieplan' opgesteld waarmee de PKK/KADEK diende te worden ontmanteld. Dit hangt overigens mede af van de mate van respons op de in Turkije aangenomen

²⁹¹ The Danish Immigration Service, 'Joint British-Danish fact finding mission to Damascus, Amman and Geneva on conditions in Iraq', augustus 2003, p.9.

²⁹² The Danish Immigration Service, 'Joint British-Danish fact finding mission to Damascus, Amman and Geneva on conditions in Iraq', augustus 2003, p. 18.

²⁹³ Al-Sharq Al-Awsat, 'Kurdish US officials reach 'understanding' on displaced Kurds issue', 13 mei 2003.

²⁹⁴ Ferit Demir, 'Kurdish rebels say to disband, Turkey scornful', Reuters, 13 november 2003. Reuters, 'US, Turkey work on plans for PKK in Iraq', 20 november 2003.

‘amnestiewet’ voor leden van PKK/KADEK.²⁹⁵ Amerikaanse militairen zouden in het noorden van Irak strijd hebben geleverd met strijders van de PKK/KADEK.²⁹⁶

3.4.2 Fayli-Koerden en Irakezen van Iraanse afkomst

De IGC acht het wenselijk dat deze minderheid het (ontnomen) Iraaks staatsburgerschap terugkrijgt en dat de Iraakse nationaliteitswet hiertoe dient te worden aangepast. De decreten van de Revolutionaire Commandoraad²⁹⁷ (onder meer decreet 666 van 1980), die de ontneming van het Iraakse staatsburgerschap betroffen, zijn onder de CPA reeds komen te vervallen.²⁹⁸ Regelgeving om de Iraakse nationaliteit terug te geven dient nog te worden opgesteld.

Tijdens de verslagperiode zou een aantal Fayli-Koerden vanuit Iran zijn teruggekeerd. Precieze aantallen zijn niet bekend.

3.4.3 Moeras-Arabiëren

Onder leiding van de Amerikaanse autoriteiten werd tijdens de verslagperiode gewerkt aan herstel van de moerasgebieden in Zuid-Irak. Inmiddels zouden, zo werd uit de pers vernomen, circa 110.000 Irakezen zijn teruggekeerd naar de moerasgebieden bij Basra.²⁹⁹

3.4.4 Turkmenen

Iraakse Turkmenen kunnen voor het eerst in geheel Irak hun politieke stem laten horen. De Turkmeense gemeenschap is in de IGC vertegenwoordigd door Songul Chapouk, een van de drie vrouwelijke raadsleden.³⁰⁰ In provincie- en districtsraden van Nineveh en Kirkuk nemen Turkmenen zitting. In Tell Afar, Altun Kopri en Tuz Khormatu zetelen Turkmeense burgemeesters. Voorts zijn in Turkmeense kring diverse nieuwe organisaties en mediakanalen opgericht.

De Turkmeense gemeenschap in Irak is verdeeld. Er zijn tenminste vijf Turkmeense politieke organisaties bekend, met het Iraqi Turkmen Front (ITF) als grootste partij. De verhoudingen met andere, kleinere Turkmeense organisaties zouden niet goed zijn. In september werd Faruk Abdullah Abd Al-Rahman

²⁹⁵ De Turkse autoriteiten vaardigden in augustus jl. een ‘amnestiewet’ uit voor leden van de PKK/KADEK die afstand zouden willen nemen van de organisatie. Zie verder algemeen ambtsbericht Turkije, november 2003.

²⁹⁶ ANP, ‘Amerikaanse militairen in gevecht met voormalige PKK’, 10 november 2003. Reuters, ‘Turkey says US troops battle Kurd rebels in n.Iraq’, 10 november.

²⁹⁷ De Revolutionaire Commandoraad (RCC) had als hoogste staatsorgaan onder het bewind van Saddam Hoessein de wetgevende en uitvoerende macht in handen. Zie verder algemeen ambtsbericht Centraal-Irak, november 2002.

²⁹⁸ Overigens zijn alle decreten van de RCC onder de CPA komen te vervallen.

²⁹⁹ Rosie Garthwaite, ‘Driven near extinction, Iraq’s Marsh Arabs return’, Reuters, 2 oktober 2003.

³⁰⁰ Zij is overigens niet verbonden aan een van de Turkmeense politieke partijen.

verkozen als nieuwe leider van het ITF.³⁰¹ Het ITF heeft onder meer kantoren in Erbil en Kirkuk.

Het ITF voelt zich ondervetegenwoordigd met de benoeming van één Turkmeen in de IGC.³⁰²

De IGC heeft besloten dat Turkmenen in hun eigen taal onderwijs mogen volgen. Het ITF is voornemens op korte termijn Turkmeense scholen op te richten.

In juni jl. deden zich spanningen voor tussen Turkmenen, Arabieren, Koerden en Assyrische christenen.

Verder zou onvrede bestaan onder Turkmenen over 'koerdisering' van Kirkuk. Veel Koerden zouden naar de stad zijn getrokken. Een onevenredig groot aantal Koerden zou inmiddels Kirkuk bevolken en zitting nemen in onder meer overheidsfuncties.³⁰³

Eind augustus 2003 zouden zich drie dagen lang schermutselingen hebben voorgedaan tussen Koerden en Turkmenen in het noorden van Irak. Onvrede onder Turkmenen naar aanleiding van de schending van een sjiiitisch heiligdom zou aan de onlusten ten grondslag liggen, zo werd uit de pers vernomen. Hierbij zou een tiental doden zijn gevallen.³⁰⁴

In reactie op de gewelddadigheden in augustus vond echter toenadering plaats tussen de PUK en het ITF. De partijen gaven een gezamenlijke verklaring uit waarin het geweld tussen de etnische groeperingen werd verworpen en opgeroepen werd tot een vreedzaam leefklimaat.³⁰⁵

3.4.5 Dienstplichtigen / militairen

De dienstplicht is door de CPA afgeschaft. Thans is in Irak sprake van een beroepsleger.

³⁰¹ RFE/RL Iraq Report, 'Iraqi Turkmen front elects new leader', vol. 6, no.39., 21 september 2003.

³⁰² Kirkuk residents reportedly oppose composition of governing council, Arbil Turkomaneli, 3 augustus 2003. RFE/RL Iraq Report, 'Turkoman leader sends Bremer written protest', vol. 6, no.32, 24 juli 2003.

³⁰³ The Economist, 'No Kurdish imperialism for us', 30 augustus 2003. Giles Trendle, 'A hotbed of ethnic tension', The Middle East, december 2003, p.13-15.

³⁰⁴ Economist Intelligence Unit, Country Report Iraq, september 2003, p.18. Neue Zürcher Zeitung, 'Kurdisch-turkmenischer Streit in Kirkuk', 25 augustus 2003. Volkskrant, 'Twaalf doden bij etnisch geweld in Kirkuk', 25 augustus 2003. Andrew Gray, 'Three British troops among 12 killed in Iraq', 24 augustus, BruneiDirect.com (<http://www.bruidirect.com/DailyInfo/News/Archive/Aug03/240803/wn03.htm>) .

³⁰⁵ Agreement between PUK and Turkmen front, 26 augustus 2003.

In het begin van de verslagperiode werd bekend dat circa zeventuizend krijgsgevangenen werden vrijgelaten door de coalitie.³⁰⁶ De KDP liet in april 2003 weten circa 750 Iraakse militairen vrij te laten, waaronder krijgsgevangenen en militairen die zich hadden overgegeven.³⁰⁷ Amnesty International ontving berichten van personen die familieleden vermisten, van wie verondersteld werd dat zij krijgsgevangen gemaakt waren.³⁰⁸

3.4.6 Vrouwen

De door CPA-regelgeving gegarandeerde vrijheid van vereniging en vergadering³⁰⁹ heeft geleid tot de oprichting van diverse vrouwenorganisaties, zoals 'The Independent Women Organisation', 'Women Association under the Constitutional Monarchy', 'Democratic Iraqi Women Society' en 'Kurdistan Women Federation'.

Naar verluidt zijn conservatieve normen en waarden in door sjiieten gedomineerde gebieden van grotere invloed dan voorheen. In het zuiden van Irak is vanuit sjiitische kring gepleit voor strengere kledingvoorschriften voor vrouwen en een scheiding van seksen in openbare ruimtes.³¹⁰

Volgens een rapport van HRW kwamen na het militair ingrijpen ontvoering en verkrachting van vrouwen in Irak op grotere schaal voor dan voorheen. De gebrekkige veiligheidssituatie en het beperkt functionerende politie-apparaat lagen mede hieraan ten grondslag.

Het sociale stigma dat in Irak op seksueel geweld ligt, weerhoudt veel vrouwen ervan aangifte te doen.³¹¹

HRW en AI stelden dat tengevolge van de veiligheidssituatie veel vrouwen en meisjes hun huis niet durfden te verlaten. Ook was volgens HRW het schoolbezoek van meisjes drastisch verminderd.³¹²

³⁰⁶ RFE/RL Iraq Report, 'Coalition releases 7000 Iraqi prisoners', vol. 6, no. 22, 16 mei 2003.

³⁰⁷ ANP, 'Koerden laten Iraakse militairen vrij', 19 april 2003.

³⁰⁸ Amnesty International, Press release, 'Iraq: Amnesty International in Basra – field update May 8 2003, MDE 14/110/2003, 8 mei 2003.

³⁰⁹ Zie ook subparagraaf 3.3.2.

³¹⁰ IRIN, 'Interview with Amnesty International Head', 19 juni 2003. Zie ook subparagraaf 3.3.3. 'Sjiieten'.

³¹¹ Human Rights Watch, 'Climate of fear. Sexual violence and abduction of women and girls in Baghdad', juli 2003.

³¹² Hier verwees HRW naar een onderzoek van mei 2003 van de NGO 'Save the Children', (Human Rights Watch, 'Climate of fear. Sexual violence and abduction of women and girls in Baghdad', juli 2003). In september 2003 werd in de pers van deze ontwikkeling eveneens melding gemaakt (Sue Fleming, 'Iraqi women no better off, UN official says', Reuters, 23 september 2003. Amnesty International, 'Iraq. The need for security', MDE/14/143/2003, juli 2003, p. 4.

Het is niet bekend op welke schaal zich geweld tegen vrouwen heeft voorgedaan. Bij navraag bleken in een aantal gevallen weinig concrete bewijzen te bestaan die berichten over geweld tegen vrouwen konden bevestigen.

Vanuit de 'Organization for the Freedom of Women in Iraq', gelieerd aan de 'Communist Workers' Party' zijn vergelijkbare berichten gemeld. Deze organisatie stelde in augustus dat circa vierhonderd vrouwen in Irak zouden zijn verkracht, ontvoerd en in een aantal gevallen vermoord sinds april 2003.³¹³

Volgens een NGO actief in het noorden van Irak zou huiselijk geweld zijn toegenomen als gevolg van de grote werkloosheid en algehele frustratie onder de bevolking over de situatie in Irak. Ook zouden in het noorden moorden vanwege eerwraak nog steeds plaatsvinden.^{314 315} Het is niet bekend of elders in Irak moorden vanwege eerwraak zijn voorgekomen tijdens de verslagperiode.

3.4.7 Baathpartij

De-Baathisering

Paul Bremer voerde bij zijn aantreden in Irak een nationaal beleid van de-Baathisering in.³¹⁶

Functionarissen die behoren tot de hoogste vier rangen van de Baathpartij³¹⁷ zijn van hun functie ontheven. Het is hen niet toegestaan weer een overheidsfunctie te bekleden en ze dienen een veiligheidsonderzoek te ondergaan. Indien men een bedreiging vormt voor de coalitiemacht volgt arrestatie. Alle personen die functies hebben bekleed in de bovenste bestuurslagen van de overheid (met inbegrip van ziekenhuizen en universiteiten) dienen te worden ondervraagd naar hun partijverleden. Indien men in dergelijke functies Baathlid was, dient ontslag te volgen. In aanvullende verordeningen is vastgesteld dat deze personen niet in aanmerking komen voor pensioen of andere betalingen van de overheid. Hierbij geldt dat degene die tijdens het Baathbewind de militaire rang van kolonel of hoger (of equivalenten daarvan) vervulde, tenminste beschouwd wordt als divisielid. Betrokkenen worden in beginsel uit overheidsdienst ontslagen. Wel is het mogelijk om bij de CPA hiertegen bezwaar te maken.

³¹³ World News Connection, Remy Ourdan, 'Iraqi women main victims of post-Saddam political chaos', Paris Le Monde (internetversie), 17 september 2003. Reliefweb, AFP, 24 augustus 2003. Zie ook: Amnesty International, 'Iraq. The need for security', MDE/14/143/2003, juli 2003, p. 4.

³¹⁴ Zie algemeen ambtsbericht Noord-Irak, oktober 2002.

³¹⁵ IRIN, 'Focus on increasing domestic violence', 14 oktober 2003. The Danish Immigration Service, 'Joint British-Danish fact finding mission to Damascus, Amman and Geneva on conditions in Iraq', augustus 2003, p. 23.

³¹⁶ Order 1. De-Baathification of Iraqi society, 15 mei 2003. Zie verder subparagraaf 3.4.8.

³¹⁷ Hiermee doelt de CPA op de rangen van divisielid, sectielid, afdelingslid en landelijk lid. Zie ook: actualisering algemeen ambtsbericht Centraal-Irak, 28 februari 2003.

De CPA heeft voorts alle militaire en civiele rangen verleend onder het regime van Saddam Hoessein ingetrokken.

Thans zijn specifieke functionarissen belast met het de-Baathiseringsprogramma. Zij worden formeel aangestuurd door de gouverneur van hun provincie. Deze ambtenaren dienen binnen hun instelling de eerder genoemde categorieën Baathleden op te sporen. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van aanwezige kennis en archieven van de Baathpartij en de diverse veiligheids- en inlichtingendiensten van het bewind van Saddam Hoessein.

De CPA heeft een 'Iraqi De-Baathification Council' opgericht waarin een twintigtal burgers zitting heeft. Deze raad dient onderzoek te doen naar de identiteit en verblijfplaats van Baathleden die verantwoordelijk waren voor mensenrechtenschendingen en misdrijven tegen het Iraakse volk alsmede naar de aard, lokatie en status van bezittingen en financiële tegoeden van de partij. Tevens adviseert de raad de CPA op welke wijze de Baathpartij op efficiënte wijze kan worden ontmanteld, criminele Baathleden kunnen worden vervolgd en illegaal verkregen eigendommen en tegoeden teruggevorderd.

Tijdens de verslagperiode heeft de 'Higher National Debaathification Commission' de verantwoordelijkheid gekregen voor de-Baathisering in het onderwijssysteem. Verwacht wordt dat in de loop der tijd de-Baathisering op andere terreinen eveneens onder de verantwoordelijkheid van deze commissie zal vallen.

In de praktijk blijkt het beleid op problemen te stuiten. Persoonlijke relaties en traditionele netwerken staan effectieve uitwerking in de weg.³¹⁸

Een groot aantal Irakezen, waaronder onderwijzers, zou tengevolge van de-Baathisering werkloos zijn geworden.³¹⁹ De IGC liet begin oktober weten te overwegen in sommige gevallen personen, die door de-Baathisering van hun functie waren geheven, toch weer aan te stellen. Speciale commissies, aangesteld door de IGC, dienen te bestuderen op welke wijze uitzonderingen konden worden gemaakt in het beleid van de-Baathisering.³²⁰ Het komt voor dat door de coalitie samengewerkt wordt met personen die nauw verbonden waren aan het voormalige regime.³²¹

Leden van de Baathpartij

³¹⁸ RFE/RL Iraq Report, 'Bagdad University president dismissed for not excluding Ba'athist professors', vol 6, no. 41, 3 oktober 2003.

³¹⁹ Zie ook ICG Middle East Briefing, 'Baghdad: A race against the clock', 11 juni 2003, p.10.

³²⁰ RFE/RL Iraq Report, 'Governing council considers reinstating Ba'athists', vol 6, no. 41, 3 oktober 2003.

³²¹ Zie: United Kingdom Home Office Country Information and Policy Unit, Asylum and Appeals Policy Directorate, 'Iraq Bulletin' 3/2003, juni 2003.

In een interview in juni jl. stelde een medewerker van AI dat 'kennelijk personen die verondersteld worden verbonden te zijn aan het regime van Saddam Hoessein, met inbegrip van familieleden van Baathfunctionarissen, onderworpen zijn aan vergeldingsmaatregelen en aanvallen'.³²² In Irak zijn wraakmoorden tijdens de verslagperiode voorgekomen op leden van de inmiddels opgeheven Baathpartij.³²³ Exacte aantallen zijn niet bekend.

De coalitie heeft tijdens de verslagperiode haar zoektocht naar voormalige (hooggeplaatste) functionarissen werkzaam onder Saddam Hoessein in het leger of bij de overheid en / of vooraanstaande leden van de Baathpartij voortgezet.

Tijdens de verslagperiode deden geruchten de ronde dat de Baathpartij nog intact en actief is. De partij zou zich langzamerhand opnieuw hebben georganiseerd. Vooral in de soennitische driehoek, de thuisbasis van Saddam Hoessein, zou de partij nog steeds over een aanhang van betekenis beschikken.

³²²

IRIN, 'Interview with Amnesty International head', 19 juni 2003.

³²³

Amnesty International, Press release, 'Iraq: Amnesty International in Basra – field update May 8 2003, MDE 14/110/2003, 8 mei 2003. Amnesty International, 'Iraq. The need for security', MDE/14/143/2003, juli 2003, p. 2 en 5-6. United Kingdom Home Office Country Information and Policy Unit, Asylum and Appeals Policy Directorate, 'Iraq Bulletin' 3/2003, juni 2003. Romesh Ratnesar, 'Vengeance has its day', Time Magazine, 1 december 2003, p.40-2.

4 Migratie

4.1 Migratiestromen en –motieven

Er zijn geen precieze cijfers bekend van de in- en uitstroom van Irakezen. Een massale uitstroom heeft zich in de verslagperiode niet voorgedaan.³²⁴ Eind mei 2003 bleek het aantal vluchtelingen dat op gang was gekomen in verband met het militair ingrijpen lager dan verwacht. Volgens UNHCR verblijven circa 900.000 Irakezen als vluchteling, of in vergelijkbare omstandigheden, in de buurlanden van Irak, in het bijzonder in Iran, Syrië en Jordanië.³²⁵

Volgens verschillende bronnen, waaronder IOM, zijn veel Irakezen na het militair ingrijpen vrijwillig teruggekeerd naar Irak. Terugkeer zou op eigen initiatief en met eigen middelen hebben plaatsgevonden. Onder deze Irakezen bevinden zich ook voormalige asielzoekers. Aantallen hiervan zijn niet bekend.

De CPA achtte het te vroeg voor grootschalige terugkeer in het licht van de huidige veiligheidssituatie.

UNHCR keert zich tegen gedwongen terugkeer naar Irak in het licht van de onzekere situatie in Irak. De organisatie heeft een beroep op overheden gedaan uitgeprocedeerde asielzoekers voorsnog niet terug te sturen naar Irak of naar landen in de regio.³²⁶ In november jl. heeft UNHCR dit standpunt opnieuw bevestigd.³²⁷

Ofschoon UNHCR geen voorstander is van vrijwillige terugkeer, is de organisatie gedurende de verslagperiode wel op kleine schaal begonnen met het faciliteren van vrijwillige terugkeer van Irakezen vanuit buurlanden van Irak. Hoewel UNHCR de omstandigheden met betrekking tot veiligheid, onderdak en infrastructuur in Irak niet geschikt acht voor terugkeer, meent de organisatie, mede met het oog op het recht op terugkeer, dat het beter is in deze te faciliteren dan vluchtelingen alleen terug te laten gaan. Veel Irakezen in buurlanden hebben aangegeven ondanks de onzekere veiligheidssituatie te willen terugkeren.

³²⁴ Het aantal vluchtelingen dat zich in Turkije bij UNHCR meldde liet bijvoorbeeld een daling zien ten opzicht van het aantal in 2002.

³²⁵ AFP, 'Hundreds more Iraqi refugees return home after 12 years at Saudi camp', 18 november 2003.

³²⁶ UNHCR Briefing Notes: UNHCR requests extension of moratorium on forcible return, 4 juli 2003. Reuters, 9 juli 2003.

³²⁷ UNHCR News Stories, 'Iraq still volatile, so Iraqis abroad need continued protection, says UNHCR', 14 november 2003. UNHCR Briefing Notes, 'Iraqi asylum seekers: UNHCR urges continued temporary protection until further notice', 14 november 2003.

Naar aanleiding van de aanslag op het VN-hoofdkantoor in Bagdad op 19 augustus jl. zijn de activiteiten in Irak van UNHCR als gevolg van de terugtrekking van de internationale staf uit Bagdad beperkt.

Syrië

IOM Damascus faciliteert incidenteel vrijwillige terugkeer naar Irak vanuit andere landen dan buurlanden van Irak. Van grootschalige terugkeer via IOM is geen sprake.

Volgens de vertegenwoordiging van het ADM³²⁸ in Damascus heeft de partij sinds de val van Saddam Hoessein tot medio mei jl. vijfenveertig Iraaks Assyrische gezinnen geholpen bij de terugkeer naar Irak vanuit Syrië.

Turkije

De Turkse autoriteiten zetten regelmatig Irakezen uit die niet geregistreerd staan als asielzoeker en illegaal in Turkije verblijven. Volgens het regiokantoor van UNHCR te Ankara hebben zich tijdens de verslagperiode drie gevallen voorgedaan van uitzettingen van geregistreerde asielzoekers. Dit druist in tegen het moratorium dat door UNHCR en de Turkse autoriteiten is afgekondigd inzake uitzetting van personen die geregistreerd zijn als asielzoeker. Het programma van IOM inzake vrijwillige terugkeer via Turkije is stopgezet. De Turkse autoriteiten zijn van mening dat terugkeer naar Irak via Turkije niet langer nodig en wenselijk is aangezien deze via Bagdad kan plaatsvinden. Naar verluidt zijn tussen mei en oktober 2003 met behulp van UNHCR enige tientallen Irakezen vanuit Turkije teruggekeerd naar Irak.

Jordanië

Naar verluidt zijn duizenden Irakezen op eigen gelegenheid teruggekeerd naar Irak vanuit Jordanië.

IOM biedt een programma voor vrijwillige terugkeer van Iraakse uitgeprocedeerde, afgewezen asielzoekers vanuit enkele westerse landen - waaronder Nederland - naar Irak via Jordanië. Sinds het einde van het militair ingrijpen zijn enkele honderden personen met tussenkomst van IOM vanuit Noordwest-Europa via Jordanië teruggekeerd naar Irak.

Iran

Vanuit Iran heeft spontane, zelfstandige terugkeer van Irakezen plaatsgevonden. UNHCR-Teheran schat dat sinds de machtswisseling in Irak circa 50.000 van de 200.000 in Iran verblijvende Irakezen op eigen gelegenheid zijn teruggekeerd. Medio augustus gaf de CPA in Irak toestemming voor door UNHCR gecontroleerde terugkeer vanuit Iran. Nadat UNHCR haar personeel in Irak drastisch heeft verminderd vanwege de veiligheidssituatie was deze terugkeer

³²⁸

Zie ook bijlage 3.

gestaakt. Sinds 19 november is de terugkeer echter weer op kleine schaal in gang gezet.³²⁹

De Iraakse minister van Immigratie en Vluchtelingen heeft aan UNHCR laten weten dat alle in Iran verblijvende Iraakezen zonder problemen kunnen terugkeren. Het door UNHCR uitgegeven formulier voor vrijwillige terugkeer geldt, voor hen die niet in het bezit zijn van Iraakse documenten, als een voorlopig identiteitsdocument. De vluchtelingenorganisatie was voorts bezig de mogelijkheden te onderzoeken om 'vluchtelingcertificaten' te kunnen afgeven aan Iraakezen die in Iran zijn verbleven en op eigen gelegenheid zijn teruggekeerd.

Saoedi-Arabië

Het kantoor van UNHCR in Saudi-Arabië is begonnen met het faciliteren van vrijwillige terugkeer van Iraakse vluchtelingen die sinds de Golfoorlog van 1990-1991 in het vluchtelingenkamp Rafha verblijven.³³⁰ Volgens UNHCR zouden in december jl circa 4300³³¹ Iraakezen zijn teruggekeerd.³³² Hoewel UNHCR de omstandigheden in Irak gezien de veiligheidssituatie niet geschikt acht voor terugkeer, wenst de organisatie geen vluchtelingen tegen hun zin in de opvang te laten verblijven.

Verenigde Arabische Emiraten

Circa 200 Iraakse personen zouden door UNHCR zijn gerepatriëerd uit de Verenigde Arabische Emiraten.

Europa

Vanuit Europa vindt op kleine schaal terugkeer plaats op vrijwillige basis. Via het programma voor vrijwillige terugkeer van de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) zijn de laatste maanden vanuit Europese landen, waaronder Nederland, enkele honderden asielzoekers naar Irak teruggekeerd. Vanuit Nederland zijn sinds juni jl. 82 Iraakezen teruggekeerd via Jordanië met assistentie van IOM.

³²⁹ UNHCR, 'News release Iraqi refugees in Iran return home with the help of UNHCR', 19 november 2003. Laurent Lozano, 'In small breakthrough, UN kicks off repatriation of Iraqi refugees from Iran', AFP, 19 november 2003. AFP, 'Hundreds more Iraqi refugees return home from Iran', 8 december 2003. RFE/RL Iraq Report, 'Iraqi refugees leave Saudi Arabia, Iran', vol. 6, no.51, 11 december 2003.

³³⁰ AFP, 'Hundreds more Iraqi refugees return home after 12 years at Saudi camp', 18 november 2003.

³³¹ Het aantal Iraakse vluchtelingen in het vluchtelingenkamp Rafha ligt rond de 5200 personen.

³³² RFE/RL Iraq Report, 'Iraqi refugees leave Saudi Arabia, Iran', vol. 6, no.51, 11 december 2003. AFP, 'About 500 Iraqi refugees return from Saudi Arabia, Iran', 16 december 2003. AFP, 'Hundreds of Iraqis return home after years as refugees in Saudi Arabia', 9 december 2003.

Ten behoeve van de terugkeer van Iraakse voormalige asielzoekers via Jordanië is op 22 oktober jl. een MoU tussen Jordanië en Nederland ondertekend.

4.2 Opvang van binnenlands ontheemden

Tijdens de verslagperiode hebben op bescheiden schaal mensen hun toevlucht elders binnen Irak gezocht. Naar schatting bevinden zich 700.000 – 1 miljoen IDP's in Irak.³³³ De CPA stelt dat circa 250.000 binnenlands ontheemden in het gebied onder KRG/KDP en KRG/PUK verblijven en dat circa 150.000 van deze personen afkomstig zijn uit voormalig Centraal-Irak.³³⁴ Er is geen sprake van een urgente humanitaire situatie voor binnenlands ontheemden.³³⁵ Het merendeel van de binnenlands ontheemden die uit angst voor het militair ingrijpen hun woonplaats hadden verlaten is teruggekeerd. Volgens de CPA zijn er de laatste maanden circa 65.000 binnenlands ontheemden vanuit de gebieden onder de KRG/KDP en KRG/PUK teruggekeerd naar hun voormalige woonplaatsen. De KRG-authoriteiten trachten de IDP's terug te laten keren naar hun oorspronkelijke woonplaats. Er is hierbij geen sprake van gedwongen terugkeer.

Er is sprake van terugkeer van Koerden die onder het bewind van Saddam Hoessein verdreven waren in het kader van de arabiseringspolitiek³³⁶.

UNHCR heeft aangegeven dat sinds de bomaanslag op het hoofdkantoor van de VN van 19 augustus de plannen om hulp te bieden aan ontheemden in Irak zijn opgeschort.³³⁷

4.3 Activiteiten van internationale organisaties

Tijdens de verslagperiode was een aantal internationale organisaties en NGO's in Irak actief. Een aantal van deze organisaties is het doelwit geweest van aanslagen. De VN en verschillende andere organisaties hebben maatregelen genomen door (gedeeltelijke) terugtrekking van het internationale personeel.

De volgende VN-instellingen waren (gedeeltelijk) gedurende de verslagperiode in Irak actief: UNICEF, UNHCR, UNHCS/Habitat, UNSECOORD, UNESCO, UNOCHI, WFP, WHO, FAO, OCHA, UNMAS en UNDP.³³⁸

³³³ United Kingdom Home Office Country Information and Policy Unit, Asylum and Appeals Policy Directorate, 'Iraq Bulletin' 3/2003, juni 2003.

³³⁴ Vooral uit de regio Kirkuk, Baquba en Khanaqin. Deze IDP's zijn overwegend Koerden. Het aantal christenen en Turkmenen is beperkt.

³³⁵ The Danish Immigration Service, 'Joint British-Danish Fact Finding Mission to Damascus, Amman and Geneva on Conditions in Iraq', augustus 2003.

³³⁶ Zie algemeen ambtsbericht Centraal-Irak, november 2002 en subparagraaf 3.4.1.

³³⁷ ANP, 29 september 2003

³³⁸ Zie algemeen ambtsbericht Noord-Irak, oktober 2003 en mei 2003; algemeen ambtsbericht Centraal-Irak november 2002 en mei 2003

Na de militaire interventie is het aantal buitenlandse VN-medewerkers in Irak uitgebreid tot circa negenhonderd personen. Na de bomaanslag van 19 augustus jl. op het hoofdkantoor van de VN in Bagdad werd dit aantal aanvankelijk teruggebracht naar tientallen medewerkers.³³⁹ Uiteindelijk is na de aanslag op het kantoor van ICRC op 27 oktober jl.³⁴⁰ de voltallige, uitgezonden VN-staf tijdelijk uit Bagdad teruggehaald naar Amman en Larnaka, afgezien van Erbil, waar nog een klein aantal medewerkers van de humanitaire staf van de VN werkzaam is. Verder zijn nog tweeduizend lokale VN-krachten werkzaam in Irak. Door terugtrekking van internationaal VN-personeel uit Bagdad lopen vele humanitaire hulpprogramma's vertraging op. De Secretaris-Generaal van de VN heeft in december jl. Ross Mountain benoemd tot waarnemend SRSR voor Irak.

ECHO, de instelling van de Europese Unie voor humanitaire hulp zet haar kantoor in Bagdad voort met lokale bezetting.

Voorts is een aantal (internationale) NGO's in Irak werkzaam. Veel organisaties hebben hun internationale medewerkers (tijdelijk) teruggetrokken of proberen hun zichtbaarheid te verkleinen, waardoor men het risico van aanslagen hoopt te beperken.³⁴¹ Uit de pers is vernomen dat ICRC de kantoren in Bagdad en Basra tijdelijk gesloten heeft. De humanitaire situatie in Irak is volgens betrokken organisaties echter van dien aard dat zij hun vertrek veelal als tijdelijk zien.

4.4 **Beleid andere Europese landen**

In Europa ontvingen het Verenigd Koninkrijk (692), Nederland (550), Duitsland (502), Zweden (489), Zwitserland (340) en Oostenrijk (210) over de maanden juli tot en met september 2003 het grootste aantal asielaanvragen uit Irak.

Met betrekking tot het aantal Iraakse asielverzoeken kan worden opgemerkt dat dit ten opzichte van dezelfde maanden in 2002 voor de Europese landen gezamenlijk met 71% gedaald is (van 11.224 naar 3.153). Deze daling heeft zich in 2003 voortgezet.³⁴²

Verenigd Koninkrijk

Het Verenigd Koninkrijk (VK) heeft in de periode juli t/m september jl. 692 Iraakse asielverzoeken ontvangen. Het VK schortte de behandeling van asielverzoeken uit Irak op met ingang van 20 maart jl. toen het militair ingrijpen in Irak uitbrak. Medio juni jl. werden aanvragen weer in behandeling genomen. Thans richt het VK zich op een programma voor vrijwillige terugkeer van

³³⁹ ANP, 30 september 2003

³⁴⁰ Zie ook paragraaf 2.3.

³⁴¹ IRIN, 'NGOs scale down presence', 29 september 2003

³⁴² IGC, www.igc-private.ch

Irakezen, gefaciliteerd door IOM. Van gedwongen terugkeer naar Irak is geen sprake.

België

Vanaf 10 december 2003 is de beslissingsstop, die op 19 maart jl. afgekondigd werd op het niveau van het Commissariaat Generaal voor de Vluchtelingen en Staatlozen, gedeeltelijk opgeheven. Er vindt geen gedwongen terugkeer naar Irak plaats. Recent heeft op zeer kleine schaal vrijwillige terugkeer met tussenkomst van IOM via Jordanië plaatsgevonden.

Denemarken

Denemarken heeft in de periode juli t/m september jl. 77 Iraakse asielverzoeken ontvangen. De behandeling van asielverzoeken van personen uit Irak werd na het uitbreken van de vijandelijkheden dit jaar opgeschort. De Deense "Raad voor de Vluchtelingen", het beroepsorgaan dat beslissingen van de Deense IND toetst, is onlangs begonnen deze verzoeken in behandeling te nemen en heeft het verbod op terugkeer van de groep opgeheven. De Deense IND zal in 2004 wederom zelfstandig asielverzoeken uit Irak in eerste aanleg behandelen. De Deense autoriteiten hebben een terugkeerprogramma ontwikkeld om vrijwillige terugkeer te faciliteren met tussenkomst van het IOM. Van gedwongen terugkeer naar Irak is geen sprake.

Zweden

Zweden heeft over de maanden juli tot en met september jl. 489 Iraakse asielverzoeken ontvangen. In 2003 hebben circa 700 Iraakse personen een permanente verblijfsvergunning gekregen; het merendeel daarvan is toegekend voor de militaire interventie in Irak. Hoewel zich geen structurele wijzigingen hebben voorgedaan ten aanzien van het Zweedse algemene asiel- en terugkeerbeleid, vindt sinds november jl. uitgebreider onderzoek naar het asielrelaas plaats. In 2004 worden de eerste uitspraken verwacht. Van gedwongen terugkeer naar Irak is geen sprake.

Duitsland

Duitsland ontving in juli t/m september jl. 502 Iraakse asielverzoeken. Het besluitmoratorium dat op 20 maart 2003 was ingesteld, is 16 oktober jl. opgeheven. Duitsland verleent subsidiaire bescherming in individuele gevallen waarin sprake is van concreet gevaar voor lijf, leven of vrijheid ingeval van terugkeer. In 3382 Iraakse asielzaken (van de in totaal t/m september 2003 3494 ontvangen Iraakse asielverzoeken) is inmiddels beslist; aan 130 asielzoekers werd de asielstatus verleend, 2382 asielverzoeken werden afgewezen. Van de overige asielverzoeken is aan het grootste deel zogeheten "klein asiel" (tijdelijk verblijf) verleend. Op 20 en 21 november jl. is tijdens een conferentie van ministers van Binnenlandse Zaken van de Duitse deelstaten besloten dat vrijwillige terugkeer

voorrang heeft boven uitzetting en dat deze terugkeer in het kader van bestaande programma's extra zal worden gestimuleerd. De in mei 2003 ingestelde uitzettingsstop blijft vooralsnog gehandhaafd. Van gedwongen terugkeer naar Irak is geen sprake.

Oostenrijk

Gedurende de eerste negen maanden van 2003 werden door Oostenrijk 158 Iraakse asielverzoeken afgewezen. Asielzoekers uit Irak worden, conform het advies van UNHCR, momenteel niet teruggestuurd naar Irak. Zeer sporadisch keren vanuit Oostenrijk, na bemiddeling van het IOM, Irakezen op vrijwillige basis via Amman terug. Van gedwongen terugkeer naar Irak is geen sprake.

Zwitserland

Gedurende het derde kwartaal van 2003 ontving Zwitserland 340 Iraakse asielverzoeken. Op asielaanvragen uit Irak wordt niet beslist; er geldt een "Entscheidsmoratorium". Momenteel wordt onderzocht of vrijwillige terugkeer van een klein aantal afgewezen asielzoekers naar Noord-Irak mogelijk is. Van gedwongen terugkeer naar Irak is geen sprake.

5 Samenvatting

Sinds het bewind van Saddam Hoessein in de lente van 2003 met een militaire interventie door coalitietroepen is beëindigd is een tijdelijke regering verantwoordelijk voor het bestuur van Irak. Deze tijdelijke regering valt onder de bevoegdheid van de 'Coalition Provisional Authority' (CPA), het gezag van de coalitietroepen. Ten behoeve van de wederopbouw van Irak zijn enkele ingrijpende hervormingen doorgevoerd met betrekking tot de staatsinrichting. Naast het instellen van een tijdelijke regeringsraad en een tijdelijk kabinet is op verschillende gebieden wetgeving uitgevaardigd. Voorts zijn in het merendeel van Irak provincie-, districts- en stadsraden geïnstalleerd. In de provincies onder het bestuur van de KRG/KDP en KRG/PUK is in de bestuursstructuur weinig veranderd sinds de val van Saddam Hoessein.

De politieke situatie wordt gekenmerkt door politiek-institutionele opbouw, wederopbouw inzake wetgeving, sociaal-economische ontwikkeling en verbetering van de infrastructuur enerzijds en een instabiele veiligheidssituatie anderzijds. De wederopbouw blijkt een moeizaam proces dat in grote mate hinder ondervindt van de veiligheidssituatie. In verschillende internationale fora is de tijdelijke regeringsraad van Irak verwelkomd.

De veiligheidssituatie in Irak verschilt per regio, maar is over het algemeen sinds het einde van het militair ingrijpen zorgelijk, vooral in het midden van het land. Hoewel tijdens de verslagperiode eerst sprake leek van een lichte verbetering in de veiligheidssituatie, is sinds eind oktober sprake van een zekere verslechtering. De aanwezigheid van een grote hoeveelheid wapens onder de bevolking alsmede de onvrede, in het bijzonder onder de soennitische bevolking, over de aanwezigheid van de coalitietroepen en de slechte levensomstandigheden maken ordehandhaving moeilijk.

Een aantal Irakezen die samenwerken met de coalitie, zoals Iraakse politieke figuren, overheidsfunctionarissen, rechters, politiepersoneel en vooraanstaande religieuze leiders, is in de verslagperiode doelwit geweest van gewelddadige aanslagen. Hetzelfde gold voor buitenlanders die verondersteld worden verbonden te zijn aan de coalitie zoals werknemers van internationale organisaties (Verenigde Naties, 'International Committee of the Red Cross' en NGO's) en buitenlandse bedrijven alsmede diplomaten. Bij aanslagen zijn ook slachtoffers gevallen onder burgers.

Naast politiek gemotiveerde aanslagen komt criminaliteit, in de vorm van ontvoeringen, autodiefstal, inbraken, roofovervallen, smokkel en sabotage voor. Hiervan zijn zowel Iraakse burgers als buitenlanders het slachtoffer.

De zorgwekkende veiligheidssituatie heeft verschillende internationale organisaties en NGO's ertoe gebracht (gedeeltelijk) het internationale personeel terug te trekken.

De CPA heeft het Wetboek van Strafrecht van 1969 en het Wetboek van Strafvordering van 1971 laten herleven als de enige wetboeken die met betrekking tot het straf- en procesrecht in Irak geldig zijn. Deze wetboeken zullen waar nodig worden aangepast volgens internationale regelgeving. Alle wetgeving die na 1968, met het aan de macht komen van Saddam Hoessein, door de Revolutionaire Commandoraad van Irak is uitgevaardigd is met ingang van 9 april 2003 ongeldig verklaard. De doodstraf is afgeschaft. Onder de CPA is het de bevolking toegestaan vrij te demonstreren en is er persvrijheid. Vrijheid van vergadering, bijeenkomst, demonstratie en openbare meningsuiting wordt door de CPA gegarandeerd mits aan een aantal administratieve en logistieke voorwaarden is voldaan. Er zijn verbeteringen waargenomen inzake het bedrijven van politiek op religieuze gronden. Met betrekking tot het binnenlands personenverkeer mogen burgers zich vrij bewegen. Reisrestricties van kracht onder het bewind van Saddam Hoessein zijn opgeheven.

De coalitie heeft tijdens de verslagperiode haar zoektocht naar voormalige (hooggeplaatste) functionarissen werkzaam onder Saddam Hoessein in het leger of bij de overheid en / of vooraanstaande leden van de Baathpartij voortgezet.

Volgens verschillende bronnen, waaronder IOM, zijn veel Irakezen na het militair ingrijpen vrijwillig teruggekeerd naar Irak. Terugkeer zou op eigen initiatief en met eigen middelen hebben plaatsgevonden. Onder deze Irakezen bevinden zich ook voormalige asielzoekers. Aantallen zijn niet bekend. UNHCR keert zich tegen gedwongen terugkeer naar Irak in het licht van de onzekere situatie in Irak. Ofschoon UNHCR geen voorstander is van vrijwillige terugkeer, is de organisatie gedurende de verslagperiode wel op kleine schaal begonnen met het faciliteren van vrijwillige terugkeer van Irakezen vanuit buurlanden. Hoewel UNHCR de omstandigheden met betrekking tot veiligheid, onderdak en infrastructuur in Irak niet geschikt acht voor terugkeer, meent de organisatie, mede met het oog op het recht op terugkeer, dat het beter is in deze te faciliteren dan vluchtelingen alleen terug te laten gaan.

Nederland behoort in Europa tot de landen die de meeste asielaanvragen afkomstig uit Irak ontvangen. Vanuit een aantal landen vindt vrijwillige terugkeer naar Irak plaats gefaciliteerd door IOM. Er is geen sprake van gedwongen terugkeer. In enkele landen wordt op Iraakse asielzaken inmiddels weer beslist nadat een besluitmoratorium was ingesteld naar aanleiding van het militair ingrijpen.

Bijlage 1. Samenstelling IGC

Tijdens de verslagperiode was de samenstelling van de Iraqi Governing Council als volgt:

Iyad Allawi	INA
Ahmed Chalabi	INC
Samir Shakir Mahmoud	Onafhankelijk
Sondul Chapouk	Onafhankelijk
Nasir Al-Chaderchi	National Democratic Party
Adnan Pachachi	Independent Democratic Movement
Mohammed Bahr Al-Ouloum	Onafhankelijk
Massoud Barzani	KDP
Jalal Talabani	PUK
Abdel Aziz Al-Hakim	SCIRI
Ahmed Al-Barak	Onafhankelijk
Ibrahim Al-Jaafari	Al-Da'wa
Raja Habib Al-Khuzai	Onafhankelijk
Salama Al-Khafaji ³⁴³	Onafhankelijk
Younadem Kana	ADM
Salaheddine Bahaeddin	KIU
Mahmoud Othman	Onafhankelijk
Hamid Majid Moussa	ICP
Ghazi Mashal Ajil Al-Yawer	Onafhankelijk
Abdel Zahra Othman Mohammed (Izzedine Salim)	Islamic Da'wa Party (Da'wa Movement)
Mohsen Abdel Hamid	Iraqi Islamic Party
Wael Abdul Latif	Onafhankelijk
Mouwafak Al-Rabii	Onafhankelijk
Dara Noor Alzin	Onafhankelijk
Abdel-Karim Mahoud Al-Mohammedawi	Hizbollah

³⁴³

Salama Al-Khafaji volgde in december jl. Akila Al-Hashimi op, die in september jl. overleed ten gevolge van een aanslag.

Bijlage 2. Samenstelling kabinet

Tijdens de verslagperiode was de samenstelling van het Iraakse kabinet als volgt:

Hoshyar Al-Zebari	Minister van Buitenlandse Zaken
Sheik Sami Izara Al-Majoun	Minister van Werkgelegenheid en Sociale Zaken
Ali Abdul-Amir Allawi	Minister van Handel
Nouri Al-Badran	Minister van Binnenlandse Zaken
Ibrahim Mohammed Bahr Al-Uloum	Minister van Olie
Abdul-Amir Rahima Al-Aboud	Minister van Landbouw
Hashim Abdul-Rahman Al-Shibli	Minister van Justitie
Haydar Jawad Al-Abadi	Minister van Telecommunicatie
Nisrin Barwari	Minister van Publieke Werken
Bayan Baqir Solagh	Minister van Wederopbouw en Huisvesting
Mofeed Mohammed Jawad Al-Jazaeri	Minister van Cultuur
Alladin Abdul-Shaheeb Al-Alwan	Minister van Onderwijs
Ayham Al-Samaraie	Minister van Electriciteit
Abdul-Rahman Sidiq Kareem	Minister van Milieu
Kamil Mubdir Al-Gailani	Minister van Financiën
Khudayer Abbas	Minister van Gezondheidszorg
Ziad Abdul-Razzaq Mohammed Aswad	Minister van Hoger Onderwijs
Abdul-Basit Turki	Minister van Mensenrechten
Mohammed Jassem Khudair	Minister van Immigratie en Vluchtelingen
Mohammed Tawfik Raheem	Minister van Industrie en Delfstoffen
Mahdi Al-Hafidh	Minister van Planning
Rashad Mandam Omar	Minister van Wetenschap en Technologie
Behnam Zayya Polis	Minister van Transport
Abdul-Latif Rasheed	Minister van Watervoorziening
Ali Faik Al-Ghabban	Minister van Jeugd en Sport

Bijlage 3. Politieke partijen

Hieronder volgt een beschrijving van de ontwikkelingen tijdens de verslagperiode met betrekking tot een aantal Iraakse politieke partijen.³⁴⁴ Naast de hier beschreven grotere partijen bestaat een groot aantal nieuwe, kleine partijen.

Iraqi National Accord (INA)

Het INA neemt met voorop Iyad Allawi een prominente plek in het nieuwe Iraakse politieke bestel in. De partij heeft inmiddels landelijk kantoren opgericht. Het INA richt zich van oudsher op soennitische ex-militairen en voormalige inlichtingen- en veiligheidsdienstfunctionarissen. Recentelijk zou het INA een toevluchtsoord zijn voor personen die gelieerd waren aan het regime van Saddam Hoessein.

Iraqi National Congress (INC)

De INC wordt in de IGC vertegenwoordigd door Achmed Chalabi. Ook het INC is teruggekeerd naar Irak. Het draagvlak voor de partij onder de Iraakse bevolking is echter vooralsnog beperkt. De partij en Chalabi genieten weinig bekendheid in Irak.

Kurdistan Islamic Union (KIU)

De KIU wordt in de IGC vertegenwoordigd door Salaheddine Bahaeddin. De – naar eigen zeggen gematigd islamitische - partij stelt een seculier staatsbestel na te streven en deelt, met KDP en PUK, het standpunt over de vorming van een gedecentraliseerd, federalistisch Irak. Voorts behoort vrijheid van geloofsbelijdenis tot de basisprincipes van de partij. De KIU was oorspronkelijk actief in het gebied onder controle van de KRG/KDP in Noord-Irak. De huidige minister van Justitie in de KDP-regering te Erbil, Hadi Ali, is lid van de KIU.

KDP

De KDP is inmiddels ook vertegenwoordigd in onder meer Bagdad, Kirkuk en Mosul. Massoud Barzani zit namens de KDP in de IGC. De partij kan samen met de PUK rekenen op substantiële aanhang, overwegend in Noord-Irak. Net als de PUK functioneert de KDP in Noord-Irak op nagenoeg gelijke wijze als voor het militair ingrijpen. KDP en PUK hadden voorts besloten nadere stappen te ondernemen om zich te verenigen in één bestuur.³⁴⁵ De KDP streeft naar een gedecentraliseerd, federalistisch Irak.

³⁴⁴ Zie voor meer informatie over politieke partijen de algemene ambtsberichten Centraal-Irak, mei 2003 en november 2002 en de algemene ambtsberichten Noord-Irak van mei 2003 en oktober 2002.

³⁴⁵ Al-Sharq Al-Awsat, 17 mei 2003.

PUK

De PUK wordt door Jalal Talabani vertegenwoordigd in de IGC. De partij heeft eveneens in onder meer Bagdad, Kirkuk en Mosul kantoren geopend. De PUK functioneert in Noord-Irak op nagenoeg dezelfde wijze zoals de partij deed voorafgaand aan de militaire interventie. Net als de KDP beschikt deze partij over aanhang van betekenis, voornamelijk in Noord-Irak. De invloed van de PUK buiten Noord-Irak is waarschijnlijk beperkt. Zoals eerder aangegeven hebben de KDP en de PUK aangegeven samen te gaan in een gezamenlijk bestuur. Net als de KDP wordt door de PUK een gedecentraliseerd, federalistisch Irak nagestreefd.

SCIRI

De sjiiitische geestelijke en leider van SCIRI Mohammed Baqir al-Hakim kwam in augustus tengevolge van een bomaanslag om het leven. Zijn broer Abdel Aziz Al-Hakim volgde hem op en neemt thans zitting in de IGC. SCIRI is net als Al-Da'wa goed georganiseerd in Irak en kan bogen op achterban. De partij hield een pragmatische koers aan wat de rol van de coalitie betreft. Enerzijds werd intensief contact onderhouden met de Amerikaanse autoriteiten, voorafgaand aan en na het militair ingrijpen.³⁴⁶ SCIRI maakt deel uit van de IGC en diverse bestuursraden op lokaal en nationaal niveau. Voorts verwierp SCIRI, in de persoon van Mohammed Baqir Al-Hakim, gewelddadig verzet tegen de coalitie.³⁴⁷ Anderzijds werd kritiek geuit op eventuele langdurige aanwezigheid van Amerikaanse troepen en heeft Mohammed Baqir Al-Hakim steun uitgesproken voor vreedzaam verzet tegen de Amerikaanse aanwezigheid.³⁴⁸ Amerikaanse troepen vertoonden eveneens een tweeslachtige houding ten aanzien van SCIRI. Naast het onderhouden van banden met de beweging hebben Amerikaanse troepen invallen gepleegd op het SCIRI-kantoor te Bagdad. Ook oefenden de Amerikanen druk uit om de Badr-brigade³⁴⁹, de aan het SCIRI verbonden militie, te ontwapenen.³⁵⁰

Al-Da'wa³⁵¹

Ook deze partij is na jarenlang vooral buiten Irak (en naar eigen zeggen clandestien binnen Irak) actief te zijn geweest inmiddels ruim vertegenwoordigd binnen Irak. In het midden en het zuiden van Irak heeft de partij haar kantoren geopend. De partij kent een goede organisatiegraad en beschikt over een wezenlijke achterban in vergelijking met andere partijen. Al-Da'wa zou de eerste demonstraties tegen de Amerikaanse aanwezigheid in Nassiriya hebben

³⁴⁶ SCIRI nam deel aan de oppositieconferenties die plaats hadden in de lente van 2003. Zie verder de actualisering algemeen ambtsbericht Centraal-Irak, mei 2003.

³⁴⁷ RFE/RL Iraq Report, 'SCIRI head opposes attacks on coalition troops', vol. 6, no. 30, 11 juli 2003.

³⁴⁸ Walid Al-Zubaydi, 'Shiite leaders in Iraq call for resisting America peacefully', Al-Majallah, 20 juli 2003.

³⁴⁹ Zie algemeen ambtsbericht Centraal-Irak, november 2002.

³⁵⁰ ICG Middle East Briefing, 'Iraq's shiites under occupation', 9 september 2003.

³⁵¹ Ook wel 'Islamic Call Party'.

georganiseerd. De partij streeft een spoedig vertrek van de coalitietroepen na, maar verwerpt gewelddadig verzet tegen de coalitie. Ibrahim Al-Jafaari zit namens Al-Da'wa in de IGC. Verder is Haydar Jawad Al-Abadi van Al-Da'wa minister van Communicatie. De partij zou zich voorts hebben opgeworpen als beschermer van traditionele islamitische waarden door campagne te voeren tegen de verkoop van alcohol. Ook zou de partij een beperking van rechten voor vrouwen hebben bepleit.³⁵²

National Democratic Party

De partij wordt geleid door Naseer Al-Chaderchi.

Harakat Al-Da'wa Al-Islamiya / Islamic Da'wa Party³⁵³

Deze partij is een van de vele van Al-Da'wa afgesplitste facties. Da'wa Party bestaat overwegend uit sjiieten uit Basra, in tegenstelling tot leden van Al-Da'wa die voornamelijk uit Najaf afkomstig zijn. Abdel Zahra Othman Mohammed (of Izzedine Salim) vertegenwoordigt de partij in de IGC.

Assyrian Democratic Movement (ADM)

De partij was onder Saddam Hoessein verboden in Centraal-Irak. Het ADM was voorheen in het gebied onder controle van de KRG/KDP openlijk actief, maar heeft inmiddels ook elders in Irak kantoren geopend, overwegend in plaatsen ten noorden van Bagdad. Naar eigen zeggen geniet het ADM in Noord-Irak inmiddels meer vrijheid dan voorheen. Namens het ADM neemt Younadem Kana, voormalig minister in Noord-Irak, deel aan de IGC. De partij wenst een seculier bestel voor Irak, mede uit vrees voor islamisering van het land. Het ADM ziet voor zichzelf een sterke politieke rol in de regio van Mosul, waar de wortels van Assyrisch-christelijke traditie liggen.

Hezbollah

Deze conservatief-religieuze partij staat onder leiding van Abdel-Karim Mahoud Al-Mohammedawi, ook wel 'prins van de moerassen' genoemd. Al-Mohammedawi heeft een leidende rol gespeeld in het verzet vanuit de zuidelijke moerasgebieden tegen het bewind van Saddam Hoessein. De partij zou vooral aanhang hebben onder Moeras-Arabieren in het zuiden van Irak. Abdel-Karim Mahoud Al-Mohammedawi neemt zitting in de IGC.

Iraqi Islamic Party

Deze soennitische partij is verbonden aan de internationale islamitische (soennitische) organisatie 'Muslim Brotherhood' en streeft een islamitisch staatsbestel na. Mohsen Abdel Hamid vertegenwoordigt de partij in de IGC.

³⁵² Middle East Intelligence Bulletin, vol. 5, no.6, juni 2003. Iraq Today weekly email, Salaam Al-Jabouri, 'Party watch. Islamic Dawa struggles with being mainstream', 6 oktober 2003.

³⁵³ Ook wel 'Da'wa Movement'.

Iraqi Communist Party (ICP)

Na lange tijd in ballingschap te hebben geopereerd, onder meer vanuit Noord-Irak, is de partij teruggekeerd naar Irak. De partij heeft in verschillende plaatsen in Irak haar kantoren geopend. De partij streeft vergaande democratisering na met een centrale plaats voor seculier onderwijs. De ICP voert een pragmatische economische koers en stimuleert privebezit ten behoeve van economische groei en werkgelegenheid. De ICP is een van de weinige partijen met een democratische structuur. De partij is actief, maar heeft waarschijnlijk een beperkte aanhang vanwege haar atheïstische standpunten. Hamid Majid Moussa neemt namens de ICP deel aan de IGC.

Enkele andere partijen zijn:

Constitutional Monarchy Movement (CMM)

Hoewel deze royalistische beweging voorafgaand aan het militair ingrijpen in Irak actief was in de oppositie³⁵⁴ is de politieke betekenis in Irak van het CMM klein. Het CMM beschikt over diverse kantoren verspreid over Irak. De partij beschikt in Irak nauwelijks over aanhang. De Constitutional Monarchy Movement heeft voorts afstand gedaan van een zetel in de IGC.

Royal Democratic Alliance (RDA)

De RDA streeft naar eigen zeggen het herstel van het Hashemitische Koninkrijk Irak na. De organisatie wordt geleid door Nabil Janabi, een balling die sinds de val van Saddam Hoessein is teruggekeerd naar Irak. De RDA is overwegend Arabisch-nationalistisch gezind. De aanhang zou vooral uit soennitische Arabieren bestaan.

Iraqi Workers Communist Party (IWCP)

Deze partij had tot het militair ingrijpen het hoofdkantoor in Sulaymaniyya, dat inmiddels verplaatst is naar Bagdad. Voorafgaand aan de militaire interventie kon de IWCP vrij activiteiten verrichten in KRG/KDP- en KRG/PUK-gebied. De partij voert een marxistische koers. De relaties met verschillende islamitische partijen zijn gespannen. Taher Hassam is Secretaris-Generaal.

Uit de pers kon worden opgemaakt dat in september een aantal kleine partijen aankondigde zich te verenigen in het 'Unified Iraqi Front'.³⁵⁵

³⁵⁴ Zie actualisering algemeen ambtsbericht Centraal-Irak, mei 2003.

³⁵⁵ Het zou gaan om 'Democratic Constitution Party', 'Movement for Building Iraq's Future', 'Free Speech Party', 'Islamic Iraq Movement', 'Liberal Independents Movement', 'Unified Nasirite Pan-Arabist Party', 'Iraqi Republican Party', 'New Iraq Party', 'Islamic Revolution Party', 'Iraqi National Bloc', 'Common Destiny Party', 'Independent Progressive National Movement' en 'Islamic Accord Movement'. (RFE/RL Iraq Report, vol. 6, no.38, 15 september 2003)

Bijlage 4. Landkaart

6

Bijlage 5. Tijdelijk reisdocument

**COALITION PROVISIONAL AUTHORITY OF IRAQ
INTERIM TRAVEL DOCUMENT**

سلطة الائتلاف المؤقتة في العراق
وثيقة السفر المؤقتة

NUMBER #

NOTICE TO ALL IMMIGRATION AND BORDER CONTROL OFFICIALS:

The bearer of this document (identified below) is a citizen of or born in Iraq and does not possess a valid Iraqi passport, but has identified him/herself to the undersigned issuing authority. Presently, Iraq does not have the capacity to issue traditional travel documents such as a passport, and the Coalition Provisional Authority (CPA) requests that this Interim Travel Document, supported by other legal identification as may be required to substantiate the bearer's identity, be honored for the same purposes. This document does not itself constitute proof of Iraqi nationality, but sufficient identification for exiting and entering Iraq consistent with CPA Order 16.

Further, all competent authorities are requested to allow passage of the bearer of this Interim Travel Document and to afford all lawful aid and assistance in case of need.

BEARER/TRAVELER:

حامل الوثيقة / المسافر

Name: _____

Gender: _____

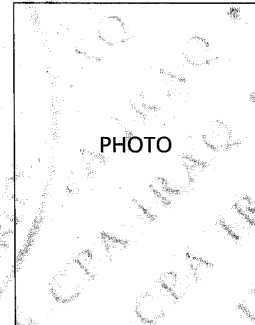
Residence: _____

Occupation: _____

Place of Birth: _____

Date of Birth: _____

National Identity Card or Other Identification Number:

Signature of Bearer _____
(توقيع حامل الوثيقة)

BELOW INFORMATION TO BE PROVIDED BY ISSUING AUTHORITY ONLY

Date and Location of Issue _____ (تاريخ وموقع الإصدار)

Date of Expiration _____ (تاريخ الإنتهاء) Issuing Official _____ (موظف الإصدار)

Date of Exit from Iraq _____ (تاريخ الخروج من العراق) Date of Entry to Iraq _____ (تاريخ الدخول إلى العراق)

This document remains the property of the Coalition Provisional Authority (CPA) and shall be returned to the CPA or designated Iraqi authority upon demand. If this document is found, please return to the CPA Ministry of Interior, Baghdad, Iraq.

Literatuurlijst

Naast de in de inleiding genoemde bronnen is gebruik gemaakt van de volgende bronnen en publicaties:

ABC Online

AFP

'Agreement between PUK and Turkmen Front', 26 augustus 2003

Al-Ittihad

Al-Majallah

Al-Quds

Al-Sharq Al-Awsat

American Forces Press

Amnesty International, 'Iraq. Memorandum on concerns relating to law and order', juli 2003

Amnesty International, 'On whose behalf? Human rights and the economic reconstruction process in Iraq', MDE 14/128/2003, 20 juni 2003

Amnesty International, 'Iraq. The need for security', MDE 14/143/2003, juli 2003

Amnesty International, Press release, 'Iraq: Amnesty International in Basra – field update May 8 2003, MDE 14/110/2003, 8 mei 2003

Anatolia

ANP

BBC News

Council of the European Union, 13575/03, 14 oktober 2003

CPA Operational threat warning daily updates

CPA regelgeving, verordeningen, memoranda:

<http://www.cpa-iraq.org/regulations/index.html#Orders>

CPA, Memorandum 3, 'Criminal procedures', 18 juni 2003-12-05

CPA, Verordening 1. 'De-Baathification of Iraqi society', 15 mei 2003

CPA, Verordening 14, 'Prohibited Media Activity', 10 juni 2003

CPA, Verordening 27, 'Establishment of the facilities protection service', 7 september 2003

CPA, Verordening 28, 'Establishment of the Iraqi Civil Defense Corps', 9 september 2003

Danish Immigration Service, 'Joint British-Danish fact finding mission to Damascus, Amman and Geneva on conditions in Iraq', augustus 2003

The Economist

Economist Intelligence Unit, Country Report Iraq, september 2003,

FBIS Iraq

Free Republic (www.FreeRepublic.com)

Govari Gulan

The Guardian

Human Rights Watch, 'Basra: Crime and insecurity under British occupation', vol. 15, no.6 juni 2003

Human Rights Watch, 'Climate of fear. Sexual violence and abduction of women and girls in Baghdad', juli 2003

Human Rights Watch, 'Iraq: Justice needs international role', 16 juli 2003

Human Rights Watch News, 'Iraq: US military responses imperil journalists', 24 september 2003

Hurriyet

ICG, Middle East Briefing report no. 17, 'Governing Iraq', Baghdad, Washington, Brussels, 25 augustus 2003

ICG Middle East Briefing 'Iraq's shiites under occupation', 9 september 2003

ICG Middle East Briefing, 'Baghdad: Race against the clock', Baghdad, Washington, Brussels, 11 juni 2003

IGC (www.igc-private.ch)

Iraq Today

IRIN Iraq

IWPR Iraq Crisis Report

Jordan Times

KurdSat

Kuwait Al-Watan

Mena

Middle East Intelligence Bulletin, vol. 5, no.6., juni 2003

Mideast Mirror

Milan Il Giornale

Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Ministerie van Defensie, 'Brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer', 22 oktober 2003, DAM/GO 485/03

Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer', DVB/CV -329/03, 14 november 2003

Nederlands Dagblad

The New York Review

The New York Times

Paris Le Monde

Reliefweb

Reuters

RFE/RL Iraq Report

De Telegraaf

Time Magazine

Turkish Daily News

United Kingdom Home Office, Country Information and Policy Unit, Asylum and Appeals Policy Directorate, 'Iraq Bulletin', juni 2003

UNHCR Briefing Notes: 'UNHCR requests extension of moratorium on forcible return', 4 juli 2003

UNHCR News Stories, 'Iraq still volatile, so Iraqis abroad need continued protection, says UNHCR', 14 november 2003

UNHCR Briefing Notes, 'Iraqi asylum seekers: UNHCR urges continued temporary protection until further notice', 14 november 2003.

UNHCR News release, 'Iraqi refugees in Iran return home with the help of UNHCR', 19 november 2003

UNHCR News Stories: 'Iraqi refugees in Iran look homewards with longing', 12 juni 2003

United Nations Security Council, 'Report of the Secretary-General pursuant to paragraph 24 of Security Council resolution 1483' (2003)

United Nations Security Council, 'Resolution 1511' (2003)

United Nations Security Council, 'Resolution 1500' (2003)

United States Department of Defense News Briefing, Linton Wells II, PDASD (Networks and Information Integration), 1 augustus 2003

United States Department of State, Bureau of Public Affairs

United States HQ Central Command, 'Statement regarding operation in Mosul, Iraq', 22 juli 2003

Voice of America

De Volkskrant

White House Report, 'Bush discusses progress on Iraqi police force with Kerik', 3 oktober 2003

World News Connection

Xinhua